

T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
ENDÜSTRİ VE ÖRGÜT PSİKOLOJİSİ PROGRAMI

**İŞ KAZASI GEÇİREN VE GEÇİRMİYEN İŞ
GÖRENLERİN DEPRESYON, ÖFKE, KAYGI, ALGI-
DİKKAT VE DIŞADÖNÜK-İÇEDÖNÜKLÜKLERİ
AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
FATMA ALEV ÇOLAK
081107104

DANIŞMAN ÖĞRETİM ÜYESİ
Yrd. Doç. Dr. Levent ÖNEN

İstanbul, Ekim 2010

T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

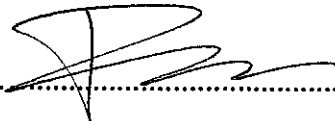
08.11.2010 tarihinde tezinin savunmasını yapan Fatma Alev ÇOLAK' a ait "İş Kazası Geçiren ve Geçirmeyen İş Görenlerin Depresyon, Öfke, Kaygı, Algı-Dikkat ve Dışadönük-İçedönüklükleri açısından Karşılaştırılması" başlıklı çalışma, Jürimiz Tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi Olarak Kabul Edilmiştir.

Doç. Dr. Pınar ÜNSAL
Başkan

Yrd. Doç. Dr. Levent ÖNEN
(Üye)
(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Figen KARADAYI
(Üye)

ÖZET

Bu araştırmada, iş kazası ile iş görenlerin demografik özellik ve psikolojik durum farklılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla iş kazası geçiren ve iş kazası geçirmeyen gruplar arasındaki demografik ve psikolojik özellik farklılıklarının araştırılması için Beck Depresyon Ölçeği, Durumluk-Sürekli Öfke Ölçeği, Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeği, EPQ Kişilik Envanteri ve kişilerin dikkat düzeylerinin araştırılması için Benton Görsel Algı ve Dikkat testi iş görenlere uygulanmıştır. Bu ölçek ve testlerin yanı sıra iş görenler hakkında bilgi ve geçirilen iş kazaları hakkında bilgi edinilebilmesi amacı ile araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan Kişisel Bilgi Formu ve İş Kazası Sorgulama Formu kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini forklift kiralama ve teknik bakım hizmeti veren firmada çalışan, depolama ve teknik servis alanında çalışan operatör ve teknisyenlerden oluşan 140 kişi oluşurmaktadır. Bulguların analizinde bağımsız gruplar için T-testi uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda, belirlenen hipotezleri genel olarak destekler nitelikte sonuçlar elde edilmiştir. Yaş, alışma süresi, eğitim düzeyi, cinsiyet gibi özelliklerin iş kazaları üzerinde etkisi olduğu görölmüştür. Demografik özellikler bakımından genel anlamda literatür tarafından da desteklenen sonuçlar elde edilmiş ve iş kazası geçiren ve kaza geçirmeyen grup arasında farklılıklara rastlanmıştır. Psikolojik durum farklılıklarına ilişkin bulgulara göre; dışa dönüklük ve depresyon düzeylerinin her ikisinde de iş kazası geçiren grup düzeyinin iş kazası geçirmeyen grup düzeyinden daha düşük olduğu ve bu iki grup arasında farklılık olduğu bulgusuna ulaşılmıştır ($p < .05$). Öfke ve nörotizm düzeylerine ilişkin bulgulara göre iş kazası geçiren ve geçirmeyen gruplar arasında farklılık elde edilmemiştir ($p > .05$). Kaygı düzeylerine ilişkiler bulgularda sürekli kaygı düzeyinin iş kazası geçiren grup, iş kazası geçiren gruba oranla daha yüksek olduğu bulunmuş ve iş kazası geçiren ve geçirmeyen grup arasında fark olduğu görölmüştür ($p < .05$). İş görenlerin görsel algı ve dikkat düzeylerine ilişkin bulgular göstermiştir ki, iş kazası geçiren grubun dikkat düzeyi iş kazası geçirmeyen grubun dikkat düzeyinden düşüktür ($p < .05$). Yapılan analizlere ait bulgulara dayanarak işverenlere ve araştırmalara ait öneriler sunulmuş ve literatüre yeni bir kaynak oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İş kazası, depresyon, kaygı, dikkat

ABSTRACT

In this research, all effects of the demographic properties of workers and their psychological differences to the probability of an labour accident i aimed to be inspected. For this purpose, some tests are applied to workers in order to investigate the differences of demographic properties and psychological states between the group who had an accident and the group who did not have. These tests are: Beck Depression Scale, State Trait Anxiety Inventory, The State Trait Anger Inventory, Eysenck Personality Questionnaire (EPQ) and Benton Visual Perception Test. Beside these scales and tests; some questionnaires like "Personal Information Questionnaire" and "Labour Accidents Questionnaire" are generated by the investigator for the purpose of getting information about the workers and the labour accidents. The exemplification of the investigation consists of 140 workers working as operators and technicians in technical service department of a forklift renting company giving technical maintenance. In the analysis of the evidences, t-test is applied for the independent groups. In the end of the analyses are obtained, the results are in the quality of generally supporting the determined hypothesis. It's seen that factors like age, working period, education and gender have impact on labour accidents. As for the demographic properties, the results are generally supported by the literature itself and there are discrepancies between the group who had an accident and the group who didn't have. According to the evidences of psychological state diversities; it is found that the level of extrovertness and depression is lower in the group who had an accident than the group who didn't have an accident and there is a meaningful difference between them. (the group had an accident and didn't have ($p < .05$)). According to the evidences of the levels of rage and nervousness; there isn't such a meaningful difference between the group who had an accident and the group who didn't have ($p < .05$). According to the evidences of the level of "anxiety"; it is found that the level of "continuous anxiety" in the group who had an accident is higher than the group who didn't have an accident when compared and there is a meaningful difference between them (the group had an accident and didn't have ($p < .05$)). According to the evidences of the visual perception and the attention level of the workers: the level of attention of the group who had an accident is lower than the level of attention of the group who didn't have an accident ($p < .05$). Regarding to the evidences and the analyses carried out; suggestions are presented related to the employees and the investigations and a new resource is created.

Key Words: labour accidents, occupational health and safety, depression, anxiety, attention

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No.</u>
TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
1.GİRİŞ.....	1
1.1. Dünyada İş Sağlığı ve Güvenliği'nin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	3
1.2. Türkiye'de İş Sağlığı ve Güvenliği'nin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	7
1.3. İş Kazası Tanımları.....	9
1.4. İş Kazası Oluşum Teorileri.....	12
1.4.1. Domino Teorisi.....	12
1.4.2. Kaza/Olay Kuramı.....	14
1.4.3. Epidemiyoloji Kuramı.....	14
1.4.4. Sistem Kuramı.....	15

1.4.5. Kombinasyon Kuramı.....	15
1.4.6. İnsan Faktörleri Kuramı.....	15
1.4.7. Tek Faktör Kuramı.....	16
1.5. Kaza Nedenleri.....	16
1.5.1. İnsan Faktörü.....	18
1.5.1.1. Psikolojik Faktörler.....	19
1.5.1.1.1. Kişilik.....	19
1.5.1.1.2. Kazaya Yatkınlık.....	19
1.5.1.1.3. Kaza İstidadı.....	20
1.5.1.1.4. Stres.....	21
1.5.1.1.5. Duygusal Durum.....	22
1.5.1.2. Fizyolojik Nedenler.....	23
1.5.1.3. Sosyal Faktörler.....	23
1.5.1.4. Teknik Faktörler.....	24
1.5.2. Çevresel Faktörler.....	24
1.5.2.1. Fiziksel Çevre Koşulları.....	25
1.5.2.1.1. Gürültü ve Titreşim.....	25
1.5.2.1.2. Aydınlatma.....	26
1.5.2.1.3. Isı ve Nem.....	26
1.5.2.1.4. Havalandırma.....	26
1.5.2.2. Ergonomik Çevre Koşulları.....	27
1.5.2.3. Kimyasal Çevre Koşulları.....	28
1.5.2.4. Biyolojik Çevre Koşulları.....	28
1.5.3. Makine Faktörü.....	28
1.6. Kaza Türleri.....	30
1.7. Yaranın Vücuttaki Yeri.....	33
1.8. Kaza Sonucu Oluşan Maliyetler.....	34

1.8.1. Çalışan Açısından.....	34
1.8.2. İşveren Açısından.....	35
1.8.2.1. Dolaylı (Görünmez) Nedenler.....	35
1.8.2.2. Dolaysız (Görünen) Nedenler.....	36
1.8.3. Devlet Açısından.....	36
1.9. Araştırmanın Amacı.....	37
1.10. Problem ve Araştırma Hipotezleri.....	37
1.11. Araştırmanın Önemi.....	38
2.YÖNTEM.....	40
2.1. Evren ve Örneklem.....	40
2.2. Veri Toplama Araçları.....	49
2.2.1. Beck Depresyon Ölçeği.....	49
2.2.2. Durumluk - Sürekli Öfke Ölçeği.....	50
2.2.3. Durumluk - Sürekli Kaygı Envanteri.....	51
2.2.4. Benton Görsel Algı ve Dikkat Testi.....	52
2.2.5. E.P.Q. Eysenk Kişilik Envanteri.....	52
2.2.6. Kişisel Bilgi Formu.....	54
2.2.7. İş Kazası Sorgulama Formu.....	54
2.3. İşlem.....	55
3. BULGULAR.....	56
3.1. İş Kazası Geçiren ve İş Kazası Geçirmeyen Gruba Uygulanan Testlerin Sonuçlarına Göre Elde Edilen Puanların Karşılaştırılması.....	56
3.2. İş Kazası Geçiren Grup Çalışanlarına Uygulanan Ölçekler Arasındaki Korelasyon Değerleri.....	60

3.3. İş Kazası Geçirmeyen Grup Çalışanlarına Uygulanan Ölçekler Arasındaki Korelasyon Değerleri.....	62
4. TARTIŞMA.....	65
5. KAYNAKLAR.....	78
6. EKLER.....	82

KISALTMALAR

EPQ : Eysenck Personality Questionnaire

SGK : Sosyal Güvenlik Kurumu

DS : Durumluk Sürekli fke leği

ILO : International Labor Organization

STAI : State Trait Anxiety Inventory (Sürekli-Durumluk Kaygı Envanteri)

WHO : World Health Organization

TABLULAR

Sayfa No

Tablo 1.1. İş Kazalarının Kaza Sebeplerine Göre Dağılımı.....	32
Tablo 1.2. İş Kazası Sonucu Oluşan Yaranın Vücuttaki Yeri.....	33
Tablo 2.1. Eysenck Kişilik Testindeki Erkekler İçin Alt Testlerin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Puanları.....	53
Tablo 3.1. İş Kazası Geçiren ve İş Kazası Geçirmeyen Grupların Ölçek Değerlerinin Karşılaştırılması.....	57
Tablo 3.2. İş Kazası Geçiren Grup Verileri İçin Bağımsız Değişkenler Arasındaki Korelasyon Değerleri.....	61
Tablo 3.3. İş Kazası Geçirmeyen Grup Verileri İçin Bağımsız Değişkenler Arasındaki Korelasyon Değerleri.....	63

ŞEKİLLER

Sayfa No

Şekil 1.1. Domino Etkisi.....	13
Şekil 1.2. Kazaların Oluşumuna Neden Olan Dominoların Açılımı.....	13
Şekil 2.1. İş Kazası Geçiren Grup ile İş Kazası Geçirmeyen Grubun Yaş ve Eğitim Durumlarının Karşılaştırılması.....	41
Şekil 2.2. İş Kazası Geçiren Grup ile İş Kazası Geçirmeyen Grubun Cinsiyet, Medeni Durum ve Eğitim Durumlarının Karşılaştırılması.....	42
Şekil 2.3. İş Kazası Geçiren Grup ile İş Kazası Geçirmeyen Grubun Çalışma Süreleri, Çalışma Şekli ve Görevlerinin Karşılaştırılması.....	43
Şekil 2.4. İş Kazası Geçiren Grup ile İş Kazası Geçirmeyen Grubun İş Eğitimi ile İş Sağlığı Güvenliği Eğitimi Alma ve Koruyucu Kullanma Durumunun Karşılaştırılması.....	45
Şekil 2.5. İş Kazası Geçiren Grubun Yaralanma Şekli ve Kalıcı Rahatsızlık Durumu.....	46
Şekil 2.6. İş Kazası Geçiren Grubun İstirahat Alma Durumunun Karşılaştırılması.....	47
Şekil 2.7. İş Kazası Geçiren Grubun Kaza Nedenleri ve Kaza Sayılarına Göre Durumları.....	48
Şekil 2.8. İş Kazası Geçiren Grubun Kaza Sonucunda Varolan İşlerine Yaklaşımı.....	48

1.BÖLÜM

GİRİŞ

İnsanoğlu yaradılışından beri kendi yaşamını sürdürebilmek için çevresi ile sürekli bir savaşımlı içindedir. Bu savaş içerisinde çevreye karşı koymak için bir takım araçlara ihtiyaç duymuştur. Çevre ile ilişkilerinde birbirinden farklı tehlikelerle karşılaşmıştır. Bu tehlikeler bir takım önlemlerin alınması gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda işçi sağlığı ve iş güvenliği kavramı ortaya çıkmaya başlamış ve bu bilimsel adın ortaya çıkması, konunun değişik aşamalardan geçerek bilimsellik kazanması uzun bir tarihsel süreç içerisinde gerçekleşmiştir. İnsanlığın doğa ile savaşımı ile başlayan ve farklı aşamalardan geçen çalışma yaşamındaki gelişmeler, ilerleyen teknoloji işçi sağlığı ve iş güvenliği sorunlarının da gündeme gelmesine ve öneminin artmasına yol açmıştır.

İlk insanla başlayan üretim süreci içerisinde, işçinin olduğu her yerde iş sağlığı ve iş güvenliği öne çıkan en önemli konular arasında yer almıştır. Özellikle sanayileşme dönemine paralel olarak son derece önem kazanmıştır (Yiğit, 2008). Üretim teknik ve biçimleri tarih boyunca sürekli değişim göstermiştir. Taşın ve toprağın işlenmesi, madencilik tekniklerinin gelişmesi, ateşin bulunması, zamanla buhar gücünden yararlanma olanaklarının artması, iş aletlerinin ve üretim araçlarının gelişiminde önemli etkiler yaratmıştır. Çalışma hayatındaki gelişmelerin ortaya çıkarttığı sorunların çözülmesi için yapılan çalışmalar iş sağlığı ve güvenliğinin gelişiminde temel oluşturmuştur. Bu nedenle yapılan iş ile işçi sağlığı arasındaki ilişkinin tarihçesi oldukça eski çağlara dayanmaktadır (Yılmaz, 2003).

İlkel toplumlarda çalışanların, sağlıklarını korumaları yönünde geliştirdikleri yöntemlere ilişkin somut bulgulara rastlanamadığı ve bu sebeple iş sağlığı ve güvenliği olarak nitelendirilen çalışmalara ilk defa köleci toplumlardan eski Roma'da karşılaşıldığı belirtilmektedir. Bu dönemde işçi sağlığı ve güvenliğine yönelik birçok bilim adamı görüş bildirmiştir (Demirbilek, 2005). Tarihsel süreç içerisinde yapılan araştırmalar doğrultusunda, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili ilk yazılı kaynakların Yunanlı düşünür Heredot'a kadar uzandığı görülmektedir (Yiğit, 2008). Heredot bu bağlamda ilk kez çalışanların verimli olabilmesi için yüksek enerjili besinler ile beslenmeleri konusuna değinmiştir. M.Ö. 370 yıllarında Hipokrat ve Nicander kurşun ve civanın insan sağlığına zararlı etkileri üzerinde durmuşlardır. (Kılıç, 2006). Hipokrat kurşunun zararlı etkilerinden bahsederek, kurşun koliğini tanımlayarak kabızlık, felçler ve görme bozuklukları gibi belirtileri saptamış ve bu belirtilerin kurşunla ilişkisini ortaya koymuştur. Nicander M.Ö. 200 yıllarında kurşuna bağlı ortaya çıkan etkilerin önlenmesi için çalışmalar yapmıştır (Yılmaz, 2003).

Romalılar döneminde, tehlikeli çalışma ortamlarına dair ilk kaynaklara rastlanmaktadır. İmparatorluğa bağlı bazı bölgelerde madencilerin çalışma alanları içerisinde çok ilkel koruyucu yöntemlerin kullanıldığı anlaşılmıştır. Araştırmalar incelendiğinde sağlık sorunlarının, gladyatörler ve kuyumcular gibi aristokrat sınıfı ilgilendiren toplumlar için önemli olduğu ve benimsendiği görülmektedir (Önen, 1992).

Feodal toplumlarda, köleliğin yerini selfliğin alması ile köleci toplum, feodal topluma dönüşmüştür. İnsanların dünya denizlerine açılması, yeni ulaşım yollarının bulunması ve kıtaların keşfedilmesi ile Avrupa ticaretinde yeni gelişmeler ve hareketlenmeler başlamıştır. Ticaretin gelişimi ile birlikte sermaye birikmesine bağlı olarak yeni işe kolları ortaya çıkmaya başlamıştır. Madencilik ve metal iş kolları gelişmiş, yeni fabrikalar kurulmuş ve maden ocakları açılmıştır. Bu alanlarda yapılan

Çalışmaların artması ile birlikte sadece elde edilen kazanç ön plana çıkmaya başlamış ve bunun sonucu olarak iş kazaları ve meslek hastalıkları artık gözlenmeye başlanmıştır (nen, 1992). Madencilerin alışma koşulları ve meslek hastalıklarına yönelik ilk önemli kaynak 1556'da yayınlanan, dünyanın ilk mineroloji bilgini olan Georgius Agricola tarafından yazılmış “De Re Metallica” (Madenciler) adlı yapıt olduğu bilinmektedir. Bu yapıtında, maden ocaklarında çalışanlarda görünen meslek hastalıkları ve iş kazalarını tanımlamıştır (nen, 1992). Söz konusu alanlarda tozu önlemek için ocakların havalandırılması gerektiğini belirtmiş ve bunun yanında iş kazaları ve iş güvenliği yöntemleri alanında önerilerde bulunmuştur. Kısa bir süre sonra, 1493 ve 1541 yılları arasında yaşamış olan Paraselsus isimli Alman düşünür ve hekim tıpta yeni bir anlayışa öncülük etmiştir. Tirol madenlerinde işyeri hekimliği yaptığı yıllarda edindiği bilgiler dahilinde yazmış olduğu, o gün için dünyada ilk iş hekimliği kitabı olan “De Morbis Metallics” adlı kitabı 1567 yılında yayınlanmıştır (Yılmaz, 2003).

İş sağlığı ve güvenliği konusunda modern denilebilecek yenilik ve çalışmalar 17.yy.'da Bernardino Ramazzini isimli bir İtalyan hekim tarafından geliştirilmiştir (Kılıç; 2006). Razamazzini kişinin yaptığı iş ile hastalığı arasında ilişki kurmaya çalışmıştır (Gülhan, 2008). Ramazzini bu alanda yazdığı “Zanaatkarların Hastalıkları” isimli kitabı ile iş sağlığı ve güvenliğinin kurucusu olarak literatüre geçmiştir.

1.1. Dünyada İş Sağlığı ve Güvenliği'nin Ortaya ıkışı ve Gelişimi

18. ve 19. yy.'larda gerçekleşen endüstriyel gelişim sonucu işçi kavramı ortaya çıkmıştır. Sanayi ncesi toplumlarda, ücret karşılığı işgücünü bir başkasına tahsis eden ve bunun karşılığında kazandığı maaş ile geçimini sağlayan, çalışma zgrlğine sahip sosyal bir kesimden söz edilememekteydi. O dönemlerde köle

olarak, az sayıda gündelikçi olarak çalışan ve bu çalışmayı hayatı boyunca devam ettirmek zorunda olmayan bir kesimden söz edilmektedir.

Sağlıklı ve emniyetli çalışma ihtiyacı insanlığın doğuşuna kadar uzanmış olmasına rağmen, bu durumun bir sosyal ihtiyaç olarak ortaya çıkması yakın zamanlarda önemsenmeye başlanmıştır. İş sağlığı ve güvenliğinin bir kavram olarak doğuşunda, sanayileşme ile başlayan fabrika tipi üretim sürecinde ekonomik ve hukuki olarak bir başkasına bağlı olarak ücret karşılığında çalışan ve işçi olarak adlandırılan çalışanlar kitlesinin önemi dikkat çekmektedir. Fabrika tipi üretim, işçilerin yaptıkları işlerden alıkoyulabileceği riskleri arttırmaktadır (Kılıç, 2006). Bu durum iş sağlığı ve güvenliği, iş kazaları konularının daha sık gündeme gelmekte olduğuna dikkat çekmektedir.

18.yy'ın ikinci yarısından itibaren Avrupa'da Endüstri Devrimi olarak adlandırılan bir dizi gelişme, toplum yapılarında ekonomik, sosyal ve siyasal yönlerde köklü değişimler meydana getirmiştir. 1768 yılında Jame Watt'ın buhar makinesini bulması ile endüstrileşme başlamış ve sosyal politika uygulamalarının temel faktörü haline gelmiştir. Bunun sebebi, endüstrileşme ile gelen olumlu gelişmelerin yanında olumsuz sonuçların da ortaya çıkmasıdır (Demirbilek, 2005). Bu dönemlerde, küçük sanayi işletmelerinin yerini büyük fabrikaların alması daha fazla çalışana ihtiyaç duyulmasına sebep olmuştur. Bunun yanı sıra, bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile sömürgelerden elde edilen hammaddeler çoğalınca, çalıştırılması gereken insan sayısının artması ile birlikte köyden kente yoğun bir göç başlamıştır. 19. yy.'da İngiltere'deki, özellikle kadın ve çocuk, işçiler oldukça zor koşullar altında çalıştırılmaya başlanmıştır (Önen, 1992). Bunun yanında işçilerin çalışma sürelerinin uzunluğu ve iş yerlerindeki teknik yetersizlikler nedeni ile iş kazaları ve meslek hastalıklarından zarar görmeye başladıkları belirlenmiştir. Kazalarda belirlenen yüksek düzeydeki artış, büyük ölçüde teknik yetersizlikler ve işçinin dikkatini azaltan iş sürelerinin uzunluğunun yanı sıra mevcut teknik olanaklar

kapsamında alınabilecek önlemlerin işverenler tarafından alınmamasından kaynaklanmaktadır (Demirbilek, 2005).

Göçlerle bağlantılı olarak çalışan işçi sayısının artması, çalışan işçiler için pazarlık payının azalmasına sebep olmuş ve ağır çalışma koşullarını kabul etmek zorunda kalmışlardır. İşçiler fabrika ve maden ocaklarında 16-18 saat gibi uzun süreli, ağır şartlar altında ve düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalmışlardır. Sanayi devrimi ile zor çalışma koşulları, iş kazaları ve meslek hastalıkları artmış olmasına rağmen işverenler konu ile ilgili tedbir alma gereği hissetmemişlerdir.

Devlet, işçi ve işveren arasında gelişen ilişkiye iş sağlığı ve güvenliği alanında müdahale etme gereği duymuştur. Çalışma sürelerinin düzenlenmesi, çocuk ve kadın işçilerin korunması, çalışma yaşının saptanması, hafta tatili hakkının tanınması, iş yerlerinde iş kazalarına ve meslek hastalıklarına karşı önlemlerin alınması ve bunların denetimi için ilgili birimlerin korunması devlet için önemlilik arz etmiştir. Özellikle kadın ve çocukların çalışma koşulları içerisinde korunması amacı ile başlayan düzenlemeler zamanla tüm işçileri korumaya yönelik ve işçiler lehine emredici bir mevzuat haline gelmeye başlamıştır (Akay, 2006).

İş sağlığı ve güvenliği alanında yapılan çalışmalar içerisinde 1833 yılında İngiltere’de çıkartılmış olan “Fabrikalar Yasası” ilk yasa olarak görülmektedir. Çıkartılan bu yasaya göre, çalışma süreleri 10 saate indirilmiş ve 9 yaşın altındaki çocukların çalışmaları yasaklanmıştır. Bununla birlikte 18 yaş altı çalışan çocukların da gece çalışmaları yasaklanmıştır. Bu yasayı takiben 1842 yılında çıkartılmış olan yasaya göre kadın ve çocuk işçilerin maden ocaklarında çalışmalarına son verilmiştir. İş sağlığı ve güvenliğine verilen önemin artması ile 1844 yılında işyerlerine iş yeri hekimi bulundurma şartı getirilmiştir. Özellikle Bernardino Ramazzini’nin çalışmaları İtalya’da önemli kazanımlar ortaya çıkartmıştır. 1885 de ilk kez Almanya’da uygulanmaya başlanılan iş kazasına uğrayan işçilere tazminat

ödeme uygulaması kısa zamanda tüm Avrupa ve Amerika'da da yaygınlaşmaya başlamıştır (Yiğit, 2008).

İşçilerin korunması konusunda ortak hareket edilmesi gereği kendini sahada daha çok göstermeye başlamış ve bu konuda uluslar arası örgütlerin kurulmasına öncülük etmiştir. Birinci dünya savaşının başlaması iş hukukuna ilişkin ulusal ve uluslararası çalışma ve düzenlemelerin ilerlemesini engellemiştir (Yiğit, 2008). Savaş sonrasında iş sağlığı ve güvenliği konusunda verilen önemin artması ile birlikte güvenlik kurumları teşkilatları oluşturulmaya başlanmıştır.

Oluşturulan teşkilatların başında Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO) ve Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO) gelmektedir. ILO 1919 yılına Milletler Cemiyeti ile birlikte, ancak bu cemiyetten bağımsız olarak özerk bir kuruluş olarak kurulmuştur. ILO'nun verdiği ilk kararlar; günlük çalışma süresinin sekiz saat olarak düzenlenmesi, işsizlikle mücadele, sosyal güvenliğin sağlanması, doğum yapan işçinin korunması, kadın ve genç işçilerin çalışma şartlarının iyileşmesi yönünde idi. Yapılan çalışmaların esas amacı; insanın temel hak ve özgürlüklerinin korunmasını, çalışma hayat ve şartlarının düzeltilmesini ve tam istihdamın sağlanması olmuştur.

ILO ve WHO İş Sağlığı ve Güvenliği Ortak Komitesi 1950 yılında iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili yaptığı tanımlamada; işçilerin fiziksel, zihinsel ve sosyal açıdan tam bir iyilik halinin sağlanıp sürdürülmesi, işçilerin çalışma koşullarına bağlı sağlıklarının bozulmasının önüne geçilmesi, mesleki risklere karşı korunmaları kişiye uygun işin ayarlanması gibi konular yer almaktaydı. Konu ile ilgili oluşan bilgi birikimi sonucunda işyeri hekimliği ve teknik elemanın endüstrideki önemi anlaşılmış ve bir uzmanlık dalı olarak kabul edilmiştir (Kılıç, 2006).

1.2. Türkiye’de İş Sağlığı ve Güvenliği’nin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

İş sağlığı ve güvenliği konusu dünyada olduğu gibi ülkemizde de sanayileşme, çalışma koşullarının farklılaşmasına paralel olarak gündeme gelmeye ve önem kazanmaya başlamıştır. Sanayileşmenin artması ile birlikte meslek hastalıkları, iş kazaları ve iş güvenliği konusuna yönelik çalışmalar yapılmış ve oluşan kazaların önlenmesi için ilgili çalışmalar yapılarak çözüm önerileri ortaya çıkmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Tanzimat’ın ilanından önceki dönemlerde sanayinin henüz gelmemiş olması nedeni ile büyük iş yerleri yerine küçük sanat ve atölyede yapılan küçük üniteler halindeki üretimler görülmektedir. Bu nedenle bu dönemlerde iş sağlığı ve güvenliği konusunda herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Tanzimat’ın ilanından sonra bir takım girişimler sonucu yeni çalışma alanları oluşmaya başlamıştır. 1850’lere doğru özellikle Rumeli’de sanayi kollarının gelişmesini takiben çalışan ve çalışılan iş kollarında artışlar gözlenmeye başlanmıştır. Çalışmaların başlaması ile birlikte, işçilerin buldukları koşulların yıpratıcı ve çalışma saatlerinin günde ortalama 14-15 saat olduğu görülmüştür. Bunu takiben bu dönemde kurulan Ereğli Kömür İşletmesi ve diğer maden ocaklarında, kazaların hızla arttığı, akciğer hastalıklarının yoğunlaştığı ve buna bağlı olarak üretim gücünün azaldığı belirlenmiştir. Bu durum yetkilileri bir takım önlemler almaya yöneltmiştir. 1865 yılında Maden-i Humayun Nazırı, Dilaver Paşa “Dilaver Paşa Nizamnamesini” çıkartmıştır. Bu tüzüğe göre çalışma koşullarında düzenlemeler yapılması ve çalışma şartlarının düzenlenmesi ön görülmüştür. Ancak padişah tarafından onaylanmayan bu tüzük uygulamaya alınamamıştır (Önen, 1992).

Dilaver Paşa'nın çıkartmış olduğu tüzüğün ardından, 1869'da "Maadin Nizamnamesi" düzenlenmiştir. Bu tüzük içerisinde iş kazalarına karşı koruyucu önlemler alınması, iş kazası geçirmiş personele tazminat ödenmesi yükümlülüğü, iş koşullarının ve saatlerinin düzenlenmesi ücretler, dinlenme ve izin süreleri gibi temel konuların önemi ile iş sağlığını ilgilendiren hükümlere yer verilmiştir. Yeni getirilmiş olan bu sistem ile madenlerde devam ettirilen mecburi çalışma süreleri de ortadan kaldırılmıştır (Kılıç, 2006). Hazırlanmış olan bu tüzük onaylanmış ancak işverenler tarafından kullanılmamıştır. Yirminci yüzyılın ilk yıllarına kadar iş sağlığı güvenliği konusunda yapılan çalışmalar bu şekilde devam etmiş ancak 1908 de İkinci Meşrutiyet'in ilanı ile birçok işkolunda farklı dernek ve sendikalar kurulmuştur. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa girmesi sonucu yapılan çalışmalar son bulmuştur (Önen, 1992).

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren sanayileşme alanında büyük gelişmeler olmuştur. Yapılan çalışmaların hızlanması ile birlikte ortaya çıkabilecek iş kazaları, meslek hastalıkları gibi konuların düzenlenebilmesi için yeni yasa, tüzük ve yönetmelikler hazırlanmaya başlanmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra, 1926 yılında 818 sayılı Borçlar Kanunu yürürlüğe girmiştir. Kanunun 332. maddesi ile işverene, işçinin uğrayacağı iş kazası ve meslek hastalıkları sonucunda bir takım sorumluluklar yüklemiştir (Akay, 2006).

Ülkemizde bu dönemlerde yürürlükte olan herhangi bir iş yasası bulunmamaktaydı. Bu sebep ile 1930 yılında 1593 sayılı "Umumi Hıfzısıhha Kanunu" çıkartılmıştır. Bu kanun içerisinde iş güvenliği ve iş kazaları ile ilgili alınması gereken tedbirlere yönelik birçok madde yer almaktadır. Kanun içerisinde kadın ve çocukların korunması, iş yerlerinde iş yeri hekimlerinin bulundurulması ve büyük işletmelerde revir bulundurulmasına yönelik bir takım maddeler yer almaktadır (Gülhan, 2008; Akay, 2006).

Türkiye'nin ilk iş kanunu 1936 yılında 3008 sayılı kanun olarak yürürlüğe girmiştir. Bu konun ile ilk defa devlet, iş hayatındaki işçi ve işveren ilişkilerinin düzenlenmesi yönünde doğrudan müdahale de bulunmuştur. Kanun içerisindeki amaç, işçilerin işyeri içerisinde karşılaşılabilecekleri tüm tehlikelere karşı tüm yönlerin ele alınarak korunmasıdır (Gülhan, 2008; Akay, 2006). 1967 yılında 3008 sayılı iş kanunu yerine 931 sayılı iş kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun yürürlükten kaldırılması ile birlikte 1971 yılında 1475 sayılı İş kanunu düzenlenmiştir. Bu kanun, işçi ve işveren arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinin yanı sıra, farklı iş kollarının çalışma düzenlerini ele almış ve bu doğrultuda birçok iş sağlığı yönetmeliğinin oluşmasında kaynak oluşturmuştur. Bununla birlikte günümüzde kullanılmakta olan İş Kanunlarının oluşmasında dayanak noktası olmuştur. Bu dönemlerde 1964 yılında çıkartılmış olan 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun da birçok maddesinde işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili maddelerle karşılaşılmaktadır (Gülhan, 2008; Akay, 2006; Kılıç, 2006).

2003 yılında günümüzde kullanmakta olduğumuz 4857 sayılı İş Kanunu yürürlüğe girmiştir. İş kanununun 13 maddeden ibaret olan beşinci bölümü iş sağlığı ve güvenliği konusunda yapılan düzenlemeleri içermektedir. Bu kanun iş sağlığı ve güvenliği konusunda daha önce çıkartılmış olan kanun, yasa ve yönetmeliklere göre çok daha kapsamlı düzenlemelere yer vermektedir (Kılıç, 2006).

1.3. İş Kazası Tanımları

Tarihsel süreçle ortaya çıkan gelişmelere bağlı olarak çeşitli iş kazası tanımları yapılmış ve çıkartılan yasa ve tüzüklerde bu farklı tanımlamalara yer verilmiştir.

İş kazalarının tanımlarının yapılmasından önce farklı tanımlamaları yapılan kaza kavramının ne anlama geldiği incelenmelidir.

Kazanın sözlük anlamına bakıldığında, beklenilmeyen ve tahmin edilemeyen bir olay olarak tanımlandığı görülmektedir. Kazalar ihmal, tedbirsizlik veya tecrübesizlik gibi sebeplerle, ani ve istenmeden meydana gelen, sonunda maddi veya manevi kayba sebep olan bir olay olarak tanımlanmıştır (Arık ve Akçın, 2002). Bir diğer tanıma göre kaza; “toplumsal bir oluşum içerisinde önceden planlanmayan, bilinmeyen ve kontrol dışına çıkan; aynı zamanda çevresine zarar verecek nitelikteki olay” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre kaza sonucunda zarar olması şart değildir (Yiğit, 2008).

Yapılan genel tanımların yanı sıra hukuksal açıdan kaza kavramının geniş ve dar anlamda iki tanımı vardır. Geniş anlamda yapılan kaza tanımı; aniden ve istenilmeden bir zararın oluşumuna neden olan sebepler kompleksinin bütünü şeklindedir. Bu anlamda yapılan kaza kavramı; vücut bütünlüğünün ihlali ve ölümün yanı sıra eşyaya ilişkin zararları da kapsamaktadır. Bununla birlikte dar anlamda kaza; vücudun zarar görmesi yani vücut bütünlüğünün ihlali ve ölüm halini içermektedir (Akın, 2001). İş kazalarının tanımlarına bakıldığında, iş görenin, işverenin otoritesi altında bulunduğu esnada gördüğü iş veya işin gereğine bağlı olarak aniden ve dıştan gelebilecek bir etkenle iş görenin beden ve ruhça zarara uğramasına sebep olan olay olarak tanımlanmış olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bakıldığında iş kazalarının hukuksal açıdan dar anlamda kaza tanımını içerdiği görülmektedir.

İş kazası kavramının ortaya çıkması ile birlikte oluşturulan yasa, tüzük ve kanunlarda farklı tanımlamalar yapılmıştır.

1964 yılında çıkartılan 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa kadar iş kazasının tanımı yapılmamıştır. Sosyal Sigortalar Kanununun 11. maddesi a fıkrasında iş kazası ile ilgili açıklama bulunmaktadır. Bu açıklamaya göre iş kazası; aşağıda

belirtilen hal ve durumlardan birinde meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedence veya ruhça arızaya uğratan olaylardır. Bunlar;

- a. Sigortalının işyerinde bulunduğu sırada,
- b. İşveren tarafından yürütülmekte olan iş dolayısıyla,
- c. Sigortalının işveren tarafından görevle başka bir yere gönderilmesi yüzünden asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda,
- d. Emzikli kadın sigortalının çocuğuna süt vermek için ayrılan zamanlarda,
- e. Sigortalının işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere toplu olarak götürülüp getirilmeleri sırasında oluşmuşsa iş kazası sayılır (Akkaş, 2006).

5510 sayılı Sigorta Kanununun 13. Maddesinde yapılan tanıma göre iş kazası;

- a. Sigortalının işyerinde bulunduğu sırada,
- b. İşveren tarafından yürütülmekte olan iş nedeniyle veya görevi nedeniyle, sigortalı kendi adına veya hesabına bağımsız çalışıyorsa yürütmekte olduğu iş veya çalışma konusu nedeniyle iş yeri dışında,
- c. Bir işverene bağlı olarak çalışan sigortalının, görevli olarak işyeri dışında başka bir yere gönderilmesi nedeniyle asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda,
- d. Emziren sigortalı kadının, çocuğuna süt vermek için ayrılan zamanlarda,
- e. Sigortalıların, işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere gidiş geliş sırasında meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedenen ya da ruhen özre uğratan olaydır (Şimşek; 2000).

1971 yılında yürürlüğe giren 4857 sayılı iş kanununa bakıldığında, diğer iş kanunlarında olduğu gibi direkt olarak iş kazası tanımına rastlanmamaktadır. Bu kanun içerisinde yine işçinin sağlığını korumaya yönelik İş Güvenliği ve Sağlığı maddeleri yer almaktadır. Bu maddelere göre iş kazalarının oluşması için ilgili eğitimlerin alınması, işverenin alması gereken tedbirler ve koruma yöntemleri

konusunda yaptırım uygulamakta ve işçilerinde alınan tedbirlere uyması şartını getirmektedir.

Örneğin madde 77'de "işveren iş yerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almak, araç ve gereçleri noksansız bulundurmak, işçiler de iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınan her türlü önleme uymakla yükümlüdür." demektedir (Geçer & Evcil, 2006).

Kanunların içerisinde yer alan iş kazası tanımlarının yanı sıra, çalışma ve sağlık örgütlerinin de farklı tanımlar yaptıkları görülmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) iş kazalarını " belirli bir zarar veya yaralanmaya yol açan, önceden planlanmamış beklenmedik bir olaydır." şeklinde tanımlamaktadır (Dizdar, 2001).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından yapılan tanımlamaya göre ise; iş kazaları "önceden planlanmamış, çoğu zaman kişisel yaralanmalara, makinelerin, araç ve gereçlerin zarara uğramasına, üretimin bir süre durmasına yol açan bir olaydır" diyerek tanımlandığı görülmektedir (Dizdar, 2001).

1.4. İş Kazası Oluşum Teorileri

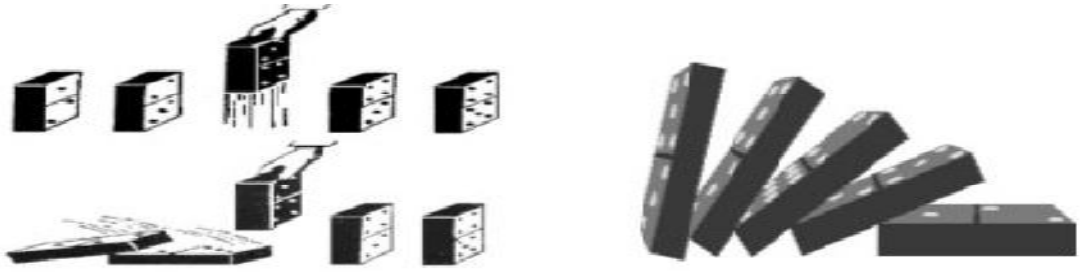
İş kazası, yapılan tanımlardan da anlaşılacağı gibi aniden oluşan ve vücut bütünlüğüne zarar veren olaydır. Bu tip kazaların oluşma nedenlerini açıklayan bir takım temel teoriler bulunmaktadır. Bu teoriler şunlardır;

1.4.1. Domino Teorisi

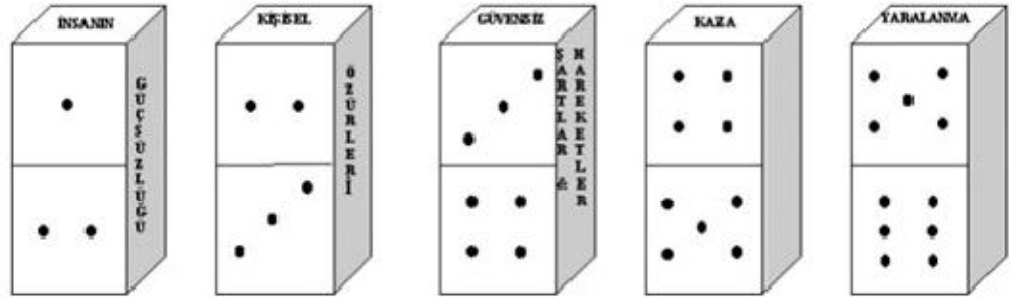
Kaza önleme ve endüstriyel güvenliğin ilk öncüsü olan Herbert W. Heinrich tarafından oluşturulmuş bir teoridir (Goetsch, 1999). Heinrich yaptığı araştırmalar sonucunda kazaların %88 inin güvensiz davranışlardan, %10 nun güvenli olmayan

koşullardan, %2 sinin önlenemeyen durumlardan kaynaklandığını tespit etmiştir (Yiğit; 2008).

Heinrich yaptığı araştırmalara bağlı olarak bir teori oluşturmuştur. Bu teoriye göre kazalara yol açan 5 faktörden söz edilir. Bu faktörlerin her biri birbirini izler ve bu faktörlerden biri gerçekleşmediği sürece diğeri gerçekleşmez. Kuram içerisinde birbirini takip eden teoriler kalıtsal-sosyal çevre, insan hatası, güvensiz eylemler/mekanik veya fiziksel tehlikeler, yaralanma ve kaza olarak belirlenmiştir. Ancak bu dizi tamamlandığında kazanın meydana geldiğinden söz edilebilmektedir (Özkılıç, 2005).

Şekil 1.1. Domino Etkisi

Şekil 1.2. Kazaların oluşumuna neden olan dominoların açılımı

Heinrich'in teorisi güvenli olmayan davranışlar ve güvenli olmayan koşullar olmak üzere 2 temel noktayı içermektedir. Bu iki noktanın kontrol altında tutulması ya da kaldırılması yaralanmaların oluşması ve kazaların ortaya çıkmasını engellemektedir (Goetsch, 1999; Yiğit, 2008).

1.4.2. Kaza/Olay Kuramı

Teori Dan Petersen tarafından ortaya çıkartılmıştır. Bu teori insan faktörleri teorisinin genişletilmiş halidir. Ek olarak ergonomik yetersizlikleri, hata yapma kararı ve sistem hataları gibi yeni elemanları ortaya çıkartmaktadır (Özkılıç, 2005). Bu modelde aşırı yükleme, ergonomik yetersizlikler ve hatalı karar alma insan kusurunun temel faktörlerini oluşturur. Hatalı karar alma bilinçli olabileceği gibi bilinçsiz de olabilir. Teslim tarihleri, eşitlik baskısı ve bütçe gibi baskılar kişinin emniyetsiz davranışta bulunmasında etkilidir. Sistem hataları Petersen teorisine önemli bir katkıda bulunmaktadır. Öncelikle teori, yönetimin kararları ve yönetim tutumları ile güvenlik arasındaki nedensel ilişkiyi ortaya koyduğu için sistem hatasının önemini ortaya koymaktadır. Sistem hatası faktörü, işyerindeki sağlık ve güvenlik kadar kazayı önlemede de yönetimin rol almasını sağladığından dolayı önemli bir faktördür. Sistemin tıkanığı noktalar çeşitli şekillerde olabilmektedir. Yönetimin kapsamlı bir yönetim politikası kurmaması; güvenliğe nazaran sorumluluk ve otoritenin açıkça tanımlanmaması; ölçüm-denetleme-düzeltme ve araştırma gibi güvenlik prosedürlerinin yok sayılması veya yetersiz verilmesi olarak sayılabilir. Bütün bunlar Petersen sistemine göre sistem hatalarının birkaç tipidir (Goetsch, 1999).

1.4.3. Epidemiyoloji Kuramı

evre faktörleri ve hastalık arasındaki ilişkiyi belirleme ve çalışma için kullanılan modellerin, evre faktörleri ile kazalar arasındaki sebepsel ilişkinin açıklanmasında da kullanılabileceğini savunmaktadır (Özkılıç, 2005). Bu teoride, daha geniş bir çerçevede hastalık, salgın veya sağlığın bozulmasına neden olan çevresel etkenleri içeren endüstriyel hijyen üzerinde durulmaktadır. Epidemiyoloji, evresel faktörler ile hastalıklar arasındaki sebep sonuç ilişkisini oluşturmaktadır. Bu teorinin yatkın karakterler ve durumsal özellikler olmak üzere iki temel noktası

bulunmaktadır. Her iki özelliğin sonuç içinde birlikte yer alıyor olabildiğini ya da ikisi bir araya gelerek kazaları önleyebileceği savunulmaktadır (Goetsch, 1999).

1.4.4. Sistem Kuramı

Sistemin, birbiri ile ilişki içinde olan ve birbirlerini etkileyen birimler topluluğu olduğu düşüncesi teorinin temelini oluşturmaktadır. Bu teoriye göre kaza; insan, makine ve çevre bileşenlerini kapsamaktadır. Kazanın ortaya çıkma olasılığının tanımlanması bu birimlerin nasıl birbirini etkilediği ile ortaya çıkarmaktadır. Bu bileşenler arasındaki etkileşimde meydana gelen değişiklik kazanın ortaya çıkma olasılığını arttırabilmekte ya da düşürebilmektedir. En çok kullanılan sistem modeli R.J. Firenzie tarafından geliştirilmiştir. Bu modelin öncelikli bileşenleri insan/makine/çevre, bilgi, kararlar, riskler ve performans olarak belirtilmiştir. Bileşenlerin her biri kazaların ortaya çıkma olasılığında rol oynamaktadır (Özkılıç, 2005; Goetsch, 1999).

1.4.5. Kombinasyon Kuramı

Çeşitli modellere ilişkin olarak sunulan teoriler, kazaların neden ortaya çıkabileceğini ortaya koymaktadır. Bazı kazalar için verilen modeller doğru olabilir; bazıları için ise doğru olmayabilir. Hiçbir modelin/teorinin tek başına bütün hadiseleri açıklayamayacağını savunmaktadır. Kazaların gerçek sebebi iki veya daha fazla modelin kombinasyonu ile elde edilmektedir (Özkılıç, 2005; Goetsch, 1999).

1.4.6. İnsan Faktörleri Kuramı

Bu teori, kazaları eninde sonunda insan hatasından kaynaklanan olaylar zincirine bağlamaktadır. Teori insan hatasına yol açan aşırı yük, uygun olmayan tepki ve yerinde olmayan faaliyetler olmak üzere üç önemli faktörü içermektedir. Bu teoride kaza sebepleri teorileri üç geniş kategori altında sınıflandırılmıştır: Kazayatkınlık teorileri, işçi kabiliyetlerine karşılık iş talebi teorileri ve psikososyal teoriler

(Özkılıç, 2005). Burada aşırı yük faktörüne bakıldığında; herhangi bir süre zarfında iş yapabilme kapasitesi ile verilen iş yükü arasında dengesizlik oluşabilmektedir. Çevredeki ses, gürültü, çevreden gelen talimatlar, duygusal stres, endişe ve içinde bulunulan statünün getirdiği risk, açık olmayan talimatlar kişinin taşıdığı yükü oluşturmaktadır. Yerinde olmayan faaliyetler veya sorumluluklar söz konusu olduğunda kişinin verilen durumlara ya da karşılaştığı durumlara nasıl karşılık verdiği, konu ile ilgili aldığı sorumluluk kaza oluşumuna neden olabileceği gibi kazaların önlenmesini de sağlayabilmektedir. Eğer kişi koruyucuları kullanmazsa, güvenlik prosedürünü uygulamazsa yerinde olmayan faaliyetler gerçekleştirmiş olacak ki bu durum kaza ile sonuçlanacaktır. Kişi daha fazla çıktı elde etmek için güvenliksiz ve olduğundan fazla makineleri kullanırsa veya koruyucuları kaldırırsa uygunsuz davranışlarda bulunmuş olacak ve bu durumun sonucunda kazalara sebebiyet verecektir. Uygunsuz davranışlar: insan kusuru, insan hatası uygunsuz davranışların sonucu olabilir. Kişi neyi nasıl yapacağını bilmemesi, yapamayacağı işlerin altına girmesi, verilen görevin içerdiği riski yanlış olarak algılaması ve bu algılamayı baz alarak yapılan çalışma da iş kazalarına neden olabilecek uygunsuz davranışlara örnek olarak verilebilmektedir (Goetsch, 1999).

1.4.7. Tek faktör kuramı

Bu teori, bir kazanın tek bir neden sonucu ortaya çıktığını savunmaktadır. Eğer bu neden saptanır ve ortadan kaldırılırsa kaza tekrar etmeyecektir. Bu teori genellikle güvenlik ve genel sağlık eğitimi almış kişilerce kabul edilmemektedir (Özkılıç, 2005)

1.5. Kaza Nedenleri

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, kazaların meydana gelmesinde tek bir sebep aranmamalıdır. Birçok faktörün bir araya gelerek oluşturduğu olaylar zinciri

sonucunda kazalar meydana gelmektedir. Oluşan kazalar makinelerin, çevrenin ve insanın toplu etkisi ile meydana gelmektedir. Bu etkilerin kontrolü, kazaların oluşmasını en aza indirmektedir.

Kazalar farklı kuruluşlar tarafından farklı sınıflamalar altında incelemeye alınmıştır. Örneğin Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nun yaptığı açıklamaya göre iş kazalarının sınıflaması şu şekilde yapılmıştır;

- 1) Makine
- 2) Taşıma ekipmanları
- 3) Patlamalar ve yangın
- 4) Zehirlenme
- 5) Sıcak ve aşındırıcı maddeler
- 6) Elektrik
- 7) Kişilerin düşmesi
- 8) Cisimlere basma veya çarpma
- 9) Cisim düşmesi
- 10) Ekipmansız taşıma
- 11) El aletleri
- 12) Diğer nedenler

Kazaların oluşması sırasında bu sayılan maddelerin biri etkili olurken bir kaçının da bir araya gelmesi ile oluşabildiği belirtilmektedir. ILO'nun yapmış olduğu bu sınıflama 1962 yılında yapılan ILO konferansında daha basite indirgenerek; kaza tipi, Kaza kaynağı, yaralanma çeşidi ve yaralanan organ olarak 4 kategori altında toplanmıştır.

Amerikan Ulusal Standartlar Enstitüsü'nün kaza oluşumları ile ilgili yaptığı sınıflandırma da şu şekildedir;

- 1) Yaralanmanın çeşidi: temel fiziksel özellikler ile yaralanmayı tanımlar,

- 2) Vücutun hangi parçasının etkilendiği,
- 3) Yaralanma kaynağı: yaralanmaya etki eden cisim, madde veya vücut hareketini tanımlar
- 4) Kaza tipi: yaralanma ile doğrudan sonuçlanan olayı
- 5) Tehlike ortamı: daha önce belirlenen kaza tipinin oluş ortamını veya fiziksel şartlarını tanımlar
- 6) Kaza kaynağı: önceden var olduğu belirlenen tehlike ortamı civarında veya içindeki madde veya cismi tanımlar
- 7) Güvencesiz davranış: daha önce olumsuz bir kaza tipinde, belirlenmiş bir kazanın oluşmaması için belirlenmiş korunma önlemlerinin çalışan tarafından ihlal edilmesi. (Önen, 1992).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na göre de iş kazaları güvensiz davranışlar ve güvensiz koşullardan meydana gelmektedir ki güvensiz hareketler çalışanın bizzat kendisinden kaynaklanırken güvensiz koşullar işverenden kaynaklanmaktadır (Gülhan, 2008).

Kaza oluşum nedenleri incelendiğinde, insan, çevre ve makine faktörlerinin iş kazaları için temel faktörler olarak ele alındığı görülmektedir.

1.5.1. İnsan Faktörü

İnsan faktörü ile iş kazaları tanımlandığında, insan ile ilgili birçok nedenin kazaların oluşmasına yol açabileceği görülmektedir. Kişilerin psikolojik, fizyolojik durumları, sosyal iletişimleri vb. özellikler kazalara sebebiyet verebilmektedir. Temel nedenler kapsamında ele alınmakta olan insan hatasından kaynaklanan iş kazaları, insanların güvensiz davranışları bağlamında ele alınan psikolojik, sosyolojik, fiziksel ve çevresel faktörlere bağlı olarak oluşmaktadır (Gülhan, 2008; Dizdar,2001).

1.5.1.1. Psikolojik Faktörler

Psikolojik faktörler ele alındığında çalışanın kişilik yapısı, kazaya olan yatkınlığı, kazaya istidadı, bilgisizliği, ilgisizliği, stresi, dikkatsizliği, duygusal durumu, yaşı ve tecrübesi kaza oluşumunun artışına ya da azalmasına sebebiyet vermektedir.

1.5.1.1.1. Kişilik

Farklı araştırmacıların kişilik adı altında almış oldukları kriterler değişim göstermektedir. Kimisi gençlik, tecrübesizlik ve sağlık problemlerini ele alırken kimisi zeka, duyarlılık ve kişilik sorunlarını ön plana çıkartmıştır (Dizdar, 2001). Zeka konusu, bazı iş kollarında önemli bir özellik iken bazı iş kollarında iş kazaları üzerinde belirleyici bir faktör olmamaktadır. Ancak bunların yanı sıra iş güvenliği alanında kazaların önlenmesi açısından asgari düzeyde zihinsel yeteneklere ihtiyaç duyulmaktadır. Belirli düzeyde zihinsel yetenekten mahrum kişilerin iş yerinde iş kazalarına neden olma ve çeşitli risklerle karşı karşıya kalma durumları yüksek olmaktadır (Önen, 1992).

1.5.1.1.2. Kazaya Yatkınlık

Yapılan incelemeler sonucunda bazı insanların kaza yapma olasılığının diğer insanlara göre daha fazla olduğu bulunmuştur. Kazaya olan yatkınlık kaza psikolojinin merkezinde yer almakta olup kaza sebeplerine ilişkin yapılan araştırmalarda da önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bun bağlı olarak yatkınlık teorisinin kaza oluşum nedenlerine araştırmaya ilişkin olarak geçmişte yapılan araştırmalarda tartışma konusu olduğu bilinmektedir. Söz konusu teori; popülasyon içerisinde kaza yapma yatkınlığı olan belli bir grubun olduğunu ve bu grubun doğuştan gelen karakteristik özelliklerine göre diğer insanlara göre kaza yapmaya daha fazla eğilimli oldukları varsayımına dayanmaktadır (Stranks, 2007).

Bu yapısal özelliklere bakıldığında, kişinin algılama hızı ile refleks çubuğunun tam uyumlu olmamasından kaynaklı olduğu belirlenmiştir. Refleks çubuğu algılama hızından yüksek olan bireylerin kazaya yatkınlığının daha yüksek olduğu görülmüştür. Konu ile ilgili yapılan çalışmalarda kaza yatkınlığının, çalışma şartlarındaki unsurlardaki yeteneklere örneğin dikkate bağlı olduğunu göstermektedir. Bu durumun kalıcı olduğunu belirten araştırmalara karşın günümüzde kaza yatkınlığının var olduğu ancak bu durumun birey için kalıcı ve değiştirilemez olmadığı söylenmektedir. Bu yatkınlık zamanla değişebilecek, hem kişisel hem de çevre faktörlerinden etkilenebilecek bir davranış biçimi olarak görülmektedir (Dizdar, 2001).

1.5.1.1.3. Kaza İstidadı

Yaş ve tecrübe ile kazalar arasında ilişki olduğu düşünülmektedir. Bu faktörlerden birinin ayrı ayrı zamanlarda kazalar üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Yapılan araştırmalar doğrultusunda, genç yaştaki çalışanların kaza oranlarının yaşlılara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, kazaya uğrayan kişiler incelendiğinde, tecrübesi az olan işçilerin yüksek olanlara oranla daha fazla kaza geçirdikleri belirlenmiştir. Ayrıca; kişinin eğitim düzeyinin de kazalar üzerinde etkisi olduğu görülmüştür. Eğitim düzeyinin kazaları azaltmak ve önlemek hususunda ilk sırada yer aldığı belirtilmektedir. Çalışanın aldığı eğitim ne kadar çok ise kazaya uğrama olasılığı o derece düşmektedir (Önen, 1992). Yaş ve tecrübenin etkileri incelendiğinde; kişilerin yaşlanma ile birlikte unutkanlığının artması, dikkatinin ve algısının azalması ile verilen görev ve mesajları tam olarak anlayamamasına neden olduğu bilinmektedir. Bu durum, yapmakta oldukları işlerini olumsuz etkilediği gibi çalışma arkadaşları ve yönetimi de olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun yanı sıra yaşın ilerlemesi bir takım tehlikeleri beraberinde getirmektedir. Genç yaştaki iş görenlere oranla daha az iş kazası geçirme oranları olması ile birlikte, yüksekten düşme gibi iş kazalarının yaşanması durumunda yaralanma oranları gençlerden

daha yüksek olmaktadır. Belirlenen kazalar sonucunda; yaşlı iş görenlerin fıtık, kalp krizi ve kırılmalar en genel görülen rahatsızlıklar olarak belirlenmiştir (Shea & Haasen,2006).

1.5.1.1.4. Stres

Stres bir hastalık değildir. Stres, kişinin aşırı bir baskıya karşı verdiği doğal tepki olarak tanımlanmaktadır. Kişinin yaşantısında meydana gelen değişikliklerle nasıl başa çıktığı ile ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Stres hem fiziksel hem de ruhsal sağlığın bozulmasına yol açmaktadır. Yüksek tansiyon ülser ve depresyon gibi rahatsızlıklara yol açmaktadır. Pek çok insanın hayatının belli dönemlerinde stres deneyim, yaşadığı bilinmektedir. Normal yaşantı içerisindeki stres deneyimleri olayın sona ermesi ile sona ermektedir. Ancak iş yaşamındaki stresli durum daha farklıdır. Çünkü strese neden olan faktörleri belirlemek, işle ilgili stres faktörlerinin bilinmesi değil, çalışanın stresle baş etmesi ve stresi yenmesi ile ilgili olan süreci kapsamaktadır. Başlıca stres faktörleri olarak; işin kendisi, alınan sorumluluklar, çalışma koşulları, yönetimin tutumu, kişilerarası iletişim gibi faktörler ele alınmaktadır (Hughes & Ferrett, 2007; Stranks, 2005).

Stres faktörleri çevresel, ilişkisel ve mesleki olmak üzere 3 başlık altında incelenmektedir. Ses, uygun olmayan havalandırma koşulları, titreşim gibi çevresel faktörler, çok ya da az çalışma, aşırı çalışma saatleri, terfi koşulları gibi mesleki faktörler ile aile hayatı, günlük hayat problemleri gibi sosyal-ilişkisel faktörler stres oluşumunu etkilemektedir (Stranks, 2005).

İşçinin kişisel problemleri, işbaşında dikkatinin dağılmasına neden olduğu gibi, işinden ve genel olarak çalışma hayatından da soğumasına neden olmaktadır. Huzursuz evlilikler, beğenilmeyen meslekler, gerçekleştirilmeyen idealler bu gruba örnek olarak verilebilmektedir. Fakirlik ve kazanılan paranın aileyi geçindirmeye yetmemesi, işini kaybetme, işsizlik endişesi başlıca stres kaynakları olarak

görülmektedir. Benzer nedenler kişileri nevroitik-asabi davranışlara itmektedir. Stresin işçiler üzerindeki olumsuz etkileri olarak bedensel rahatsızlıklar olarak; sırt, kas ağrıları, kramplar, hazımsızlık vb. olurken, ruhsal rahatsızlıklar olarak da; yorgunluk, gerginlik, depresif düşünce biçimi, sıkıntı dikkati toplayamama, davranışsal rahatsızlık olarak da; ani öfke nöbetleri, duygusal davranışlar, sigara vb bağımlılığı şeklinde görülmektedir. Bütün bunların doğal sonucu olarak iş kazaları kaçınılmaz olmaktadır.

1.5.1.1.5. Duygusal Durum

Heyecan, sinirlilik, korku üzüntü ve depresyon gibi duygusal durum ve duygusal koşullar iş kazalarında büyük önem taşımaktadır. Kişilerin içinde bulunduğu duygusal durum her zaman için aynı olmamakta, devamlı değişiklik göstermektedir. İnsanların psikolojik olarak duygusal dengelerinin zaman zaman düştüğü ya da yükseldiği bir gerçektir. Her iki aşırı ucun değişik zamanlarda farklılık gösterdiği bilinmektedir. Duygusal yoğunluğunun değişkenlik gösterdiği göz önünde bulundurulduğunda duygusal dengenin düşük olduğu zamanlarda kazaların daha çok meydana geldiği saptanmıştır (Önen, 1992). Goldenhar, Williams ve Swanson'un 2003 yılında yaptıkları bir araştırmada bir takım mesleki stres faktörlerinin olduğu bulunmuştur. Bu stres faktörlerinin yalanmalardan kıl payı kurtulma durumları üzerinde etkili oldukları bulunmuştur. Yapılan araştırma ile psikolojik ve fiziksel semptomlar ile yaralanmalar ve kazalar arasında bir ilişki olduğu saptanmıştır. Psikolojik semptomlardan öfke, depresyon, aksiyete ve akıl sağlığı ile kazalar ve yaralanmalar arasında amprik bir ilişki olduğu söylenmektedir. Bu koşullar altında bozulan sağlık, kişinin motivasyonu ve kaza eğilimi üzerinde etkili olabilmektedir. Bu tarz kişilerin hasta olmaları durumunda veya tehlikeli koşullara altında çalışmalarını durumlarında daha fazla hata yapma olasılıkları oldukları belirtilmektedir (Cartwright & Cooper, 2009).

1.5.1.2. Fizyolojik Nedenler

Fizyolojik nedenlerin insanları güvensiz davranışlara yönelttiği ve kazaların oluşmasına sebebiyet verdiği görülmektedir. Bu alanda gelişmiş olan modeller, kazaların işçi bedeninin işin gerekleri ile mücadele edememesinden kaynaklandığını savunmaktadır. Bu alanda kişinin fizyolojik uyku düzeninde bozulmaların olması, fiziksel ve kas yorgunluğunun olması ve artış göstermesi, sağırılık, körlük gibi fiziksel yetersizlikleri kazalara neden olabilmektedir. Göz rahatsızlıkları ve görme bozuklukları, sinirsel rahatsızlıklar ve aşırı asabi bünyeler, daha önceden geçirilmiş bazı hastalıklar, ameliyatlar ve yaralanmaların tam iyileşmemesi sonucu oluşan fiziksel sorunlar birer kaza sebebi olabilmektedir (Dizdar, 2001; Hatipoğlu, 2006).

1.5.1.3. Sosyal Faktörler

Sosyal faktörlere göre iş kazaları, sosyal ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Endüstride iş kazalarının oluşumunda sosyal ilişkilere ağırlık verilmesi, iş yerlerinde kontrol yapısı, otoriterlik, ekonomik özendirme, işçiler arası iletişim gibi konuların bu açıdan incelenmesine yol açmaktadır. Bu konuda Dawyer ve Raftery'in araştırması (1991) özellikle dikkate değer bulunmaktadır. Onlar, endüstriyel kazaların nedenleri ile ilgili olarak, sosyolojik açıdan iş ile ilgili sosyal ilişkileri, ödül, emir-kumanda, organizasyon ve birey olarak dört düzey altında kavramlaştırılarak genel bir model oluşturmuşlardır (Dizdar, 2001). Bunun yanı sıra farklı iletişim türlerindeki aksamalarında iş kazalarına sebebiyet verdiği bilinmektedir. Zayıf iletişim prosedürlerinin var olduğu yerlerde kişilerin oluşan olayları algılama zorluk çekmesi, düşük sözlü iletişim durumunda kişilerin birbirleri ve amirleri ile iletişimlerinin kopması ve kendilerini yüksek kademelere ifade edememeleri, kayıp ya da doğru olmayan levhaların varlığı kazaların önlenmesine değil daha çok meydana gelmesine sebebiyet verebilmektedir. Bunun yanı sıra çalışan ve yönetici arasında çıkan tartışmalarda yöneticinin iş görenlere karşı asabi yaklaşımları da

süreci olumsuz yönde etkilemektedir. Bu olumsuzlukların bir kenara bırakılması ile işverenin yetenekli olan iş görenlere kaynak ve bulunduğu konumu kullanma izni vererek motive etmesi gerekmektedir. Bu şekilde oluşan yaklaşımlar, şirket içi sağlık ve güvenlik prosedürlerinin olumlu etkileyeceği gibi olumsuz sonuçların ortadan kalkmasına yardımcı olmaktadır (Hughes & Ferrett, 2007).

1.5.1.4. Teknik Faktörler

Teknik faktörlere bakıldığında; şirket içerisindeki organizasyon ve yönetimin kişilerin kaza yapma olasılıklarını arttırdığı görülmektedir. Düzensiz çalışma saatleri, fazla mesailer, gece vardiyaları kazaların oluşmasına sebep olmaktadır. Vardiyalı çalışmaların da iş kazaları üzerinde etkisi olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra rutin işlerde çalışmanın da kaza oranlarını arttırdığı görülmüştür. Fazla mesai, teşvik primi, uzayan iş saatlerine bağlı kazalar oluşmaktadır. Ancak bunların tek başına kazaya neden olduğundan bahsedilemez. İşin durumu, niteliğine göre hangisinin daha etkili olduğu farklılık göstermektedir.

Bunların yanı sıra, işin aciliyeti, etkili olmayan iletişim ve kişilere verilen mesleki ve uyarıcı bilgilerin eksikliği insan hatalarının artmasına neden olmaktadır (Drenth, Thierry & Wolff, 1998).

1.5.2. Çevresel Faktörler

İş kazalarının meydana gelmesinde çevresel ortamdaki mevcut fiziksel koşullarında etkisi küçümsenmeyecek derecede önem taşımaktadır. Kişinin ortamla gerekli uyumu sağlayabilmesi için ortamda normal fiziksel koşulların var olması gerekmektedir. Çevresel faktörler denildiğinde, fiziksel çevrenin yanı sıra pek çok çevresel faktörün var olduğu görülmektedir. Çevresel faktörleri fiziksel, ergonomik, kimyasal ve biyolojik çevre koşulları olarak farklı başlıklar altında toplanabilmektedir.

Bu çevresel faktörleri içinde barındıran çalışma ortamı, işçi sağlığı ve güvenliği şartlarına uygun değil ise çalışanın psikolojik, biyolojik ve fiziksel açıdan motivasyonu azalacak ve çalışma hızı ve kapasitesi olumsuz etkilenerek iş kazalarına sebep olacaktır. Bu nedenle, çalışma şartlarının uygun düzeyde tutulması ve sağlıklı ve güvenli bir iş ortamının hazırlanması büyük önem taşımaktadır (Gülhan, 2008).

1.5.2.1. Fiziksel Çevre Koşulları

Kaza oluşumlarına fiziksel çevre faktörleri farklı düzeylerde sebebiyet vermektedir. Bu koşullar, kazaların oluşumuna neden olmasının yanı sıra kişisel faktörleri de olumsuz yönde etkilemektedir.

Fiziksel faktörler; gürültü ve titreşim, aydınlatma, ısı ve nem, havalandırma etkenleri olarak 4 kategoride incelenmektedir.

1.5.2.1.1. Gürültü ve Titreşim

İnsan yapısal olarak belirli bir dereceye kadar gürültüye uyum sağlayabilmekte ve gürültülü bir ortama alışmaya çalışmaktadır. Kulağın uyum kapasitesi endüstrilerde mevcut gürültü ve yayılan titreşimin etkisini giderebilecek yeterliliğe sahip değildir. Var olan gürültü düzeyi en üst seviyede olduğunda ve kişi şiddetli bir gürültü ile karşı karşıya kaldığında işitme kaybına uğranabilmekte ve buna bağlı olarak mesleki sağırılık ortaya çıkmaktadır (Gülhan, 2008)

Gürültü ile iş kazası oluşumu arasında bir ilişki olduğu bilinmektedir. Gürültü yüksek olduğunda kişilerin tepki zamanlarının kısaldığını ve bunun da hata sayılarının artmasına neden olduğu tespit edilmiştir (Gülhan, 2008). Kişiler çok gürültülü ortamlarda birbirleri ile konuşmakta, çevreden gelen koruyucu ve uyarıcı sinyalleri duymakta, makine seslerini işitmekte zorluk çekmektedirler. Bütün bunların oluşumu iş kazalarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Önen, 1992).

1.5.2.1.2. Aydınlatma

Çalışanın işini güvenli ve uygun şekilde yapabilmesi, göz yorulmasına bağlı hataların ortaya çıkmaması için uygun aydınlatmanın yapılması gerekmektedir. Aydınlatmanın uygun olmaması, zayıf veya çok şiddetli olması çalışanın iş uyumunu zorlaştırmakta, verimliliğini düşürmekte ve hata oranını arttırarak kaza oluşumuna sebep olmaktadır. Bununla birlikte çevrede var olan görme fonksiyonunu olumsuz etkileyen ve zorlayan parlaklık, renk uyumsuzlukları, fazla göz alıcı ışık kaynakları, gereksiz gölgelemeler gibi etkenler kişilerin göz sağlığını bozmanın yanında çalışanın işe uyum ve verimini etkileyerek iş kazalarına neden olmaktadır (Önen,1992; Gülhan, 2008).

1.5.2.1.3. Isı ve Nem

Çalışma ortamındaki ısı ve nem diğer etkenler kadar kişilerin çalışma verimliliği üzerinde etkilidir. İnsan organizması vücut ısısını 36 °C ile 37 °C 'de tutmak üzere çalışmaktadır. Vücut ısısı bu sınırların dışına çıktığında vücut farklı reaksiyonlar göstermektedir. Yüksek sıcaklığın olması durumunda vücut halsiz ve bitkin düşeceğinden konsantrasyon düşmesine ve dikkatsizlik artımına bağlı olarak kaza yapma olasılığı artacaktır. Kaza yapma olasılığı sadece sıcaklık artımı ile oluşmamaktadır. Sıcaklığın düşmesi sonucu makinelerle uğraşan çalışanın el ve ayak parmaklarında oluşacak olan donmalara bağlı olarak fonksiyon kaybı sebebi ile risk artmaktadır (Önen, 1992).

1.5.2.1.4. Havalandırma

Çalışanların sağlıklarının bozulmaması ve çalışma verimlerinde azalmanın olmaması için çalışılan ortamın yeterli derecede havalandırılması gerekmektedir. Çalışılan ortamın havalandırılmaması sonucu, kapalı alanda yeterli oksijen olamayacağından dolayı bu durum, kişiler üzerinde duyarlılık azalması, halsizlik,

dikkat azalma gibi etkiler göstermeye başlayacaktır. Bu sebeple ortamda var olabilecek toz, duman ve buharı dışarı atmak oldukça önem taşımaktadır. Havalandırma derecesi de kişiler üzerinde etki göstermektedir. Havalandırmanın ideal düzeyi 150 mm/sn iken bu düzeyin üzerinde bir havalandırma sisteminin varlığı da çalışanları rahatsız etmektedir. Çalışanlar üzerinde oluşabilecek olumsuz etkilerin ortadan kaldırılması ve bunların sebep olabileceği iş kazalarının en aza indirilebilmesi için insan sağlığına zararlı maddelerin dışarı atılması için havalandırma da diğer etkenler gibi büyük öneme sahiptir (Önen,1992; Gülhan, 2008).

1.5.2.2. Ergonomik çevre koşulları

Ergonomi, insan ile kullandığı araç gereç ve çalıştığı ortam koşulları arasındaki ilişki uyumu anlamında kullanılmaktadır. Bu alanda, insan, makine ve işin (çevre) birbiri ile uyumunun sağlanması amacı ile kişinin fizyolojik, biyolojik, anatomik ve diğer özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır (Ayanoğlu, 2007). Yapılan araştırmalara göre iş kazalarının oluşmasında insan-makine uyumsuzluğunun etkisi olduğu görülmektedir. Oluşan uyumsuzluk sonucunda çalışanın fizyolojik ve psikolojik niteliklerine bağlı tutum ve davranışları iş kazalarının artmasına sebebiyet vermektedir. İnsan-makine arasında oluşan uyumsuzluğun dışında insan ve organizasyon yapısı arasında gerçekleşen uyumsuzlukların da iş kazalarına yol açtığı görülmektedir. Bu alanda; çalışma sürelerinin aşılması, dinlenme sürelerinin var olandan daha az verilmesi, yıllık izinlerin dinlenme süreci yaratmayacak düzeyde kullanılması, vardiya sistemlerin ilgili mesleklere göre uygun şekilde düzenlenmemesi, kişilerin kapasitesinin üzerinde üretim artış hedeflerinin belirlenmesi ve çalışma hızının uygun şekilde düzenlenmemesi gibi organizasyonel hatalar da çalışanların psikoloji, psiko-motor faaliyetleri ve dikkatleri üzerinde olumsuz etkiler yaratacağından verimliliğinin azalmasının yanı sıra iş kazası oluşumlarını da arttırmaktadır (Gülhan, 2008). İşyerlerinde ergonomik risk

faktörleri olarak ele alınan; psikolojik, çevresel, fiziksel faktörlerin çalışanlara uygun şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

1.5.2.3. Kimyasal Çevre Koşulları

Günümüzde iş ortamlarında 100.000 farklı kimyasal madde kullanılmakta ve kullanılan bu kimyasallar giderek artmaktadır. Kimyasalların hemen hemen tüm iş kollarında kullanımı görülmektedir. Bu kimyasallara maruziyeti olan bireylerde sinir sistemi ve karaciğer hasarları, metal zehirlenmeleri, alejiler, üretim bozuklukları gibi rahatsızlıklar görülmektedir. Rahatsızlıklara neden olmasına bağlı veya kısa süreli maruziyetlerde bu kimyasalların kişileri halsizleştirdiği, yorulmasına ve huzursuzluk hissi yaratmasına neden olmaktadır. Bu durum hata yapma riskini ve kaza oluşumlarının artması üzerinde etkili olmaktadır (Şimşek, 2000; Gülhan,2008).

1.5.2.4. Biyolojik Çevre Koşulları

Bazı iş ortamlarında virüsler, parazitler, bakteriler, mantarlar vb. 200 kadar biyolojik zararlıya maruz kalmak söz konusu olmaktadır. Bu zararlılar virüs enfeksiyonları, astım, kronik parazit hastalıklarına sebep olmakta ve bu durum kişilerin çalışmaları üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Dikkatleri azalmakta ve bazı meslek hastalıkları sebebi ile çalışma güçlerinde zayıflıklar oluşmaktadır (Şimşek, 2000; Gülhan, 2008).

1.5.3. Makine Faktörü

Yapılan çalışmalar göstermektedir ki, makinelerden kaynaklanan kaza oranları küçümsenmeyecek kadar önemli bir etkiye sahiptir. Kullanılan makinelerin çevre ve insana uyumu, işe uygunluğuna dikkat edilmesi gerekmektedir. Makinelerin periyodik bakımlarının yapılmaması, işe uygun teknolojinin ilgili makineye uyarlanmaması, makinelerdeki eksik ve uygunsuz koruyucuların varlığı, makinelerin üretim özelliklerinin uygun olmaması sonucu oluşacak teknik arızalar gibi etkenler iş

kazalarının meydana gelmesine sebebiyet vermektedir (Hendem,2007; Gülhan, 2008).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha çok koruyucu malzemelerin azlığı, emniyetsiz yapılar, tehlikeli aletlerin varlığından doğan iş kazalarına rastlanmıştır ve yapılan araştırmalar doğrultusunda Avrupa'da yılda yaklaşık 10 milyon iş kazası oluşmakta olduğu gözlenmiştir (Şimşek; 2000).

İş kazalarına neden olan diğer risk faktörleri yaş, işyerinde çalışan işçi sayısı, işte çalışma süreleri, çalışma saatleri, cinsiyet, işin cinsi ve eğitim olarak belirlenmiştir. Sosyal Güvenlik Kurumu istatistiklerine bakıldığında 30-34 yaş aralığında bulunan bireylerde kadın ve erkekler arasındaki iş kazası geçirme oranına bakıldığında her iki cinsiyette bu yaşlar arasında kaza geçirme oranının yüksek olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra en düşük iş kazası gözlenen yaş grubu 60 yaş üstü ve 17 yaş altı bireylerdir (SGK İstatistik Yıllığı, 2008). Yapılan incelemeler göstermektedir ki, kadınların erkeklere oranla iş kazası geçirme olasılıkları daha düşüktür. Bunun en büyük sebebi kadınların vücut yapılarının daha ufak olması, fizik bakımından erkeklerden daha zayıf olmaları gibi sebeplerden dolayı kadınların ağır işlerde daha az çalıştırılmakta ve sağlık açısından riskli işlerde bulundurulmamakta oldukları görülmektedir. Bu şekilde iş kazası riski taşımayan çalışma alanlarında daha az buldukları söylenebilmektedir (Türk, 2006).

Bunun yanı sıra işyerlerinde çalıştırılan işçi sayılarına göre kaza oluşum riskleri farklılık göstermektedir. Bu bağlamda istatistiklere bakıldığında 1-3 işçi çalıştıran firmalarda kaza oranının yüksek olduğu görülmektedir (SGK İstatistik Yıllığı, 2008). Bu işletmelerin ekonomik güçleri sınırlı olduğundan dolayı eğitim ve iş güvenliği ihtiyaçlarını karşılayamamaktadırlar. Bu durum da iş kaza oranlarının bu tür firmalarda yüksek olmasına neden olmaktadır.

Bir personelin iş kazası geçirme riskinin 3 ay ila 1 yıl arasındaki çalışma süresi içerisinde yüksek olduğu görülmektedir (SGK İstatistik Yıllığı, 2008). Tek işveren altında geçirdiği bu çalışma süreleri içerisinde daha düşük ya da daha uzun süreli çalışmalara oranla çok daha fazla iş kazası görülmektedir. İlk işe giren kişilere daha ağır işler verilmesi bu tür oluşumların sebebi olarak gösterilmektedir (Türk, 2006).

Çalışma saatlerine bakıldığında, vardiya usulü çalışan işletmelerde 24 saat içerisinde 8 saatlik sürelerle 3 vardiya yapılmaktadır. İstatistikler göstermektedir ki bu vardiyaların ilk saatlerinde kaza oranı yüksek olmakla birlikte diğer saatlerde azalma görülmektedir (SGK İstatistik Yıllığı, 2008).

Bir diğer risk faktörü işin cinsi ile bağlantılıdır. Ülkemizde yapılan araştırmalar göstermektedir ki en çok iş kazası görülen sektör maden işletmeciliği, metal üretim işletmecilikleridir (SGK İstatistik Yıllığı, 2008).

Çalışan personellerin iş kazaları, iş güvenliği alanında almış oldukları eğitimin de önemi azımsanamayacak kadar yüksektir. İş sağlığı hakkında eğitim almanın yanı sıra kişinin, işe girmeden önce yapacağı iş hakkında en az asgari düzeyde eğitim alması gerekmektedir.

1.6. Kaza Türleri

Geçen yıllara nazaran günümüzde iş kazası oranlarının giderek azalmasına rağmen varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Örneğin; Amerika da 1 yılda 10.400 iş kazası görülmektedir. Bu sayı Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumu istatistiklerine bakıldığında 72.963 kişi olduğu görülmektedir (SGK İstatistik Yıllığı, 2008; Goetsch, 1999).

Farklı kaza türleri olduğu bilinmektedir. Bu kaza türleri işin cinsine göre farklılık göstermektedir. Elektrik çarpması yüksek gerilim hatlarında çalışan işçilerde daha sık görülmekte iken yüksek yerden düşme ise inşaat sektöründe daha fazla görülen bir kaza türü olarak değerlendirilebilir. Kazanın tipi, oluş şekli, arızanın tipi ve vücuttaki yerine göre farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır.

El ile yapılan işlerde yükün ağır, şekilsiz pozisyonda olması, koruyucuların kullanılmaması gibi nedenlerin varlığına bağlı olarak kişilerin malzeme taşımaları ve kaldırmaları sırasında oluşan kazalara çok sık rastlanmaktadır.

Kişilerin inşaatlarda ya da yüksek yerlerde düşmeleri ile sonuçlanan kazalar ve ya yer seviyesinde düşme ile oluşan kazaların da yapılan araştırmalarla yüksek düzeyde rastlanan kaza türleri arasında yer aldığı görülmektedir (SGK İstatistik Yıllığı, 2008). Kişilerin düşmesinin yanı sıra düşen cisimlerin küçümsenmeyecek oranda kazalar üzerinde etkili olduğu bilinmektedir.

2008 yılı SGK istatistikleri göstermektedir ki; bir ve ya birden fazla cismin sıkışması, ezmesi, batması gibi sebeplerle kaza geçirme oranı en yüksek düzeyde görülmektedir. Bu kaza sebebini; düşen cisimlerin çarpıp devrilmesi ve makinelerin sebep olduğu kaza türleri izlemektedir (Tablo 1.1) (Türk, 2006; SGK İstatistik Yıllığı, 2008).

Tablo 1.1. İş Kazalarının Kaza Sebeplerine Göre Dağılımı

KAZALARIN SEBEPLERİ	Toplam	Yüzde
TAŞIT KAZALARI	2.515	3,45
KAZA NETİCESİ ZEHİRLENMELER	37	0,05
KİŞİLERİN DÜŞMESİ	8.518	11,68
MAKİNALARIN SEBEP OLDUĞU KAZALAR	10.337	14,18
PATLAMA SONUCU ÇIKAN KAZALAR	481	0,66
NORMAL SINIRLAR DIŞINDAKİ ISILARA MARUZ KALMAK VEYA TEMAS ETMEK	1.398	1,92
DÜŞEN CİSİMLERİN ÇARPIP DEVRİLMESİ	13.263	18,19
BİR VEYA BİRDEN FAZLA CİSMİN SIKIŞMASI, EZMESİ, BATMASI, KESMESİ	24.329	33,36
HERHANGİ BİR SEBEPTEN VÜCUDUN ZORLANMASINDAN İLERİ GELEN İNCİNMELELER	1.480	2,03
KAYNAK YAPARKEN MEYDANA GELEN KAZALAR	283	0,39
DİĞER NEDENLER	10.282	14,10
Toplam	72.923	100,0

Kaynak: SGK İstatistik Yıllıkları 2008

Meydana gelen kazalarına farklı sınıflandırmalarından bir diğeri ise;

a. Herhangi bir hasara ya da yaralanmaya, malzeme kaybına sebebiyet vermeyen kazalar

b. Maddi kayıplara yol açan kazalar ki bu tür kazalar ağır kayıplar ya da küçük maddi kayıplara sebebiyet vermektedirler. 10.000 USD ve üzeri kayıplar ağır maddi kayıplar olarak, 10.000 USD nin altında olan kayıplar küçük maddi kayıplar olarak değerlendirilmektedir.

a. Yaralanma ile sonuçlanan kazalar

b. Basit yaralanmalar ile sonuçlanan kazalar

c. Ölümcül kazalar

d. Tam ya da kalıcı kısmi sakatlık sonuçlarını doğuran kazalar

e. Geçici iş görmezliğe sebebiyet veren kazalar (Hatipoğlu, 2006; Teberik, 2009).

1.7. Yaranın Vücuttaki Yeri

Etkili bir İş Sağlığı ve Güvenliği programının tanımlanması ve geliştirilmesi için ölüm ve yaralanmaların en genel sebeplerinin bilinmesinin yeterli olmayıp, bunun yanında sıklıkla hangi bölgenin ya da uzuvların zarar gördüğünün bilinmesi de gerekmektedir. Ulusal Güvenlik ve Sağlık Örgütü, sakatlanmayla sonuçlanan yaralanmaların tüm uluslar çapında 1993 yılında yapılan çalışmaya göre 1.8 milyon çapında olduğunu söylemekte olup, bunların yaklaşık 10.400'ü ölümcül olup 60.000'i de kalıcı sakatlıkla sonuçlanmıştır. Bu yaralanmaların oluşumlarına bakıldığında sırası ile başparmak, parmak ve bacak yaralanmalarının sıklıkla yer aldığı açıklanmıştır (Goetsch, 1999). Bu yaralanan uzuvların Türkiye 2008 istatistiklerine bakıldığında el, ayak ve parmaklar şeklinde birbirini takip ettiği görülmektedir (Tablo, 1.2). Buna göre en büyük oranın üst ekstremité bölgesinde yüksek olduğu saptanmıştır (SGK İstatistik Yıllıkları, 2008).

Tablo 1.2. İş Kazası Sonucu Oluşan Yaranın Vücuttaki Yeri

YARANIN VÜCUTTAKİ YERİ	Toplam	Yüzde
Kafa	4.527	6,20
BOYUN (BOYUN OMUR VE EKLEMLERİNİ DE KAPSAR)	304	0,42
SIRT	2.586	3,54
GÖVDE VE İÇ ORGANLAR	2.041	2,80
ÜST EKSTREMİTELER	38.992	53,44
ALT EKSTREMİTELER	16.650	22,82
BÜTÜN VÜCUT VE ÇOK YÖNLÜ YARALANMALAR	1.238	1,70
VÜCUDUN DİĞER BÖLÜMLERİNİN YARALANMASI	5.397	7,40
TASNİF EDİLMEMİŞ VÜCUT YARALANMALARI	1.228	1,68
Toplam	72.963	100,0

Kaynak: SGK İstatistik Yıllıkları 2008

1.8. Kaza Sonucu Oluşan Maliyetler

İş kazalarının oluşumu mali kayıpları da beraberinde getirmektedir. Bugüne kadar yapılan çalışmalar göstermektedir ki iş kazalarının mali boyutları açısından işçi, işveren ve devlet belirli oranlarda mali kayıplara uğramaktadır. Bu anlamda iş kazalarının ekonomik boyutu;

1- Çalışan açısından

2- İşveren açısından

3- Devlet açısından olmak üzere üç boyutta incelenebilmektedir.

1.8.1. Çalışan Açısından

İş kazası denildiğinde; geçirilen kazanın işçiyi etkilemiş olması, işinden alıkoymuş olması, çalışma gücünün azalması ya da tamamen kaybedilmesinden bahsedildiği bilinmektedir. Geçirilen kaza sonucunda kişi çalışma gününü kısmen ya da tamamen kaybedebileceği gibi geçici süreli olarak da kaybedebilmektedir. Her ne şekilde olursa olsun işçinin işgücü kaybı yaşamaması, bir uzvunu kaybetmesi ya da tamamen hayatını kaybetmesi beraberinde farklı ekonomik kayıplar getirmektedir.

Kişinin kaza sonucu bir uzvunu ya da hayatını kaybetmesi çalışanı etkilemesinin yanı sıra ailesini de etkilemektedir. Ailesi için var olan maddi gelir eksilmekte ve maddi ve manevi bir yıkıma neden olmaktadır. İş kazasına uğrayan işçinin sosyal güvenlikten yoksun olması durumunda ise aile herhangi bir ödenek alamayacağından ailenin yaşamış olduğu yoksunluğun boyutu daha da artmaktadır.

Çalışan yaşamını yitirmese bile kalıcı bir uzuv kaybı durumunda çalışma alanı kısıtlanacak ve geliri belirli bir oranda düşecektir. Bu durumda kişinin daha iyi iş bulma, kariyer yapma ve bununla birlikte daha iyi bir gelir sağlama imkanı yok olmaktadır.

Bu durumlar göz önünde tutulduğunda insan sağlığının önemi göz önünde bulundurulduğunda iş kazalarının ekonomik boyutlarında oluşan kayıplardan en çok etkilenen kesimin, işçiler olduğunu söylemek mümkün olmaktadır (Yılmaz, 1999; Arıcı, 1999)

1.8.2. İşveren Açısından

İşçi açısından oluşan kayıpların yanı sıra iş kazaları makina, teçhizat, ürün ve malzeme kayıplarına da sebep olmaktadır. Oluşan kazalar, verimlilik ve üretim eksikliği yaratmaktadır. Bununla birlikte makine ve malzemelerde oluşan kayıplara bağlı olarak oluşan üretim eksikliğinin yanı sıra işveren açısından en önemli kayıplardan biri iş gücü kaybı olmaktadır. Kazalara bağlı olarak üretimin durması, makineler ve işgücü açısından yeni düzenleme ve onarımların yapılması ciddi ekonomik kayıplara sebep olmaktadır. Bunlara bağlı olarak yapılan araştırmalara göre kazalardan doğan işveren maliyetleri dolaylı ve dolaysız nedenler olarak iki başlık altında incelenmektedir.

a- Dolaylı (görünmez) nedenler

b- Dolaysız (görünür) nedenler

1.8.2.1. Dolaylı (Görünmez) Nedenler

İşgücü ve üretim kayıpları dolaylı nedenler altında incelenmektedir. Buna göre;

1. Kaza sırasında kişiye ilk yardım uygulanması ya da yardım edilmesi ile birlikte üretime ara verilmesi
2. Makinelerin hasara uğraması
3. Malzeme ve hammaddenin zarara uğraması veya hurdaya ayrılması
4. Üretim aksaklığına bağlı olarak ürünlerin geç teslimi sonunda oluşan cezalar
5. Kazaya uğrayan işçinin üretimde yer almaması sonucu oluşan üretim ve maliyet kaybı

6. Diğer işçilerin kazadan etkilenmesi sonucu yaşanan verim düşüklükleri
7. Yeni işçi alınması gerektiği durumlarda oluşan eğitim masrafı ve işi öğrenme süreci içinde geçen zaman kaybı

1.8.2.2. Dolaysız (Görünür) Nedenler

Dolaysız maliyetler; ödenen cezalar, tazminatlar, sağlık masrafları gibi daha belirgin, kesin rakamlar dahilinde yapılan ödemeleri kapsamaktadır.

1. Kazanın oluşması sırasında ödenen ambulans, ilk yardım gibi sağlık ödemeleri
2. Kazayı geçiren işçiye ödenen geçici ve sürekli iş görmezlik ödenekleri
3. Kaza geçiren işçiye ya da ailesine ödenen tazminatlar
4. Ölümlü kazalarda uygulanacak cezai uygulamaların bedelleri
5. Mahkeme giderleri
6. Zarar gören makine, teçhizat onarım bedelleri (Hendem,2007; Hatipoğlu, 2006; Yılmaz; 1999).

1.8.3. Devlet Açısından

İş kazalarının işçi ve işverene olduğu kadar ülke ekonomisi üzerinde de önemli maliyetleri söz konusudur. İş kazası sonunda alınan hastane ve rehabilitasyon hizmetleri gibi genel maliyetlerin etkisi çok fazladır. Bunun yanı sıra iş kazası ülkenin üretken kapasitesini düşürmektedir. Kazaların oluşması sonucunda üretilen kaynaklarda azalma, işgücü ve iş günü kayıpları oluşmaktadır. Bu durum ulusal kalkınmayı engelleyici ve ulusal refahı azaltıcı etki göstermektedir. Çalışan iş kazasının oluşması ve devam eden tedavi süresince ülke ekonomisine katkıda bulunamayacak ve devletin kendisine tanımış olduğu maddi olanakları geri ödeyemeyecektir. Bu tür durumların varlığı ülke ekonomisi üzerinde etki sahibi olmaya devam etmektedir (Yılmaz,1999; Gülhan, 2008).

1.9. Araştırmanın Amacı

İş kazaları son dönemlerde işverenleri oldukça zorlayan bir konu haline gelmeye başlamıştır. Gün geçtikte artan kazaların varlığı işvereni olduğu kadar iş göreni de zor durumda bırakmaktadır. Yaşanan kazaların sonuçlarında sakatlıklar ya da ölüm gibi olumsuz durumların yaşanması iş gören motivasyonun düşmesine sebep olabilmektedir. Bu olumsuz durumların yaşanmasında bir takım faktörler yer almaktadır. Bu faktörlerin içerisinde; yapılan araştırmalar da göstermektedir ki, en çok rastlananaı insan kaynaklı olanlardır.

Bu bağlamda, iş kazası ile iş görenlerin psikolojik durumları ve sosyo-demografik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, iş kazası geçirmiş olan iş görenler ile iş kazası geçirmemiş iş gören grupları arasındaki sosyo-demografik ve psikolojik durum incelenmektedir.

1.10. Problem ve Araştırma Hipotezleri

Bu çalışmada, iş kazası geçiren iş görenler ile iş kazası geçirmeyen iş görenler arasında demografik özellikler ile psikolojik durumları açısından farklılıkları olup olmadığı incelenecektir.

Araştırmamızdaki hipotezler şu şekilde belirlenmiştir.

H₁: İş kazası geçiren iş görenlerin depresyon düzeyleri kaza geçirmeyen iş görenlerin depresyon düzeylerine göre daha yüksektir.

H₂: İş kazası geçiren iş görenlerin öfke düzeyleri, iş kazası geçirmeyen iş görenlerin öfke düzeylerine göre daha yüksektir.

H₃: İş kaza geçiren iş görenlerin anksiyete düzeyleri, iş kazası geçirmeyen iş görenlerin anksiyete düzeylerine göre daha yüksektir.

H₄: İş kazası geçiren iş görenlerin kişilik testi alt boyutu olan nörotizm ve içe dönüklük düzeyleri, kaza geçirmeyen iş görenlerin nörotizm ve içe dönüklük düzeylerinden daha yüksektir.

H₅: İş kazası geçiren iş görenlerin dikkat düzeyleri, kaza geçirmeyen iş görenlerin dikkat düzeylerinden daha düşüktür.

Bu araştırmada, iş kazası geçiren ve geçirmeyen grupların demografik özelliklerinin incelenmesine de yer verilmek istenmiştir. Bunun yanı sıra “ İş kazası geçiren ve geçirmeyen grupların her ikisinde de anksiyete, depresyon, öfke, kişilik özellikleri ve dikkat-algı düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?” sorusuna da yanıt aranmaktadır.

1.11. Araştırmanın Önemi

İş yerlerinde oluşan iş kazalarının artması ile kazaların önlenmesi ve oluşum sebeplerinin araştırılması konusu, günümüzde gerek işverenler gerekse iş görenler açısından önemi artan bir konu haline gelmeye başlamıştır. Özellikle iş kazalarının kişilerin maddi kayıplarının yanı sıra uzuv ve yaşam kayıplarına sebebiyet vermesi bu konunun ciddiyetini daha da arttırmaktadır.

Bu araştırmada iş kazası geçirmiş personeller ile iş kazası geçirmemiş olan personeller arasındaki demografik ve psikolojik durum farklılıkları incelenecektir.

Bu konu çerçevesinde yapılan literatür taraması çalışmaları göstermektedir ki, belirlenen konu ile ilgili yeterli sayıda araştırma mevcut değildir. İş görenlerin demografik özelliklerine yer verilmiş olmakla birlikte psikolojik durumları ve iş kazaları arasındaki ilişkiyi ön plana çıkartan araştırma sayısı oldukça azdır.

Bu alanda görülen açıklığın giderilmesi ve literatüre katkıda bulunulması amacı ile iş kazası ve kişilerin psikolojik ve demografik özelliklerinin birbirleri ile

ilişkinin ele alınmasına karar verilmiştir. Yapılacak olan bu araştırma sonucunda, iş kazaları ve iş görenin demografik özellikleri ile psikolojik problemleri arasındaki ilişki konusunda literatüre katkı sağlayacağı bu konuda yapılacak olan diğer araştırmalara kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

2. BÖLÜM

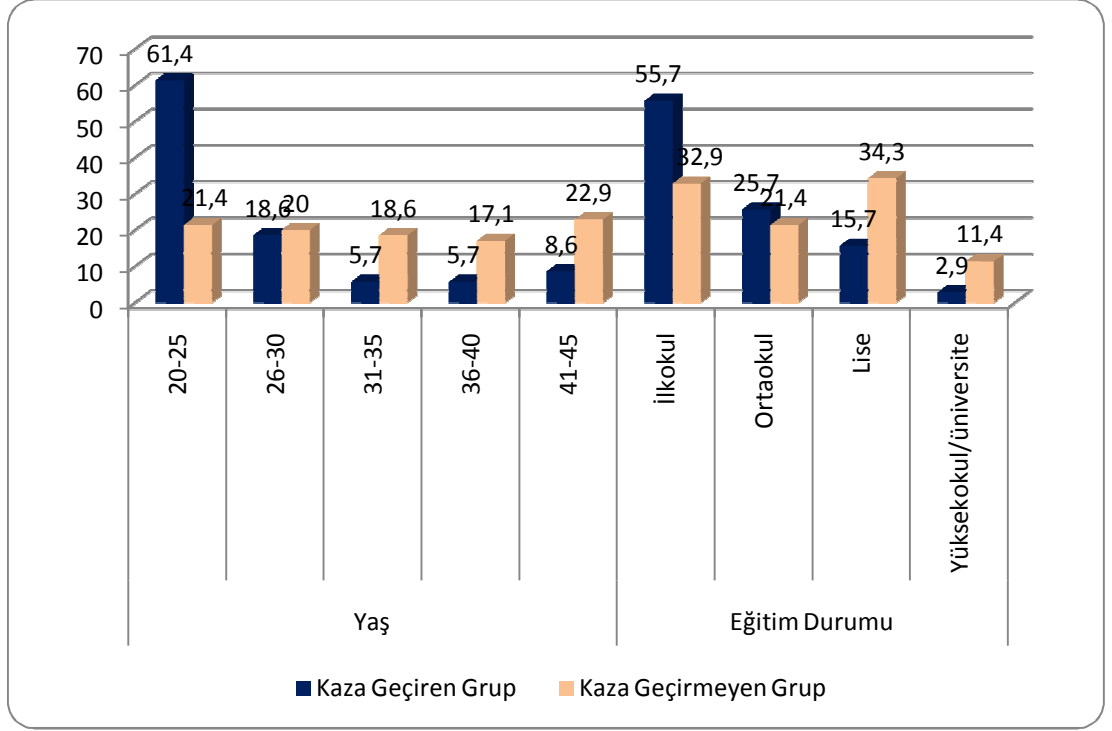
YÖNTEM

2.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, iş görenler oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın örnekleminde, 2009 – 2010 yıllarında forklift kiralama servis, bakım ve depolama hizmeti veren bir firmada, depolama alanında çalışan vasıfsız ve teknik servis alanında çalışan teknisyenler ile ofiste görev yapan kadın iş görenler ele alınmıştır. Firma bünyesinde çalışmakta olan 540 iş görenden, 70 kişi çeşitli düzeylerde iş kazası geçirmiş olanlardan ve 70 kişi iş kazası geçirmeyen 70 iş görenlerden seçilerek toplam 140 kişilik bir örneklem seçilmiştir. Araştırmada yer alan 2009-2010 yılları arasında iş kazası geçirmiş ve hiç iş kazası geçirmemiş grupların genel demografik özelliklerini tanımak amacı ile oluşturulmuş olan “Kişisel Bilgi Formu” ve “İş Kazası Sorgulama Formu”ndan elde edilen bilgiler doğrultusunda, yüzde değerlerinin dağılımı ve bu değerlerin incelenmesi ile ilgili bilgiler aşağıda verilen grafiklerde belirtilmiştir.

Belirlenen demografik özelliklerden yaş durumuna bakıldığında iş kazası geçiren iş görenlerin 20-25 yaş grubu içerisinde %61,4 oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. 31-35 ve 36-40 yaşları arasında eşit sayıda ve %5,7 oranında oldukça düşüktür. İş kazası geçirmeyen gruba bakıldığında ise; belirlenen yaş grup oranlarının birbirine yakın olduğu belirlenmiştir. Bu grupta 41-45 yaş aralığında kontrol grubunun %22,9 daha fazla orandadır ve 31-35 yaş aralığında %18,6 oranında düşük düzeyde olduğu görülmektedir (Şekil 2.1.).

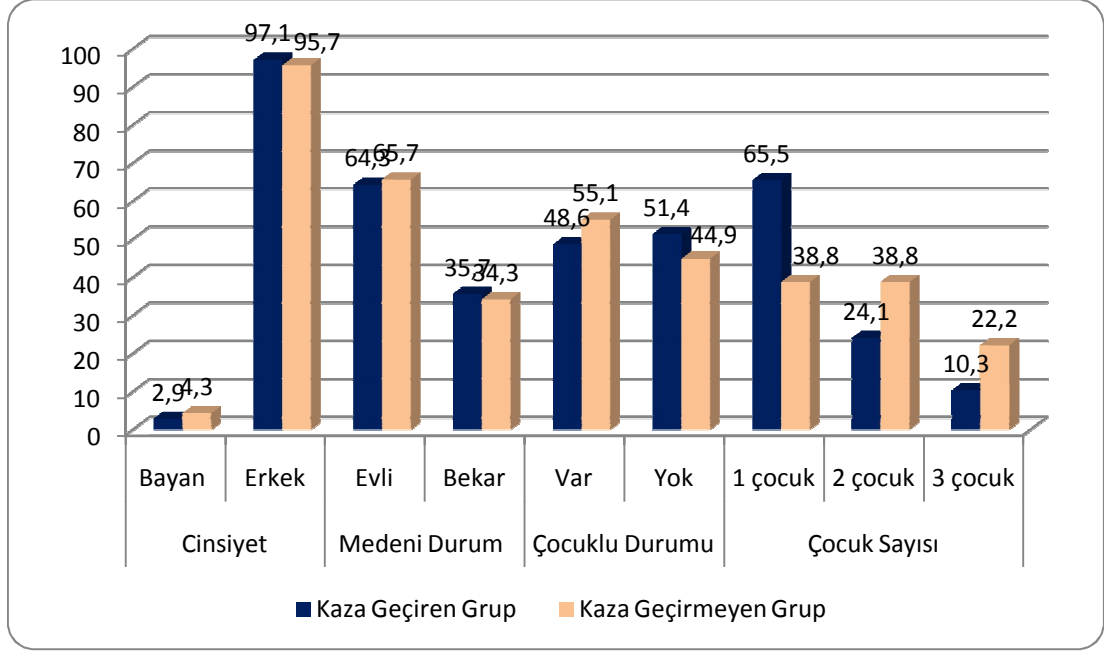
Şekil 2.1. İş Kazası Geçiren Grup ile İş Kazası Geçirmeyen Grubun Yaş ve Eğitim Durumlarının Karşılaştırılması

İş kazası geçirmiş olan gruptaki iş görenlerin 20-25 yaş düzeyinde yüksek olmasının nedeni olarak, bu yaş grubunun tecrübesiz olabileceği ve yaptıkları işi yeni öğreniyor olmaları olarak gösterilebilir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda bu yaş grubunun iş kazası geçirmiş olması ve oranın bu yaş grubu iş görenlerde yüksek çıkması normal karşılanabilir.

Yine aynı tabloda iş görenlerin eğitim düzeyleri karşılaştırılmıştır. Yapılan incelemeye göre iş kazası geçirmiş grupta yer alan iş görenlerin %55,7 oranında ilkokul seviyesinde oldukça yüksek olduğu görülmektedir. En az iş kazası geçiren grubun %2,9 oranı ile Yüksekokul/Üniversite düzeyinde olduğu görülmektedir ki beklenen bir sonuçtur. İş kazası geçirmeyen grupta olan iş görenlerinin %34,3 düzeyinde lise düzeyinde oldukları belirlenmiştir.

İş görenlerin bir diğer ele alınan demografik özelliği olan cinsiyet ve medeni durumları açısından yapılan karşılaştırmalı sonuçlara bakıldığında; deneklerin büyük çoğunluğunu erkeklerin oluşturmasına bağlı olarak erkek deneklerin iş kazası

geçirmiş ve geçirmemiş olma durumlarının birbirine oldukça yakın olması beklenen bir durumdur. Kadın iş görenlerin iş kazası geçirme durumuna yatkın yerlerde az sayıda çalıştırılmalarına bağlı olarak az sayıda kadın denekle çalışılmıştır ki Şekil 2.2.'de bu durumu açıkça göstermektedir.

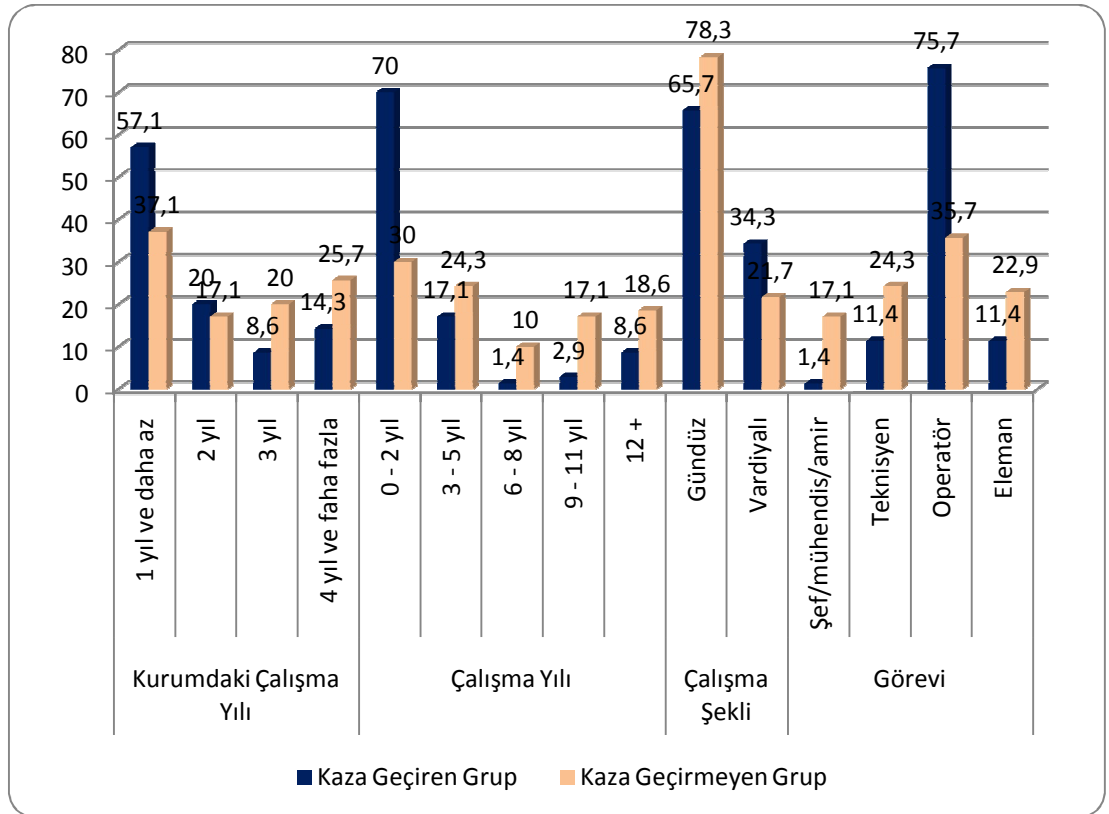

Şekil 2.2. İş Kazası Geçiren Grup ile İş Kazası Geçirmeyen Grubun Cinsiyet, Medeni Durum ve Eğitim Durumlarının Karşılaştırılması

İş görenlerin medeni durumlarına bakıldığında; yarıdan fazla çoğunluğunun da evli olduğu görülmektedir. İş kazası geçiren grubu oluşturan iş görenlerin %64,3 ünün evli olduğu görülmektedir. Ancak iş kazası geçirmeyen grupta yer alan iş görenlerin %65,7 oranında evli olduğu görülmektedir. Bu durumda iş kazası geçiren ve geçirmeyen grubun kaza geçirme durumları arasında bir farklılık gözlenmemektedir. Ancak iş kazası geçirmiş grupta evli olanların sayılarının daha fazla olduğu görülmektedir. Çocuk durumları incelendiğinde iş kazası geçiren grupta bulunan iş görenlerin 1 çocuklu olanlarının iş kazası geçirme oranının %65,5 olduğu görülmektedir. Bu oran %38,8 oranında iş kazası geçirmeyen grupta daha düşüktür. İş kazası geçirmeyen grubun katılımcılarında çocuğu olanlar yarıdan fazla iken iş kazası geçiren grupta çocuğu olmayanlar yarıdan fazla çoğunluktadır. Çocuğu olan

katılımcılardan, bir çocuğa sahip olanlar iş kazası geçiren grupta %65,5 çoğunluğu oluşturmaktadır. İki ve üç çocuğa sahip olanlar bu grup için %24,1 ve %10,3 çoğunlukta. İş kazası geçirmeyen grupta bir ve iki çocuğa sahip olanlar %38,8 çoğunlukta ve birbirlerine eşittir. Üç çocuğu olanlar ise %22,2 çoğunluğu oluşturmaktadır. İki ve üç çocuğu olan iş görenlere bakıldığında iş kazası geçirmemiş iş görenlerin daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

İş görenlerin çalışma süreleri, çalışma şekilleri ve görevlerine göre karşılaştırılmaları Şekil 2.3.'de gösterilmiştir.

Şekil 2.3. İş Kazası Geçiren Grup ile İş Kazası Geçiremeyen Grubun Çalışma Süreleri, Çalışma Şekli ve Görevlerinin Karşılaştırılması

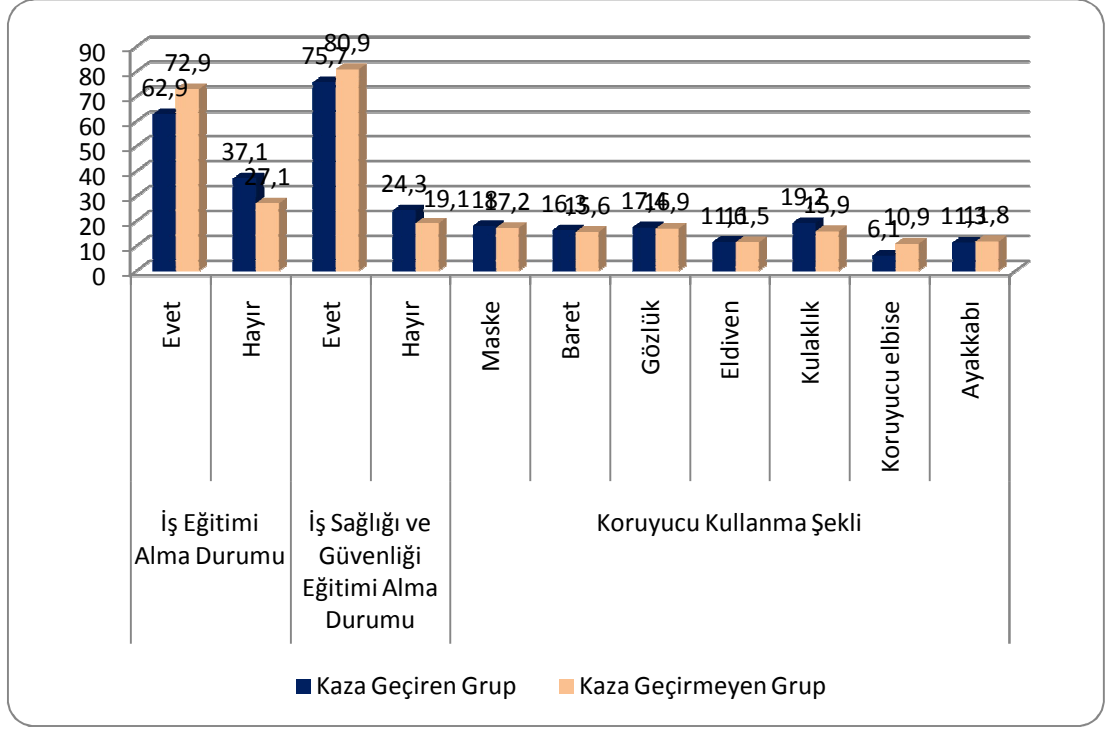
Her iki grupta da katılımcılar çoğunlukla kurumlarında 1 yıl ve daha az süredir çalışmaktadır. Bu yılları takiben 4 yıl ve daha fazla süredir çalışanlar iş kazası geçirmeyen grupta ikinci sırada yüksek oranda görünmektedir. 2 yıl çalışanların oranı ise diğerlerine göre daha azdır. İş kazası geçiren grupta en az

olan oran 3 yıldır kurumda çalışmakta olan iş görenlerdir. 0-2 yıl çalışma yılına sahip katılımcılar iki grupta da en fazla orandadır. Ancak tek işveren altında 1 yıl ve daha az çalışma süresinde olan ve genel çalışma yılı 0-2 yıl arasında olan iş kazası geçiren grubun oranı iş kazası geçirmeyen grubun oranından yüksektir. Bu durumda 0-2 yıl arasında çalışmakta olan iş görenin iş kazası geçirme olasılığının daha yüksek olduğu söylenebilir. 6-8 yıldır çalışanlar ise yine her iki grupta da en az oranlardadır.

İş görenlerin çalışma şekli incelendiğinde, büyük bir çoğunluğun gündüz çalışmakta olduğu belirlenmiştir. Vardiya usulü çalışanlara bakıldığında, iş kazası geçiren grubun %13 farkla daha fazla olduğu görülmektedir. Bu duruma göre, vardiyalı çalışmanın iş kazası üzerinde etkisi olduğu söylenebilir.

Operatör olan katılımcılar iş kazası geçiren ve geçirmeyen grupta %75,5 yüksek oranlardadır. Teknisyen olan katılımcılar iş kazası geçirmeyen grupta çoğunluktadır (%24,3) ve operatörlerden sonra en fazla orandadır. İş kazası geçiren grupta ise teknisyen ve eleman olanlar operatörlerden sonra gelmektedir ve aynı oranlardadırlar (%11,4). Şef/mühendis/amir olan katılımcılar iki grup için de en az oranlardadır.

Literatür göstermiştir ki iş görenlerin mesleki eğitim ve İş Sağlığı ve Güvenliği alanında eğitim almalarının iş kazası geçirme durumu üzerinde etkisi olduğu bilinmektedir.

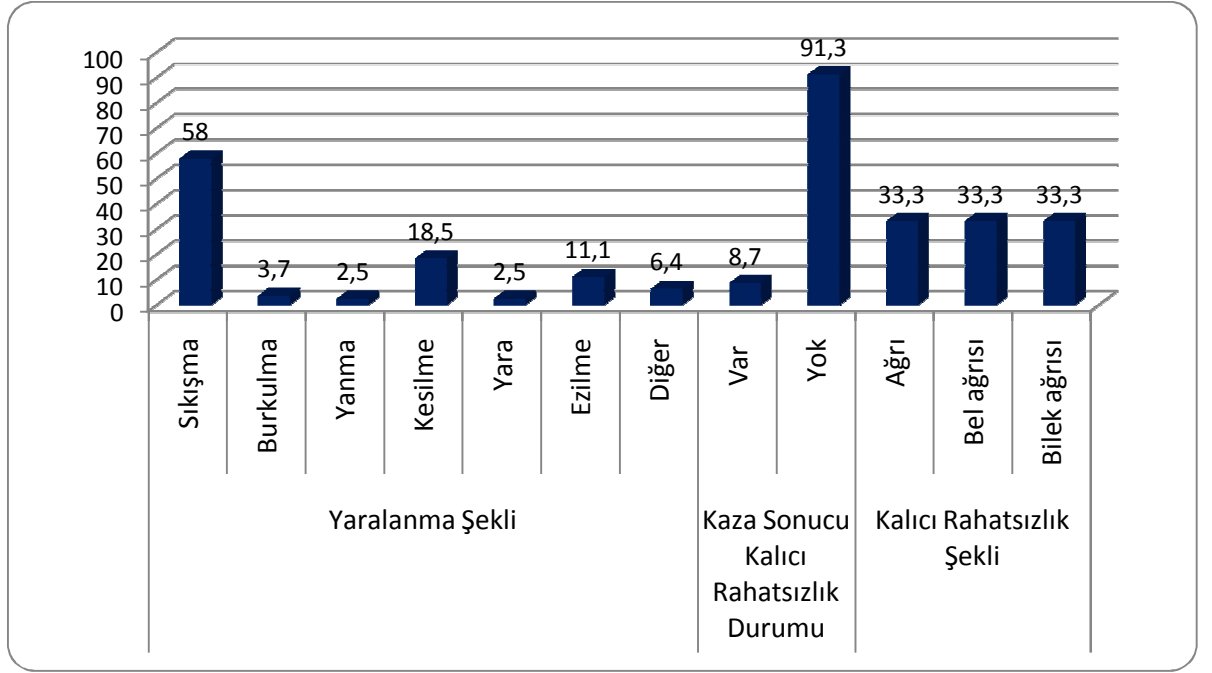

Şekil 2.4. İş Kazası Geçiren Grup ile İş Kazası Geçirmeyen Grubun İş Eğitimi ile İş Sağlığı Güvenliği Eğitimi Alma ve Koruyucu Kullanma Durumunun Karşılaştırılması

İş kazası geçiren ve geçirmeyen grubun katılımcılarının her ikisi de iş eğitimi almıştır. İş eğitimi almayanlar ise iş kazası geçiren grupta %10 farkla daha fazladır. İş sağlığı ve güvenliği eğitimi alanlar yine her iki grupta da yüksek oranlardadır. Bu eğitimi almayanlar ise iş kazası geçiren grupta, iş kazası geçirmeyen gruba göre %5 daha fazladır. Burada oranların düşük olmasına rağmen eğitim almama durumunun iş kazası oluşumunda etkili olacağı söylenebilir (Şekil 2.4.).

İş görenlerin iş sırasında kullandıkları koruyucu kullanma şekline bakıldığında iş kazası geçiren ve geçirmeyen grup arasında bir farklılık olmadığı görülmektedir. Buna göre; yapılan araştırma içerisinde koruyucu malzeme kullanıp kullanmama durumu ile iş kazası geçirip geçirmeme durumu arasında bir ilişki gözlenmemiştir denilebilir. Ancak koruyucu elbise kullanma durumunda iş kazası geçirmeyen grubun oranının %10,9 ve iş kazası geçiren grubun oranının %6,1 olduğu durumu göz önünde bulundurulduğunda tek tek malzemeler yerine toplu bir

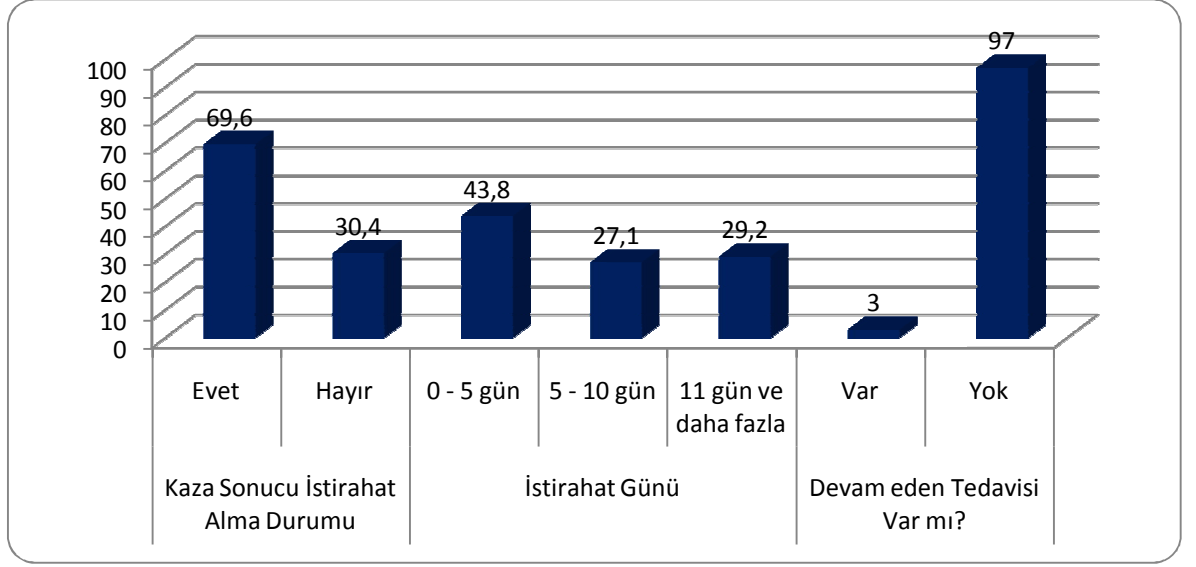
koruyucu elbise kullanmada iş kazası geçirmeme oranının yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Şekil 2.5. İş Kazası Geçiren Grubun Yaralanma Şekli ve Kalıcı Rahatsızlık Durumu

İş kazası geçiren grubun büyük bir çoğunluğu sıkışma şeklinde yaralanmıştır. Sıkışma şeklinde yaralanma %58 oranla en yüksek düzeyde görülmekle birlikte SGK istatistik yıllığı bulgularında da bu durum desteklenmektedir. Kesilme şeklinde yaralanma %18,5 çoğunlukla sıkışma türü yaralanmaları takip etmektedir. Bu yaralanma şekillerini takiben ezilme tipi yaralanmalar %11,1 oranında görülmektedir. Burkulma, yanma ve yara ise birbirine yakın oranlarda ve diğer yaralanma şekillerine göre daha az orandadır. İş kazası geçiren grubun büyük çoğunluğu kaza sonucu kalıcı bir rahatsızlığa sahip değildir. Kalıcı olarak rahatsızlananların oranı ise %8,7'dir. Ağrı, bel ve bilek ağrısı şeklinde kalıcı rahatsızlığı olanların oranı ise birbirine eşittir (Şekil 2.5.).

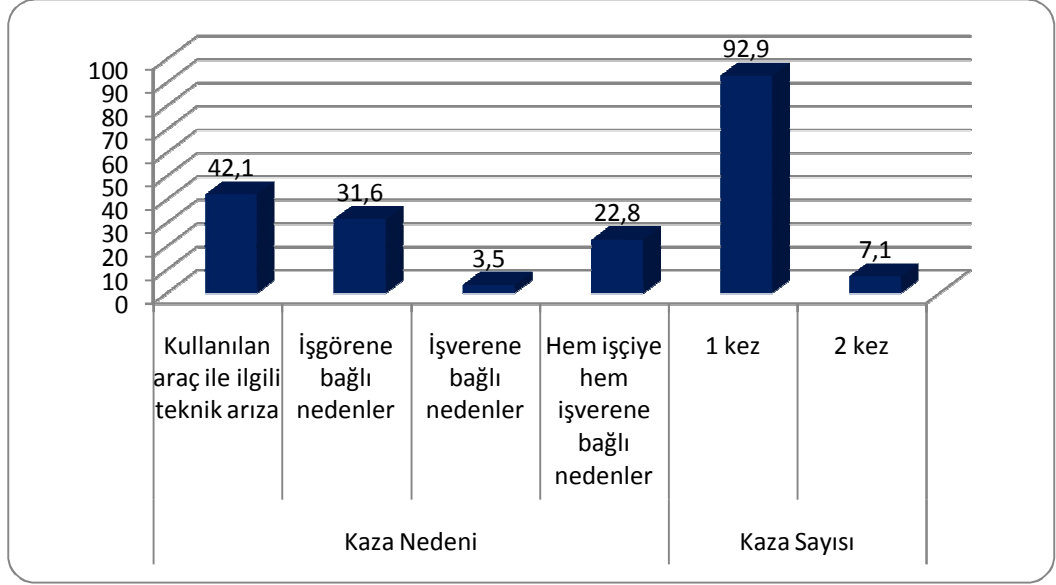
İş kazası geçiren iş görenler kazaya bağlı olarak bir takım rahatsızlıklar geçirebilmekte ya da belirli sürelerle istirahat alabilmektedirler. Yapılan araştırmaya katılan iş görenlerin istirahat durumlarına bakılmış ve Şekil 2.6.'da gösterilmiştir.

Şekil 2.6. İş Kazası Geçiren Grubun İstirahat Alma Durumu

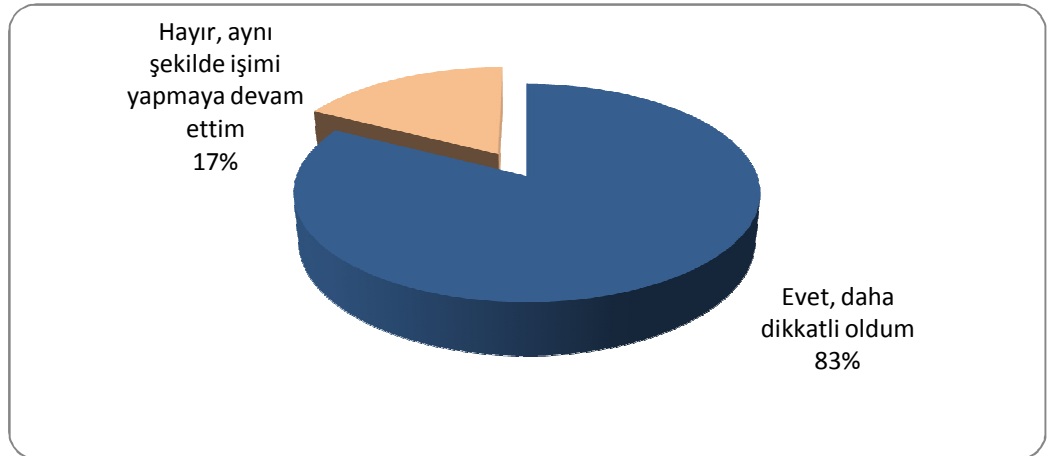
Deneklerin %69,6 çoğunluğu kaza sonucu istirahat almıştır. İstirahat alanların en fazla oranda 0 – 5 gün arası istirahat almış oldukları belirlenmiştir. 11 gün ve daha fazla istirahat alanlar %29,2 çoğunlukta. 5 – 10 gün istirahat alanlar en az orandadır. Kaza geçirenlerin tamamına yakınının devam eden tedavisi olmadığı görülmektedir. Devam eden tedavisi olanların oranı %3'tür.

İş kazası sorgulama formunda ele alınan bir diğer konu olan, iş görene göre kaza nedeninin neye bağlandığı öğrenilmek istenmiştir. Yapılan araştırma bulgularına göre görülmektedir ki, denekler en fazla oranda, kaza nedeni olarak %42,1 oranında kullanılan araç ile ilgili teknik arıza olduğunu belirtmişlerdir. İş görene bağlı nedenler %31,6, işverene bağlı nedenler ise %3,5 çoğunlukta. Hem işverene, hem de iş görene bağlı nedenlerden dolayı kaza geçirenler %22,8 çoğunlukta. Kaza geçirme sıklığına bakıldığında; araştırmaya katılan iş görenlerin 1 kez kaza geçirenler %92,9 oranında büyük bir çoğunlukta olduğu ve 2 kere kaza geçirenler ise %7,12 oranında olduğu görülmektedir (Şekil 2.7.)

Şekil 2.7. İş Kazası Geçiren Grubun Kaza Nedenleri ve Kaza Sayılarına Göre Durumları

Kaza geçiren personellerin kaza sonucunda işe yaklaşımlarında nasıl bir değişiklik olduğu belirlenmek istenmiştir. Bu konudaki inceleme sonucunda ki bulgularda, iş görenlerin %83'ünün daha dikkatli yaklaşım sergilediklerini ve %17'sinin var olan işine aynı şekilde devam ettiklerini belirttikleri Şekil 2.8.'de görülmektedir.

Şekil 2.8. İş Kazası Geçiren Grubun Kaza Sonucunda Varolan İşlerine Yaklaşımı

2.2. Veri Toplama Araçları

İş görenlerin psikolojik özellikler; Beck Depresyon Ölçeği, Durumluk-Sürekli Öfke Ölçeği, Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri, E.P.Q. Kişilik Envanteri ve Benton Görsel Algı ve Dikkat testi ile ölçülmüştür. Demografik özellikler ve iş kazası geçiren iş görenlerin iş kazası özellikleri Kişisel Bilgi Formu ve İş Kazası Sorgulama Formu ile tespit edilmiştir.

2.2.1. Beck Depresyon Ölçeği

Ölçeğin özgün formu Beck ve arkadaşları tarafından hazırlanmıştır (Beck ve ark. 1961, Beck ve ark. 1988). Beck ve arkadaşları tarafından 1961 yılında geliştirilmiş olan Beck Depresyon Ölçeği, depresyonda görülen somatik, duygusal, bilişsel ve motivasyonel belirtileri saptamak amacı ile kullanılmaktadır. Bu ölçek, depresyon belirtilerinin derecesini objektif olarak ölçmeyi amaçlamaktadır.

Depresyon, büyük bir üzüntü, endişe, değersizlik ve suçluluk hissetme, başkalarından uzaklaşma, uyku iştah, her zamanki faaliyetlere karşı ilgisizlikle belirginleşen duygu durumudur. Bu tür kişilerde dikkat seviyesi düşüktür. Pratik düşünceler kaybolmaktadır (Savaşır; 2004).

Ölçek 21 belirti kategorisinden oluşmaktadır. Her belirti kategorisinde dört seçenek yer almaktadır. Uygulama günü de dahil olmak üzere, geçirilen son bir hafta içerisinde kişinin kendini nasıl hissettiğine bağlı olarak en iyi ifade cümlesi işaretlenir. Her madde 0-3 arası puanlanır. Ölçek toplamından alınan en yüksek puan 63 olarak belirlenmiştir.

Ölçeğin Türkiye uyarlaması birbirinden bağımsız iki uygulama olarak yapılmıştır. Biri Buket Tegin (Erkal) tarafından “Beck Depresyon Ölçeği” adı ile 1980 yılında yapılmış; diğeri Nesrin Şahin (Hisli) tarafından “ Beck Depresyon Envanteri”

adı altında 1988-1989 yılları arasında yapılan çalışmalardır. Bu çalışmada kullanılan Tegin'in uyarlamasıdır. Yapılan güvenirlik çalışmalarına göre; iki yarım test güvenirliği öğrenci grubu için .78 bulunurken depresif hastalarda .61 olarak belirlenmiştir. Yapılan test tekrar test güvenirliğinde güvenirlik katsayısı .65 olarak bulunmuştur. Hisli'nin yapmış olduğu güvenirlik çalışmasında ölçeğin cronbach alfa katsayısının .80 düzeyinde olduğu belirlenmiştir (Öner,2006).

2.2.2. Durumluluk Sürekli Öfke Ölçeği

Spielberger tarafından 1983 yılında kişilerin öfke duygusu ve öfke ifadesini ölçmek amacı ile geliştirilmiştir.

44 maddeden oluşan bir ölçektir. Sürekli Öfke (10 madde) , Durumluk Öfke (10madde) ve Öfke İfade Tarzlarının (24 madde) ölçülmesini sağlayan sorulardan oluşmaktadır. Bununla birlikte Öfke İfade Tarzı Ölçeği'nin dışa vurulan öfke ve içte tutulan öfke olmak üzere iki alt ölçeği bulunmaktadır. Ölçekte var olan ifadenin kişiyi ne derecede (hiç, biraz, oldukça, tümüyle) ifade ettiğine bağlı olarak uygun derece işaretlenir. Her bir madde için 1-4 arası puan alınır ve her bir alt test için 6 toplam puan elde edilir. Yapılan değerlendirmeler sonunda, Sürekli Öfke Ölçeğinden alınan puanlar öfke düzeyinin yüksek olduğunu; Kontrol Öfke ölçeğinden alınan yüksek puanlar öfke kontrolün yüksek olduğunu; Öfke-Dışa Ölçeğindeki yüksek puanlar öfkenin kolaylıkla ifade edilebildiğini ve Öfke-İç Ölçeğindeki Yüksek puanlar öfkenin bastırılmış olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin Türkiye'ye uyarlaması 1994 yılında A. Kadir Özer tarafından yapılmıştır. Yapılan güvenirlik çalışmalarında, cronbach alfa değerleri ayrı ayrı hesaplanmış ve Sürekli öfke boyutu için .79, kontrol altına alınmış öfke boyutu için .84, dışarı vurulmuş öfke boyutu için .78, bastırılmış öfke boyutu için .62 bulunmuştur. Geçerlilik çalışmaları; ölçüt bağıntılı geçerlilik korelasyon düzeylerine bakıldığında; .01 ve .001 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Yapı geçerliliğine

bakıldığında tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre tüm alt testlerde görülen farklılıklar $p < .001$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu yapılan çalışmalara ek olarak belirtilmektedir ki; 10 maddelik Durumluk Öfke alt ölçeğiyle ilgili çalışmalar henüz tamamlanamamıştır (Savaşır ve Şahin, 1997).

2.2.3. Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri

Durumluk Sürekli Anksiyete Envanteri, Spielberger ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir (1970). Envanter kişilerin durumluk ve sürekli anksiyete düzeylerini saptamayı amaçlamaktadır (Önen, 1992).

Durumluk kaygı, bireyin içinde bulunduğu stresli durumdan dolayı hissettiği öznel korkudur. Stresin yoğun olduğu zamanlarda durumluk kaygı düzeyinde artış görülürken stresin ortadan kalkması durumunda düzeyde düşme görülmektedir. Sürekli kaygı ise bireyin kaygı yaşantısına olan yatkınlığını belirtmektedir. Bu durum, kişinin içinde bulunduğu durumları genellikle stresli olarak algılama ya da yaşadığı durumu stres olarak yorumlama eğilimde olma olarak açıklanabilir (Önen, 1992). Ölçeğin Türk toplumuna uyarlanması N.Öner tarafından yapılmıştır.

Her iki envanter de 20'şer sorudan oluşmaktadır. Kişilerin kendilerine ait duygu ve davranışlarını ifade eden maddeler yer almaktadır. Bu maddeler sıklık ve ifade derecelerine göre (hiçbir zaman, bazen, çok zaman, tamamıyla gibi) işaretlenir. Her iki ölçekten elde edilen puanlar kuramsal olarak 20-80 arasında değişmektedir (Önen, 1992).

Ölçeklerde iki türlü ifade bulunur. Bunlara (1) doğrudan ya da düz (direct) ve (2) tersine dönmüş (reverse) ifadeler denilebilir. Doğrudan ifadeler, olumsuz duyguları; tersine dönmüş ifadeler ise olumlu duyguları dile getirir (LeCompte, Öner, 1975).

Türkiye’de yapılan geçerlilik çalışmaları Öner tarafından 1977 yılında yapılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda durumluk ve sürekli kaygı puanları arasındaki korelasyon .01 düzeyinde ortalama 62 civarında orta düzeyde bir anlamlılık bulunmuştur. Güvenirlik çalışmalarına bakıldığında; ölçeğin Türkçe formunun Kuder Richartson madde güvenirlik korelasyon katsayısı .42 ve .85 arasındadır (Eldeleklioğlu, 1988).

2.2.4. Benton Görsel Algı ve Dikkat Testi

Arthur Benton tarafından geliştirilmiş (1974) olan bu test, görsel hafıza, idrak ve dikkat fonksiyonlarını ölçmeyi amaçlamaktadır (Mavi Martı, 2007; Önen,1992).

Test 15 karttan oluşmaktadır. Bu kartlar kaçta kaçına doğru cevap verdiği bakılarak kişinin dikkat düzeyi belirlenir. Dikkat düzeyi iyi olan bir kişinin 15 karttan 13 üne doğru cevap vermesi beklenir. Bu oranın altında alınan cevaplar kişinin dikkat düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir.

2.2.5. E.P.Q Eysenk Kişilik Soru Varakası Envanteri

Eysenck tarafından geliştirilmiş olan bu envanter kişiliğin üç boyutu ile birlikte kendi güvenirliliğini de test eden 4 ölçekten meydana gelmektedir. Bu dört ölçek Psikotik (P), Dışa Dönük (D), Nörotik (N) ve Yalan (Y) boyutlarını içermektedir.

Her ölçek farklı sayıda sorudan oluşmakta ve kişinin sorulara sadece “Evet” ve “Hayır” seçeneklerinden birine cevap vermesi beklenmektedir. Düz maddelerde verecekleri her “Evet” için 1 puan ve ters maddelerde verecekleri her “Hayır” cevabı için 1 puan alacaklardır (Deniz, 2007, Önen, 1992).

Psikotik ölçeği toplam 25 sorudan oluşmaktadır. Bu ölçekten yüksek puan alan kişinin psikotiklik düzeyinin yüksek olduğu söylenmektedir. Yüksek puan; kişi için sözle tanım yapmak için zaman erken olsa da, başka kişilerin başına dert açan,

hissiz, acımasız ve huzursuzluk yaratan kişi olarak tanımlanmaktadır. Bu kişilerin başkalarını kolay kolay anlayamadıkları ve duyarlı olmadıkları söylenebilmektedir.

Toplam 21 sorudan oluşan dışa dönük ölçeğinden yüksek puan alan kişinin sosyal olduğu, toplantılardan hoşlandığı, kendi başına çalışmaktan hoşlanmayarak heyecan verici faaliyetler aradığı ve risklere göze alabildiği şeklinde tanımlamaları yapılabilmektedir.

Nörotik ölçeği 23 sorudan oluşmakla birlikte burada düşük puanın anlamı kişinin aksi, endişeli ve genellikle suskun bir yapısı olduğunu göstermektedir. Emotif oldukları ve her çeşit tembihe karşı duyarlı oldukları söylenmektedir.

Bir diğer boyutu ölçen yalan ölçeği uygulandığında, testi cevaplayanın erkekte 7.23 ve bayanda 8.06 puana ulaşması, o kişinin cevaplarının güvenilir olmadığını bir göstergesidir. Bu değerlendirmeye bağlı olarak bu puanlara ulaşan ve geçen kişilerin testin 4 alt ölçeğinde de samimi cevaplar vermediğini göstermektedir.

Yapılan geçerlik güvenirlik çalışmaları doğrultusunda erkekler için alt testlerin aritmetik ortalamaları ve standart sapma puanları Tablo 2.1.'de gösterilmektedir (Önen, 1992).

Tablo 2.1. Eysenck kişilik testindeki erkekler için alt testlerin aritmetik ortalama ve standart sapma puanları

Kişilik Boyutları	Soru Adedi	Ortalama	Standart Sapma
Psikotik (P)	25	3.95	3.23
Dışa Dönük (D)	21	13.12	4.95
Nörotik (N)	23	9.69	5.10
Yalan (Y)	21	7.23	4.24

Kaynak: Önen, L. (1992). İş kazası yüksek yerlerde çalışanlarla iş kazası riski az yerlerde çalışanlar arasındaki psikolojik özellikler. Yayınlanmamış Doktora Tezi, s.25.

Envanterin Türkiye standardizasyonu Cantez tarafından 1984 yılında yapılmıştır. Yapılan çalışmanın denek grupları normal-meslek lisesi kız-erkek

öğrencileri, hemşireler (tümü kadın), kadın-erkek öğretmen ve polislerle birlikte tümü erkeklerden oluşan askerler, işçi ve tezgaharlardan oluşmaktadır. Nevrotik ölçeğinde Türkiye’de yapılan puanlamalarda en düşük ortalama 10.2 olarak psikoloji öğrencisi olan kızlarda ve en yüksek ortalama 15.1 puanla erkek tezgaharlarda belirlenmiştir. Yapılan istatistiksel analizler testin Türkçe formunun kabul edilebilir düzeyde geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir. Belirlenen tüm güvenirlik katsayıları .001 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Nevrotiklik alt ölçeğinde test-tekrar test güvenirlik katsayısı erkeklerde .89 ve kadınlarda .80 olarak belirlenmiş ve cinsiyet ile yaş etkisi ortadan kaldırılarak yapılan hesaplamada .86 olarak bulunmuştur. İç tutarlılık katsayısına bakıldığında ise kadınlarda normal grup için .85 ve mahkumlar için .88 olarak hesaplanmıştır. Erkeklerde bu katsayı her iki grup için .84 olarak bulunmuştur (Deniz, 2007)

2.2.6. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi formu, 2 bölümden oluşan bir bilgi toplama aracı olarak araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. İlk bölümde kişinin sosyo demografik özelliklerine yer verilmiş ve yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi gibi bilgiler alınması amaçlanmıştır. 2. Bölümde kişinin mesleki bilgilerinin sorulduğu maddeler yer almaktadır. Mesleği, kıdem durumu, çalışma şekli gibi bilgilerin edinilmesi sağlanmıştır.

2.2.7. İş Kazası Sorgulama Formu

İş kazası sorgulama formu, iş görenin kaza geçirme sıklığı, yaralanan uzvu, rahatsızlık düzeyi gibi bilgilerin edinilmesinin amaçlanmasıyla 10 maddeden oluşan araştırmacı tarafından oluşturulmuş bir formdur.

2.3. İşlem

Araştırmanın araştırılmak istenen sorunsalına uygun olarak ölçek ve envanterler oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra iş görenlerin demografik özelliklerinin ve geçirdikleri iş kazalarının ayrıntılarının belirlenmesi amacı ile iki farklı form araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Araştırmanın yapılacağı firma ile yapılan görüşme ve alınan onay sonucunda araştırma ölçeklerinin uygulanacağı iş görenler alınan bilgiler doğrultusunda belirlenmeye başlanmıştır. İş kazası geçirmiş iş görenler şirket kayıtlarından belirlenmiştir. Diğer kontrol grubu personelleri iş kazası geçirmemiş iş görenler arasından rastgele seçilmiştir.

İş görenlerin çalışma düzenlerine göre bir kısım iş görene ölçekler birebir uygulanabilmişken bir kısım iş görene ölçekler teslim edilmiş ve kendilerinin doldurması istenmiştir. Çalışma saatleri içerisinde iş görenlerin işlerini bırakama durumlarının söz konusu olması birebir uygulamanın aksamasına neden olmuştur. Ancak Benton görsel algı ve dikkat testi kısa süreli ve araştırmacı tarafından birebir uygulanması gereken bir test olduğundan kişilere uygulamadı araştırmacı tarafından yapılmıştır.

Ölçeklerin toplanması sonrasında uygun istatistikler yöntemler belirlenmiş ve ölçekler SPSS for Windows 15.0 istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir.

3. BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın amacı doğrultusunda elde edilen verilerin SPSS for Windows 15.0 istatistik programı ile çözümlenmesi sonucu oluşan bulgulara ve bu bulguların yorumlanmasına yer verilmiştir. Bu bulguların analizinde, analiz yöntemleri olarak Korelasyon analiz, Bağımsız Örneklem T-testi kullanılmıştır.

3.1. İş Kazası Geçiren ve İş Kazası Geçirmeyen Gruba Uygulanan Testlerin Sonuçlarına Göre Elde Edilen Puanların Karşılaştırılması

İş kazası geçiren ve geçirmeyen grubun ölçek puanlarının birbirinden farklı olup olmadığının incelenmesi için bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Olasılık puanlarının değerlendirilmesi $p > .05$ anlam düzeyine göre yapılmıştır (Tablo 3.1.).

Tablo 3.1. İş Kazası Geçiren ve İş Kazası Geçiremeyen Grupların Ölçek Değerlerinin Karşılaştırılması

Ölçek	Alt Ölçek	Grup	N	\bar{X}	Ss	T	SD	P																																																																																																																																			
Beck Depresyon Ölçeği	BECK DEPRES	Kaza Geçiren	70	10,0714	7,76152	-3,002	139	,003																																																																																																																																			
		Kaza Geçirmeyen	70	9,0143	8,55755				Sürekli Durumluk Öfke Ölçeği (SDÖÖ)	SÜREKLİ ÖFKE	Kaza Geçiren	70	19,0714	5,20402	,413	138	,680	Kaza Geçirmeyen	70	18,7000	5,43299	İÇTE ÖFKE	Kaza Geçiren	70	13,9143	3,47973	-1,064	138	,289	Kaza Geçirmeyen	70	14,6286	4,41070	ÖFKE DIŞTA	Kaza Geçiren	70	13,6857	3,91038	-,540	138	,590	Kaza Geçirmeyen	70	14,0714	4,51189	ÖFKE KONT	Kaza Geçiren	70	22,7143	5,17559	,164	138	,870	Kaza Geçirmeyen	70	22,5571	6,09499	EPQ Kişilik Envanteri	PSİKO TİK	Kaza Geçiren	70	4,1000	3,15379	,310	138	,757	Kaza Geçirmeyen	70	3,9286	3,38505	DIŞA DÖNÜK	Kaza Geçiren	70	11,5857	4,14761	-2,202	138	,029	Kaza Geçirmeyen	70	13,0429	3,66905	NÖRO TİK	Kaza Geçiren	70	8,3857	4,17478	-,835	138	,405	Kaza Geçirmeyen	70	8,9714	4,12476	YALAN	Kaza Geçiren	70	8,2714	2,29000	-4,942	138	,000	Kaza Geçirmeyen	70	10,1571	2,22395	Spielberger Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği (STAI)	DUR. KAYGI	Kaza Geçiren	70	42,5714	5,17119	,703	138	,483	Kaza Geçirmeyen	70	41,9571	5,16239	SÜR. KAYGI	Kaza Geçiren	70	46,3143	3,56530	1,919	118,496	,049	Kaza Geçirmeyen	70	44,8143	5,48329	Benton Görsel Algı ve Dikkat Testi	BENTON	Kaza Geçiren	70	7,33	2,111	-8,402	138
Sürekli Durumluk Öfke Ölçeği (SDÖÖ)	SÜREKLİ ÖFKE	Kaza Geçiren	70	19,0714	5,20402	,413	138	,680																																																																																																																																			
		Kaza Geçirmeyen	70	18,7000	5,43299					İÇTE ÖFKE	Kaza Geçiren	70	13,9143	3,47973	-1,064	138	,289	Kaza Geçirmeyen	70	14,6286	4,41070	ÖFKE DIŞTA	Kaza Geçiren	70	13,6857	3,91038	-,540	138	,590	Kaza Geçirmeyen	70	14,0714	4,51189	ÖFKE KONT	Kaza Geçiren	70	22,7143	5,17559	,164	138	,870	Kaza Geçirmeyen	70	22,5571	6,09499	EPQ Kişilik Envanteri	PSİKO TİK	Kaza Geçiren	70	4,1000	3,15379	,310	138	,757	Kaza Geçirmeyen	70	3,9286		3,38505	DIŞA DÖNÜK	Kaza Geçiren	70	11,5857	4,14761	-2,202	138	,029	Kaza Geçirmeyen	70	13,0429	3,66905	NÖRO TİK	Kaza Geçiren	70	8,3857	4,17478	-,835	138	,405	Kaza Geçirmeyen	70	8,9714	4,12476	YALAN	Kaza Geçiren	70	8,2714	2,29000	-4,942	138	,000	Kaza Geçirmeyen	70	10,1571	2,22395	Spielberger Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği (STAI)	DUR. KAYGI	Kaza Geçiren	70	42,5714	5,17119	,703	138	,483	Kaza Geçirmeyen	70		41,9571	5,16239	SÜR. KAYGI	Kaza Geçiren	70	46,3143	3,56530	1,919	118,496	,049	Kaza Geçirmeyen	70	44,8143	5,48329	Benton Görsel Algı ve Dikkat Testi	BENTON	Kaza Geçiren	70	7,33	2,111	-8,402	138	,000	Kaza Geçirmeyen	70	10,64	2,537					
	İÇTE ÖFKE	Kaza Geçiren	70	13,9143	3,47973	-1,064	138	,289																																																																																																																																			
		Kaza Geçirmeyen	70	14,6286	4,41070					ÖFKE DIŞTA	Kaza Geçiren	70	13,6857	3,91038	-,540	138	,590	Kaza Geçirmeyen	70	14,0714	4,51189	ÖFKE KONT	Kaza Geçiren	70	22,7143	5,17559	,164	138	,870	Kaza Geçirmeyen	70	22,5571	6,09499	EPQ Kişilik Envanteri	PSİKO TİK	Kaza Geçiren	70	4,1000	3,15379	,310	138	,757	Kaza Geçirmeyen	70	3,9286		3,38505	DIŞA DÖNÜK	Kaza Geçiren	70	11,5857	4,14761	-2,202	138	,029	Kaza Geçirmeyen	70		13,0429	3,66905	NÖRO TİK	Kaza Geçiren	70	8,3857	4,17478	-,835	138	,405	Kaza Geçirmeyen	70	8,9714	4,12476	YALAN	Kaza Geçiren	70	8,2714	2,29000	-4,942	138	,000	Kaza Geçirmeyen	70	10,1571	2,22395	Spielberger Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği (STAI)	DUR. KAYGI	Kaza Geçiren	70	42,5714	5,17119	,703	138	,483	Kaza Geçirmeyen	70		41,9571	5,16239	SÜR. KAYGI	Kaza Geçiren	70	46,3143	3,56530	1,919	118,496	,049	Kaza Geçirmeyen	70	44,8143	5,48329	Benton Görsel Algı ve Dikkat Testi	BENTON	Kaza Geçiren	70	7,33	2,111	-8,402	138	,000	Kaza Geçirmeyen	70	10,64	2,537																
	ÖFKE DIŞTA	Kaza Geçiren	70	13,6857	3,91038	-,540	138	,590																																																																																																																																			
		Kaza Geçirmeyen	70	14,0714	4,51189					ÖFKE KONT	Kaza Geçiren	70	22,7143	5,17559	,164	138	,870	Kaza Geçirmeyen	70	22,5571	6,09499	EPQ Kişilik Envanteri	PSİKO TİK	Kaza Geçiren	70	4,1000	3,15379	,310	138	,757	Kaza Geçirmeyen	70	3,9286		3,38505	DIŞA DÖNÜK	Kaza Geçiren	70	11,5857	4,14761	-2,202	138	,029	Kaza Geçirmeyen	70		13,0429	3,66905	NÖRO TİK	Kaza Geçiren	70	8,3857	4,17478	-,835	138	,405	Kaza Geçirmeyen		70	8,9714	4,12476	YALAN	Kaza Geçiren	70	8,2714	2,29000	-4,942	138	,000	Kaza Geçirmeyen	70	10,1571	2,22395	Spielberger Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği (STAI)	DUR. KAYGI	Kaza Geçiren	70	42,5714	5,17119	,703	138	,483	Kaza Geçirmeyen	70		41,9571	5,16239	SÜR. KAYGI	Kaza Geçiren	70	46,3143	3,56530	1,919	118,496	,049	Kaza Geçirmeyen	70	44,8143	5,48329	Benton Görsel Algı ve Dikkat Testi	BENTON	Kaza Geçiren	70	7,33	2,111	-8,402	138	,000	Kaza Geçirmeyen	70	10,64	2,537																											
	ÖFKE KONT	Kaza Geçiren	70	22,7143	5,17559	,164	138	,870																																																																																																																																			
		Kaza Geçirmeyen	70	22,5571	6,09499				EPQ Kişilik Envanteri	PSİKO TİK	Kaza Geçiren	70	4,1000	3,15379	,310	138	,757	Kaza Geçirmeyen	70	3,9286	3,38505		DIŞA DÖNÜK	Kaza Geçiren	70	11,5857	4,14761	-2,202	138	,029	Kaza Geçirmeyen	70	13,0429		3,66905	NÖRO TİK	Kaza Geçiren	70	8,3857	4,17478	-,835	138	,405	Kaza Geçirmeyen	70		8,9714	4,12476	YALAN	Kaza Geçiren	70	8,2714	2,29000	-4,942	138	,000	Kaza Geçirmeyen	70	10,1571	2,22395	Spielberger Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği (STAI)	DUR. KAYGI	Kaza Geçiren	70	42,5714	5,17119	,703	138	,483	Kaza Geçirmeyen	70	41,9571	5,16239		SÜR. KAYGI	Kaza Geçiren	70	46,3143	3,56530	1,919	118,496	,049	Kaza Geçirmeyen	70	44,8143	5,48329	Benton Görsel Algı ve Dikkat Testi	BENTON	Kaza Geçiren	70	7,33	2,111	-8,402	138	,000	Kaza Geçirmeyen	70	10,64	2,537																																								
EPQ Kişilik Envanteri	PSİKO TİK	Kaza Geçiren	70	4,1000	3,15379	,310	138	,757																																																																																																																																			
		Kaza Geçirmeyen	70	3,9286	3,38505					DIŞA DÖNÜK	Kaza Geçiren	70	11,5857	4,14761	-2,202	138	,029	Kaza Geçirmeyen	70	13,0429	3,66905		NÖRO TİK	Kaza Geçiren	70	8,3857	4,17478	-,835	138	,405	Kaza Geçirmeyen	70	8,9714		4,12476	YALAN	Kaza Geçiren	70	8,2714	2,29000	-4,942	138	,000	Kaza Geçirmeyen	70	10,1571	2,22395	Spielberger Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği (STAI)	DUR. KAYGI	Kaza Geçiren	70	42,5714	5,17119	,703	138	,483	Kaza Geçirmeyen	70	41,9571	5,16239		SÜR. KAYGI	Kaza Geçiren	70	46,3143	3,56530	1,919	118,496	,049	Kaza Geçirmeyen	70	44,8143	5,48329	Benton Görsel Algı ve Dikkat Testi	BENTON	Kaza Geçiren	70	7,33	2,111	-8,402	138	,000	Kaza Geçirmeyen	70	10,64	2,537																																																					
	DIŞA DÖNÜK	Kaza Geçiren	70	11,5857	4,14761	-2,202	138	,029																																																																																																																																			
		Kaza Geçirmeyen	70	13,0429	3,66905					NÖRO TİK	Kaza Geçiren	70	8,3857	4,17478	-,835	138	,405	Kaza Geçirmeyen	70	8,9714	4,12476		YALAN	Kaza Geçiren	70	8,2714	2,29000	-4,942	138	,000	Kaza Geçirmeyen	70	10,1571	2,22395	Spielberger Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği (STAI)	DUR. KAYGI	Kaza Geçiren	70	42,5714	5,17119	,703	138	,483	Kaza Geçirmeyen	70	41,9571	5,16239		SÜR. KAYGI	Kaza Geçiren	70	46,3143	3,56530	1,919	118,496	,049	Kaza Geçirmeyen	70	44,8143	5,48329	Benton Görsel Algı ve Dikkat Testi	BENTON	Kaza Geçiren	70	7,33	2,111	-8,402	138	,000	Kaza Geçirmeyen	70	10,64	2,537																																																																		
	NÖRO TİK	Kaza Geçiren	70	8,3857	4,17478	-,835	138	,405																																																																																																																																			
		Kaza Geçirmeyen	70	8,9714	4,12476					YALAN	Kaza Geçiren	70	8,2714	2,29000	-4,942	138	,000	Kaza Geçirmeyen	70	10,1571	2,22395	Spielberger Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği (STAI)	DUR. KAYGI	Kaza Geçiren	70	42,5714	5,17119	,703	138	,483	Kaza Geçirmeyen	70	41,9571	5,16239		SÜR. KAYGI	Kaza Geçiren	70	46,3143	3,56530	1,919	118,496	,049	Kaza Geçirmeyen	70	44,8143	5,48329	Benton Görsel Algı ve Dikkat Testi	BENTON	Kaza Geçiren	70	7,33	2,111	-8,402	138	,000	Kaza Geçirmeyen	70	10,64	2,537																																																																															
	YALAN	Kaza Geçiren	70	8,2714	2,29000	-4,942	138	,000																																																																																																																																			
		Kaza Geçirmeyen	70	10,1571	2,22395				Spielberger Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği (STAI)	DUR. KAYGI	Kaza Geçiren	70	42,5714	5,17119	,703	138	,483	Kaza Geçirmeyen	70	41,9571	5,16239		SÜR. KAYGI	Kaza Geçiren	70	46,3143	3,56530	1,919	118,496	,049	Kaza Geçirmeyen	70	44,8143	5,48329	Benton Görsel Algı ve Dikkat Testi	BENTON	Kaza Geçiren	70	7,33	2,111	-8,402	138	,000	Kaza Geçirmeyen	70	10,64	2,537																																																																																												
Spielberger Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği (STAI)	DUR. KAYGI	Kaza Geçiren	70	42,5714	5,17119	,703	138	,483																																																																																																																																			
		Kaza Geçirmeyen	70	41,9571	5,16239					SÜR. KAYGI	Kaza Geçiren	70	46,3143	3,56530	1,919	118,496	,049	Kaza Geçirmeyen	70	44,8143	5,48329	Benton Görsel Algı ve Dikkat Testi	BENTON	Kaza Geçiren	70	7,33	2,111	-8,402	138	,000	Kaza Geçirmeyen	70	10,64	2,537																																																																																																									
	SÜR. KAYGI	Kaza Geçiren	70	46,3143	3,56530	1,919	118,496	,049																																																																																																																																			
		Kaza Geçirmeyen	70	44,8143	5,48329				Benton Görsel Algı ve Dikkat Testi	BENTON	Kaza Geçiren	70	7,33	2,111	-8,402	138	,000	Kaza Geçirmeyen	70	10,64	2,537																																																																																																																						
Benton Görsel Algı ve Dikkat Testi	BENTON	Kaza Geçiren	70	7,33	2,111	-8,402	138	,000																																																																																																																																			
		Kaza Geçirmeyen	70	10,64	2,537																																																																																																																																						

Bağımsız örneklem t-testi sonuçları incelendiğinde; ortalamalara bakıldığında iş kazası geçiren grubun depresyon puan ortalaması $10,07 \pm 7,76$ iken, iş kazası geçirmeyen grubun depresyon düzeyi $9,01 \pm 8,55$ puan ortalamasında kalmıştır. Kaza geçiren grubun depresyon düzeyi, kaza geçirmeyen grubun depresyon düzeyinden daha yüksektir. Kaza geçiren ve geçirmeyen gruplar arasında istatistiksel olarak farklılık bulunmuştur ($p < .05$).

DSÖÖ Ölçeğinde Sürekli Öfke alt ölçek puanında; kaza geçiren grubun Sürekli Öfke alt ölçek puanı $19,07 \pm 5,20$ ortalamasına ulaşmışken, kaza geçirmeyen grup $18,70 \pm 5,43$ ortalama puanına ulaşmıştır. Böylece yapılan karşılaştırmada kaza geçiren ve geçirmeyen gruplar arasında istatistiksel olarak fark bulunmamıştır ($p > .05$).

DSÖÖ Ölçeğinde İçte Öfke alt ölçek puanında; kaza geçiren grup İçte Öfke $13,91 \pm 3,47$ ortalama puanına ulaşmışken, kaza geçirmeyen grup $14,62 \pm 4,41$ standart ortalama puanına ulaşmıştır. Bulgular göstermektedir ki, kaza geçiren ve geçirmeyen gruplar arasında bir farklılık bulunmamıştır ($p > .05$).

DSÖÖ Ölçeğinde Dışta Öfke alt ölçek puanına bakıldığında; kaza geçiren grubun Dışta Öfke standart ortalama puanı $13,68 \pm 3,91$ iken kaza geçirmeyen grubun Dışta Öfke standart ortalama puanı $14,07 \pm 4,51$ 'dir. Böylece dışta öfke puanı açısından yapılan karşılaştırmaya göre kaza geçiren ve geçirmeyen gruplar arasında bir farklılık bulunmamıştır ($p > .05$).

DSÖÖ Ölçeğinde Öfke Kontrol alt ölçek puanı incelendiğinde; iş kazası geçiren grubun $22,71 \pm 5,17$ standart puan ortalamasına ulaşmışken, iş kazası geçirmeyen grubun Öfke Kontrol puanı $22,55 \pm 6,09$ ortalamaya ulaşmıştır. Yapılan karşılaştırmaya kaza geçiren ve geçirmeyen grup arasında bir farklılık bulunmamıştır ($p > .05$).

EPQ (Eysenck) Ölçeğinde Psikotik alt ölçeği incelendiğinde; iş kazası geçiren grubun standart ortalama puanı $4,10 \pm 3,15$ olarak bulunmuştur. İş kazası geçirmeyen grubun $3,92 \pm 3,38$ standart ortalama puanına ulaşmış olduğu görülmektedir. Böylece kaza geçiren ve geçirmeyen grup arasında bir farklılık tespit edilmemiştir ($p > .05$).

EPQ (Eysenck) Ölçeğinde Dışa Dönüklük alt ölçek puanında; standart ortalama puanlarına bakıldığında iş kazası geçiren grubu $11,58 \pm 4,14$ puanı ile iş kazası geçirmeyen grubun $13,04 \pm 3,66$ standart ortalama puanına göre daha düşük bir ortalama değerindedir. Yapılan karşılaştırmaya göre iş kazası geçiren grup ile iş kazası geçirmeyen grup arasında farklılık tespit edilmiştir ($p < .05$).

EPQ (Eysenck) Ölçeğinde Nörotik alt ölçeğinde; kaza geçiren grup $8,3 \pm 4,17$ standart ortalama puanına ulaşmışken kaza geçirmeyen grup $8,97 \pm 4,12$ standart ortalama puanına ulaşmıştır. Yapılan karşılaştırmaya göre kaza geçiren ve geçirmeyen grup arasında bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p > .05$).

STAI Ölçeğine bakıldığında alt ölçekler arasında farklılık olduğu görülmektedir. Durumluk kaygı alt ölçeği bulgularına göre; iş kazası geçiren grubun standart ortalaması $42,57 \pm 5,17$ olarak belirlenmiş ve iş kazası geçirmeyen grup $41,95 \pm 5,16$ değerine ulaşmıştır. Bulgular göstermektedir ki, kaza geçiren ve geçirmeyen grup arasında farklılık tespit edilmemiştir ($p > .05$).

STAI Ölçeğinde Sürekli Kaygı alt ölçeğinde ise; kaza geçiren grubun $46,31 \pm 3,56$ standart ortalama puanı, kaza geçirmeyen grubun $44,81 \pm 5,48$ standart ortalama puanından daha yüksektir. Yapılan karşılaştırmaya göre kaza geçiren ve geçirmeyen grup arasında farklılık bulunmuştur ($p < .05$).

Uygulaması yapılmış olan bir diğer test Benton Görsel algı ve Dikkat testi sonuçlarına bakıldığında; kaza geçiren grubun ortalama standart puanı $7,33 \pm 2,11$ olarak bulunmuştur. Kaza geçirmeyen grupta ise, standart ortalama puanı $10,64 \pm 2,53$ olarak tespit edilmiştir. Bu durumda kaza geçiren grubun dikkat ve görsel algı puanının kaza geçirmeyen grubun puanından daha düşük olduğu görülmektedir. Yapılan karşılaştırmaya göre kaza geçiren ve geçirmeyen grup arasında farklılık bulunmuştur ($p < .05$).

3.2. İş Kazası Geçiren Grup Çalışanlarına Uygulanan Ölçekler Arasındaki Korelasyon Değerleri

İş kazası geçiren grup iş görenlerine uygulanan ölçekler arasındaki ilişki incelenmiş ve bu ilişki Tablo 3.2.'te gösterilmiştir.

İş kazası geçiren grubun korelasyon tablosu incelendiğinde; belirlenen değişkenlerden Beck Depresyon ile; SDÖÖ Ölçeğinin alt boyutlarından olan Sürekli Öfke ($r=0,52$), İçte Öfke ($r=0,42$), Dışta Öfke ($r=0,39$) ve EPQ ölçeğinin alt boyutlarından olan Psikotik ($r=0,45$) değişkeni arasındaki korelasyon değerleri arasında ilişki olduğu bulunmuştur ($p<.05$).

Kullandığımız değişkenlerden SDÖÖ Ölçeği'nin alt boyutu olan Sürekli Öfke ile EPQ Ölçeği'nin alt boyutu olan Psikotik ($r=0,36$) düzeyi arasında ilişki olduğu bulunmuştur ($p<.05$).

Kullandığımız değişkenlerden SDÖÖ Ölçeği'nin alt boyutu olan İçte Öfke ile EPQ Ölçeği'nin alt boyutu olan Nörotik($r=0,36$) değişkeni arasındaki korelasyon değerlerinin ilişkili olduğu bulunmuştur ($p<.05$).

Kullandığımız değişkenlerden SDÖÖ Ölçeği'nin alt boyutu olan Dışta Öfke ile EPQ Ölçeği'nin alt boyutu olan Nörotik ($r=0,40$) değişkeni arasındaki korelasyon değerleri arasında ilişki olduğu bulunmuştur ($p<.05$).

Tablo 3.2. İş Kazası Geçiren Grubun Verileri İçin Bağımsız Değişkenler Arasındaki Korelasyon Değerleri

Ölçek	ALT ÖLÇEKLER	BECK	SÜR. ÖFKE	İÇTE ÖFKE	ÖFKE DIŞTA	ÖFKE KONT.	PSİKOTİK	DIŞA DÖNÜK	NÖROTİK	YALAN	DUR. KAYGI	SÜR. KAYGI	BENTON
BECK Depresyon Ölçeği	DEPRES	1											
Sürekli Durumluk Öfke Ölçeği (SDÖÖ)	SÜREKLİ ÖFKE	,526(**)	1										
	İÇTE ÖFKE	,422(**)	,418(**)	1									
	ÖFKE DIŞTA	,398(**)	,513(**)	,753(**)	1								
	ÖFKE KONT	-,228	-,229	-,183	-,330(**)	1							
EPQ Kişilik Envanteri	PSİKOTİK	,458(**)	,363(**)	,232	,227	-,368(**)	1						
	DIŞA DÖNÜK	-,260(*)	-,136	-,203	-,147	,433(**)	-,641(**)	1					
	NÖROTİK	,209	,238(*)	,365(**)	,405(**)	-,210	-,131	,240(*)	1				
	YALAN	-,208	-,363(**)	-,379(**)	-,531(**)	,290(*)	-,475(**)	,490(**)	,203	1			
Spielberger Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği (STAI)	DUR. KAYGI	,001	-,119	,070	,083	-,089	,102	-,229	-,147	-,063	1		
	SÜR. KAYGI	,123	,054	,069	-,032	-,173	,143	-,260(*)	-,223	-,280(*)	,364(**)	1	
BENTON Görsel Algı ve Dikkat Testi	BENTON	-,071	-,130	,087	-,101	,115	,271(*)	-,304(*)	-,197	-,175	,175	,350(**)	1

**anlam düzeyi $p < 0,05$ olan korelasyon değerleri ,

*anlam düzeyi $p < 0,1$ olan korelasyon değerleri

Kullandığımız değişkenlerden SDÖÖ Ölçeği'nin alt boyutu olan Öfke Kontrol ile EPQ Ölçeği'nin alt boyutu olan Psikotik ($r=-0,36$) ve Dışa dönük ($r=0,43$) değişkeni arasındaki korelasyon değerleri ilişkili bulunmuştur ($p< .05$).

Kullandığımız değişkenlerden STAI ölçeği'nin alt boyutu olan Sürekli Kaygı ile Benton görsel algı ve dikkat ($r=0,35$) değişkeni arasındaki korelasyon değerleri ilişkili bulunmuştur ($p< .05$).

3.3. İş Kazası Geçirmeyen Grup Çalışanlarına Uygulanan Ölçekler Arasındaki Korelasyon Değerleri

İş kazası geçirmeyen grubun iş görenlerine uygulanan ölçekler arasındaki ilişki incelenmiş ve bu ilişki Tablo 3.3.'te gösterilmiştir.

Belirlenen değişkenlerden Beck Depresyon ile; SDÖÖ Ölçeğinin alt boyutlarından olan Sürekli Öfke ($r=0,65$), İçte Öfke ($r=0,65$), Dışta Öfke ($r=0,70$) ve EPQ ölçeğinin alt boyutlarından olan Psikotik ($r=0,42$), Nörotik ($r=0,56$), değişkeni arasındaki korelasyon değerleri ilişkili bulunmuştur ($p< .05$).

Kullandığımız değişkenlerden SDÖÖ Ölçeği'nin alt boyutu olan Sürekli Öfke ile EPQ Ölçeği'nin alt boyutu olan Psikotik ($r=0,44$) ve Nörotik ($r=0,52$) değişkeni arasındaki korelasyon değerleri ilişkili bulunmuştur ($p< .05$).

Kullandığımız değişkenlerden SDÖÖ Ölçeği'nin alt boyutu olan İçte Öfke ile EPQ Ölçeği'nin alt boyutu olan, Psikotik ($r=0,35$) Nörotik ($r=0,50$) değişkeni arasındaki korelasyon değerleri ilişkili bulunmuştur ($p< .05$).

Tablo 3.3. İş Kazası Geçirmeyen Grubun Verileri İçin Bağımsız Değişkenler Arasındaki Korelasyon Değerleri

Ölçek	ALT ÖLÇEKLER	BECK	SÜR. ÖFKE	İÇTE ÖFKE	ÖFKE DIŞTA	ÖFKE KONT.	PSİKOTİK	DIŞA DÖNÜK	NÖROTİK	YALAN	DUR. KAYGI	SÜR. KAYGI	BENTON
BECK Depresyon Ölçeği	DEPRES	1											
Sürekli Durumluk Öfke Ölçeği (SDÖÖ)	SÜREKLİ ÖFKE	,650(**)	1										
	İÇTE ÖFKE	,654(**)	,636(**)	1									
	ÖFKE DIŞTA	,709(**)	,787(**)	,729(**)	1								
	ÖFKE KONT	,026	-,012	,111	-,019	1							
EPQ Kişilik Envanteri	PSİKO TİK	,423(**)	,444(**)	,352(**)	,404(**)	-,084	1						
	DIŞA DÖNÜK	,114	,033	-,030	,047	,140	,028	1					
	NÖRO TİK	,561(**)	,523(**)	,508(**)	,649(**)	-,134	,419(**)	-,035	1				
	YALAN	-,187	-,272(*)	-,318(**)	-,203	,008	-,228	,102	-,180	1			
Spielberger Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği (STAI)	DUR. KAYGI	-,116	-,069	-,051	-,039	-,036	-,004	-,012	-,202	-,012	1		
	SÜR. KAYGI	,088	-,089	-,014	-,002	-,165	-,008	-,125	,176	-,084	,404(**)	1	
BENTON Göresel Algı ve Dikkat Testi	BENTON	-,231	-,088	,064	,069	,069	-,155	,005	,002	-,013	-,120	-,227	1

**anlam düzeyi $p < 0,05$ olan korelasyon değerleri ,

*anlam düzeyi $p < 0,1$ olan korelasyon değerleri

Kullandığımız değişkenlerden SDÖ Ölçeği'nin alt boyutu olan Dışta Öfke ile EPQ Ölçeği'nin alt boyutu olan Psikotik ($r=0,40$), Nörotik ($r=0,64$) değişkeni arasındaki korelasyon değerleri ilişkili bulunmuştur ($p < .05$).

4. BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu çalışmada, iş kazası geçiren ve iş kazası geçirmeyen iş görenlerin sosyo-demografik özellikler ve psikolojik özellikler bakımından farklılıklarının incelenmesi amaçlanmıştır.

Sosyo-demografik özellikler bakımından yapılan incelemeler doğrultusunda yaş değişkeninin kaza geçirme olasılığı üzerinde etkisi olduğu bulunmuştur. Bu bulguya göre 20 – 25 yaş arasında olan iş görenlerin kaza yapma yatkınlığının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu yaş grubunu takiben 26-30 yaş grubunda da kaza olasılığı yüksek bulunmuştur. SGK 2008 istatistik yıllıklarına bakıldığında da 18-24 yaş arası bireylerin daha fazla iş kazası geçirmekte olduğu belirtilmiştir ki bu durum çalışmamızı destekler niteliktedir. Çalışmaya katılan iş görenlerin yaş aralığı 20 – 45 yaş olduğundan bulgular göstermektedir ki 41-45 yaş aralığında iş kazası geçirmeyen iş görenler en yüksek oranda bulunmaktadır. Yine SGK istatistikleri ele alındığında bu yaş aralığında iş kazası geçirme olasılığının düşük olduğu görülmektedir (SGK İstatistik Yıllığı, 2008). Araştırmaya alınan iş görenlerin yaş aralıklarının farklılık göstermesi araştırma bulgularını farklılaştırmaktadır. Ancak yapılan bir diğer çalışmada da 26-35 yaş grubu olarak alınan ve diğer iş görenlerden daha genç düzeyde olan iş görenlerin iş kazası geçirme oranları yüksek bulunmuştur (Katsakiori, Kavvathas, Athanassiou, Goutsos & Manatakis, 2010).

Çalışmaya katılan iş görenlerin kaza geçiren ve geçirmeyen grupta cinsiyet özellikleri farklılıkları birbirine oldukça yakın bulunmuştur. Erkek iş görenlerin sayısı kadın iş görenlere göre oldukça yükseltir. Kadınların fabrika, üretim, imalat gibi

alanlarda çok fazla çalıştırılmadıkları bilinmektedir. Bu nedenle kadın işçilerin seçilen örneklem grubunda çok az sayıda bulunduğu ve var olan kadın iş görenlerin de iş kazası geçirme oranının %2,9 oranında oldukça düşük olduğu belirlenmiştir.

Bir diğer demografik özellik olarak iş görenlerin eğitim düzeyleri ele alınmıştır. Buna göre, iş kazası geçiren grubun ilkokul düzeyinde sayılarının fazla olduğu görülmektedir. Buna karşın iş kazası geçirmeyen grup lise düzeyinde daha yüksek sayıda bulunmaktadır. Çıkan sonuç beklenen düzeydedir. Eğitim seviyesinin kişilerin iş kazası geçirme sıklığı üzerinde etki olduğu söylenebilmektedir. Dabak'ın araştırmasında ve bir diğer çalışma olan Gülhan'ın araştırmasında okuryazar olmayanların daha yüksek oranda iş kazası geçirmiş oldukları görülmektedir ancak bizim çalışmamızda okuryazar olmayan iş görene rastlanmamıştır (Dabak,1992; Gülhan,2008).

Bülbül'ün çalışması, yaptığımız çalışmayı destekler niteliktedir. Kaza geçirmiş olan iş görenlerin ilkokul seviyesinde olanların yüzdesi %68 olarak bulunmuş ve bizim çalışmamızı destekler niteliktedir (Bülbül, 2006). Literatürde bakılan çalışmaların hemen hemen hepsinde görülmektedir ki bizim çalışmamızda da olduğu gibi iş kazası geçirmiş olan iş görenlerin eğitim seviyeleri okuryazarlık ve ilkokul seviyelerinin üzerindedir. Bu alanda yapılan bir başka çalışmada da eğitim seviyesi düşük olanların kaza geçiren iş görenler arasında oranının yüksek olduğu sonucuna varılmıştır (Taha, 2000).

İş görenlerin çalışma sürelerinin iş kazaları ile bağlantılı olabileceği sonucuna varılmıştır. Bir yıldan daha az süreli çalışan iş görenlerin durumu incelendiğinde, iş kazası geçiren grubun bu süre içerisinde, iş kazası geçirmeyen gruba göre daha yoğunlukta oldukları görülmüştür. SGK İstatistikleri, Demirbilek ve Pazarlıoğlu'nun araştırma bulguları bu sonucu destekler niteliktedir. Bu çalışmalar da göstermektedir ki; 3 ay ve 1 yıl arası çalışanların kaza geçirme olasılıkları daha yüksektir. Bu süre

içerisinde yaşanan tecrübesizlik ve özellikle deneme süresi sonrası iş görenin kendine güveninin artması ve işverenin de daha ağır işleri vermeye başlaması sonucunda iş kazalarının artış gösterdiği görülmektedir (SGK İstatistik Yıllığı,2008; Demirbilek ve Pazarlıoğlu, 2007).

İş görenlerin medeni durumları incelendiğinde görülmüştür ki, evli olan iş kazası geçiren grup %64,3 oranında iken, bekar olanlar %35,7 oranındadır. Bu durumda evli iş görenlerin kaza geçirme oranı bekarlardan daha yüksektir denilebilir. Gülhan'ın araştırmasında bu oran tersine şekilde çıkmış ve evli bireylerin düzenli hayat tarzına geçmesi kişilerin iş kazası geçirme oranını düşürmüş olabileceği belirtilmiştir (Gülhan,2008). Buna karşın İzgi'nin araştırmasında evli bireylerin oranının bekar ve diğerlerine oranla daha yüksek olduğu görülmektedir (İzgi, 2006). Bu araştırma bulguları çalışmamızı destekler niteliktedir. Kişilerin aile içerisinde yaşayabileceği sıkıntıların iş hayatına yansımaları sonucunda evli bireylerin yüksek oranda iş kazası geçirme ile karşı karşıya kalabilecekleri düşünülmektedir.

İş görenlerin iş sağlığı ve güvenliği ile iş eğitimi alma konularının çalışanlar üzerinde olumlu etkileri olduğu bilinmektedir. Çopur, Varlı, Avşar ve Şenbaş'ın 2006 yılında yapmış oldukları araştırmada iş görenlerin iş eğitimi almalarının kaza riskini azalttığı bulunmuştur (Çopur, Varlı, Avşar ve Şenbaş, 2006). Yapılan araştırmada da iş eğitimi ve iş sağlığı güvenliği eğitimi almış olan iş görenlerin kaza geçirmeme oranının yüksek olduğu görülmektedir. Oranlara bakıldığında iş eğitimi almış iş kazası geçirmeyen grup %72,9 iken eğitim almış iş kazası geçiren grup %62,9 oranında daha düşüktür. Aynı şekilde yapılan araştırma sonucunda ulaşılan bulguya göre İş Sağlığı ve Güvenliği eğitimi almış iş kazası geçirmeyen grubun oranı %80,9 oranda iş kazası geçiren gruba göre daha yüksektir. İş sağlığı ve güvenliği kapsamında olan, iş görenlerin koruyucu malzeme kullanımı konusuna değinildiğinde, kişilerin koruyucu malzeme kullanımı ile iş kazası riskleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bu maddelerden sadece koruyucu kıyafet

kullanıcıların %10,9 oranında kullanılmayanlara oranla daha az kaza geçirme riski taşıdıkları söylenebilmektedir. Literatür bağlamında farklı koruyucu malzemelerin öneminden bahsedilmekle birlikte seçilen örnek grubu ve çalışma sahası dikkate alınarak bu oranların değişebileceği düşünülmektedir.

İş görenlerin yaralanma şekilleri ve kaza sonucunda kalıcı bir rahatsızlıklarının oluşup oluşmadığı konusunda değinilmiştir. İş kazası geçiren grubun büyük bir çoğunluğunun sıkışma şeklinde yaralanmış olduğu görülmüştür. Sıkışma şeklinde yaralanma %58 oranla en yüksek oranda görülmekle birlikte SGK 2008 istatistik yıllığı bulgularında da %33,36 oranı ile yüksek olması araştırmamız bulgusunu desteklenmektedir. Kesilme şeklinde yaralanma %18,5 çoğunlukla ikinci olarak en fazladır. Ezilme de %11,1 çoğunlukla üçüncü olarak en fazladır. Burkulma, yanma ve yara ise birbirine yakın oranlarda ve diğer yaralanma şekillerine göre daha az orandadır. İş görenlerin büyük bir çoğunluğu kaza sonucu kalıcı bir rahatsızlığa sahip değildir. Kalıcı olarak rahatsızlananların oranı ise %8,7'dir. Kalıcı rahatsızlık olarak tanımlanmış oldukları, ağrı, bel ve bilek ağrısı oranları ise birbirine eşit bulunmuştur. Literatür taramasında göze çarpan araştırmalardan; Yüksel, Kurt ve Dizdar'ın araştırmalarında parça düşmesi yaralanmaları ve düşme gibi yaralanma şekillerinin sıkışma durumuna oranla daha yüksek olduğu görülmektedir (Yüksel, Kurt ve Dizdar, 2002). Ancak; baraj ve hidroelektrik santrallerinde yapılmış olan bu araştırmada, bu tür yaralanmalara rastlanmasının normal karşılanabileceği ve araştırma yapılan alan ile çalışanların iş durumları bu tür oranların değişmesine sebep olabileceği düşünülmektedir.

İş kazası sorgulama formunda ele alınan bir diğer konu olan, iş görene göre kaza nedeninin neye bağlandığı öğrenilmek istenmiştir. Yapılan araştırma bulgularına göre görülmektedir ki, denekler en fazla oranda, kaza nedeni olarak %42,1 oranında kullanılan araç ile ilgili teknik arıza olduğunu belirtmişlerdir. İş görene bağlı nedenler %31,6, işverene bağlı nedenler ise %3,5 çoğunlukta. Hem

işverene, hem de iş görene bağlı nedenlerden dolayı kaza geçirenler %22,8 çoğunlukta. Kaza geçirme sıklığına bakıldığında, araştırmaya katılan iş görenlerin 1 kez kaza geçirenler %92,9 oranında büyük bir çoğunlukta olduğu ve 2 kere kaza geçirenler ise %7,12 oranında olduğu görülmektedir. Kaza geçiren personellerin kaza sonucunda işe yaklaşımlarında nasıl bir değişiklik olduğu belirlenmek istenmiştir. Bu konudaki inceleme sonucunda ki bulgularda, iş görenlerin %83'ünün daha dikkatli yaklaşım sergilediklerini ve %17'sinin var olan işine aynı şekilde devam ettiklerini belirtmişlerdir. Kaza geçirme oranının 0-2 yıl arasında da yüksek bulunması kaza geçirme sıklığının düşük olması ve personellerin daha dikkatli olduklarını belirtmeleri bu durumun normal karşılanabileceğini destekler nitelikte olabilir.

İş görenlerin T-testi ile ölçek puanları karşılaştırılmıştır. Yapılan karşılaştırmalar sonucunda, ortalamalara bakıldığında iş kazası geçiren grubun depresyon düzeyinin iş kazası geçiremeyen grubun depresyon düzeyinden daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Kaza geçiren ve geçirmeyen grup arasında istatistiksel olarak fark bulunmuştur ($p < 0.05$). İş kazası geçiren grubun depresyon düzeyinin iş kazası geçirmeyen gruptan yüksek olması beklenen bir sonuçtur. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, kişilerin depresyon düzeyleri ile iş kazası geçirme oranları arasında ilişki olabilmektedir. Gökçe'nin metal ve metal ürünleri sektöründe yaptığı bir araştırmada iş kazası geçiren iş görenlerin depresyon düzeylerinin iş kazası geçirmeyen iş görenlerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır (Gökçe, 2008). Bu çalışmanın yanı sıra, bir müdahale tekniğinin etkinliğini araştırmak amacıyla Sinci'nin yaptığı araştırmada iş kazası geçiren iş görenlerde depresyon ile ilişkisini saptamıştır (Sinici,2009). Bu literatür taramaları bulguları araştırma sonucumuzu destekler niteliktedir.

İş görenlerin öfke düzeylerinin iş kazaları ile ilişkisinin incelenmesi amacıyla kullanılmış olan Sürekli-Durumluk Öfke Ölçeğinin Sürekli Öfke alt ölçek puanında; iş

kazası geçiren grubun Sürekli Öfke düzeylerinin birbirine çok yakın olduğu görülmüştür. Böylece yapılan karşılaştırmada iş kazası geçiren ve geçirmeyen grup arasında istatistiksel olarak bir fark bulunmamıştır ($p > 0,05$). SDÖ Ölçeğinde İçte Öfke düzeylerine bakıldığında; iş kazası geçiren ve iş kazası geçirmeyen gruplar arası fark anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$). SDÖ Ölçeğinde Dışta Öfke düzeyleri açısından yapılan karşılaştırmaya göre iş kazası geçiren ve geçirmeyen grup arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0,05$). SDÖ Ölçeğinde Öfke düzeylerine ilişkin yapılan istatistiksel analizde de kaza geçiren ve geçirmeyen grup arasında farklılık bulunmamıştır ($p > 0,05$). Öfke düzeylerine genel olarak bakıldığında öfke düzeyi ile iş kazası arasında bir ilişki görülmemiştir. Oluşan bu bulguyu, Kaya'nın servis şoförleri ile yapmış olduğu çalışma destekler nitelikte bulgular içermektedir. İş görenlerin öfke düzeyleri tespit edilmek istenmiş ve yapılan çalışma sonucunda şoförlerin trafik kazası geçirme durumları ile öfke durumları arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır (Kaya,2008). Öfke ile iş kazalarının ilişkilerinin saptanması konusunda yeterli literatüre ulaşılammıştır.

EPQ (Eysenck) Ölçeğinde Psikotik alt ölçeği incelendiğinde; kaza geçiren ve kaza geçiremeyen grup arasında bir farklılık tespit edilmemiştir ($p > 0,05$).

EPQ (Eysenck) Ölçeğinde Dışa Dönüklük düzeyinde yapılan karşılaştırmaya göre iş kazası geçiren grubun dışa dönüklük düzeyi, iş kazası geçirmeyen grubun dışa dönüklük düzeyinden daha düşük bulunmuştur. Bu bulguya göre; iş kazası geçiren ve iş kazası geçirmeyen grup arasında farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Bulunan bu sonuç araştırmamız hipotezine göre beklenen bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır.

EPQ (Eysenck) Ölçeğinde Nörotik alt ölçeğinde; iş kazası geçiren ve iş kazası geçirmeyen grup arasında bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p > 0,05$).

Eysenck kişilik envanterinin sonuçlarına genel olarak bakıldığında; iş kazası geçiren ve geçirmeyen grup arasında genel olarak anlamlı farklar elde edilemediğini söyleyebiliriz. Sadece dışadönüklük alt ölçeğinde kaza geçiren ve geçirmeyen grup arasında farklılık gösterdikleri ve iş kazası geçiren grubun daha düşük puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Önen'in çalışmasına bakıldığında iş kazası geçirmeyen iş görenlerin dışa dönüklük puanlarının anlamlı sonuçlar verdiği ve çalışmamız destekler nitelikte bir bulguya ulaştığı görülmektedir. Yine aynı araştırma içerisinde diğer alt ölçeklerin anlamlı sonuçlar vermediği de belirtilmektedir (Önen, 1992). İş kazası geçiren grubun dışa dönüklük düzeyinin düşük olması beklenen bir sonuçtur. İçe dönük bireylerin sosyallikten uzak ve kendi başlarına çalışmaya daha yatkın olabildikleri bilinmektedir. Bu tür bireylerin gerçek duygularının anlaşılması ve istek ve arzularını dışa iletmeleri beklenmez. Bu durum işte besledikleri olumsuz duyguların büyümesine ve dikkatte azalmaya neden olabilir. İş kazası geçirmekte olan bireylerin içe dönüklük düzeylerinin yüksek olması normal karşılanabilir bir sonuçtur.

İş görenlerin Sürekli-Durumluk Kaygı Ölçeği sonuçlarına bakıldığında, alt ölçekler arasında farklılık olduğu görülmektedir. Durumluk kaygı alt ölçeği bulgularına göre; iş kazası geçiren grup ile iş kazası geçirmeyen grup arasında farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$). Bunun yanı sıra Sürekli Kaygı alt ölçeğinde ise; iş kazası geçiren grubun sürekli kaygı düzeyi, iş kazası geçirmeyen grubun sürekli kaygı düzeyinden daha yüksek bulunmuştur. Yapılan karşılaştırmaya göre, kaza geçiren ve geçirmeyen grup arasında bir farklılık bulunmuştur ($p< 0,05$). Durumluk kaygı, bireyin içinde bulunduğu stresli durumdan dolayı hissettiği öznel korkudur. Stresin yoğun olduğu zamanlarda durumluk kaygı düzeyinde artış görülürken stresin ortadan kalkması durumunda düzeyde düşme görülmektedir. Sürekli kaygı ise bireyin kaygı yaşantısına olan yatkınlığını belirtmektedir. Bu durum, kişinin içinde bulunduğu durumları genellikle stresli olarak algılama ya da yaşadığı durumu stres

olarak yorumlama eğilimde olma olarak açıklanabilir (Önen, 1992). Bu açıklamaya bağlı olarak kişilerin sürekli kaygı altında iş kazası geçirme durumlarının anlamlı sonuçlar vermesi uygun bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Kaygının devamlılık arz ediyor olması, kişilerin işlerine olan verimliliğini ve dikkatini azaltabileceğinden daha yüksek oranda iş kazası geçirme eğilimi içerisinde olabilecekleri düşünülmektedir. Önen'in çalışmasında her iki düzeyde de anlamlı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir (Önen, 1992).

İş görenlerin kaza oluşumları ile ilgisi olabileceği düşünülen bir diğer değişken görsel algı ve dikkat olmuştur. Bu alanda yapılan literatür taramalarında görülmektedir ki, araştırmacılar kaza oluşum nedenleri başlığı altında oluşum nedenini iş görene sormuşlar ve buna bağlı olarak iş kazası ile dikkatsizlik arasında bağlantı kurmuşlardır. Yapmış olduğumuz araştırmada bu durum Benton görsel algı ve dikkat testi ile test edilmek istenmiştir. Benton Görsel algı ve Dikkat testi sonuçlarına bakıldığında; iş kazası geçiren grubun dikkat ve görsel algı düzeyi iş kazası geçirmeyen grubun dikkat ve görsel algı düzeyinden daha düşük olduğu görülmektedir. Yapılan karşılaştırmaya göre kaza geçiren ve geçirmeyen grup arasında farklılık olduğu bulunmuştur ($p < 0,05$). Yapılan değerlendirme sonucunda beklenen ve literatürü destekleyen bir sonuç elde edilmiştir ve test edilebilir bir bulguya ulaşılmıştır. Önen'in çalışması incelendiğinde, iş kazası geçirmiş olan personellerin T-testi sonuçları anlamlı sonuçlar vermiş ancak iş kazası geçirmemiş iş görenlerde anlamlı sonuçlar elde edilmemiştir. Bu bulgular araştırmamızı destekler niteliktedir (Önen,1992). İş görenlerin dikkat düzeylerinin düşmesi işe olan özenin gösterilememesine neden olabildiği ve durumun iş kazası oluşumu ile ilgili anlamlı bir ilişkinin ortaya çıkmasına sebebiyet verdiği düşünülmektedir.

İş kazası geçiren ve geçirmeyen gruplara uygulanan ölçekler arası korelasyon düzeyleri ayrı ayrı incelenmiştir. Buna göre iş kazası geçiren grup korelasyon düzeylerine bakıldığında; belirlenen değişkenlerden Beck Depresyon ile;

SDÖÖ Ölçeğinin alt boyutlarından olan Sürekli Öfke ($r=0,52$), İçte Öfke ($r=0,42$), Dışta Öfke ($r=0,39$) ve EPQ ölçeğinin alt boyutlarından olan Psikotik ($r=0,45$) değişkeni arasındaki korelasyon değerleri arasında ilişki olduğu bulunmuştur ($p<.05$). depresyon düzeyi il öfke ve psikotiklik düzeylerinin pozitif korelasyon göstermesi beklenen düzeyde bir ilişkidir. Kişilerin tahammülsüzlüklerinin olması öfke düzeylerinin artmasına sebebiyet verebilmektedir. Bu durumda depresyon düzeyi artan kişinin öfke düzeyinin de artması normal karşılanabilir. Aynı şekilde, kişilerin depresyon düzeylerinin azalması olaylara yaklaşımı farklılaştırabileceğinden öfke düzeylerinin de düşebileceği düşünülmektedir. Psikotik bireylerin huzursuz ve duyarsız bireyler olması durumu göz önünde bulundurulduğunda depresyon ile pozitif yönlü ilişkisi beklenen bir sonuç olarak düşünülebilir.

Kullandığımız değişkenlerden SDÖÖ Ölçeği'nin alt boyutu olan Sürekli Öfke ile EPQ Ölçeği'nin alt boyutu olan Psikotiklik ($r=0,36$) düzeyi arasında ilişki olduğu bulunmuştur ($p<.05$). Psikotik bireylerde huzursuzluk durumunun var olması sürekli öfke düzeylerinin de yüksek olmasını ihtimalini içinde beslemektedir denilebilir. Sürekli huzursuzluk durumu kişinin kendisini rahatsız etmesine ve çevresine karşı sürekli tepkisel olmasına da sebep olabilir. Bu durum aradaki ilişkinin pozitif yönde olmasının normal karşılanabilir olduğunu göstermektedir.

Bir diğer değişken olan SDÖÖ Ölçeği'nin alt boyutu olan İçte Öfke ile EPQ Ölçeği'nin alt boyutu olan Nörotik($r=0,36$) değişkeni arasındaki korelasyon değerlerinin ilişkili olduğu bulunmuştur ($p<.05$). Nörotik bireylerin aksi yapıları olmasının yanı sıra endişeli ve suskun olma durumlarının da mevcut olması durumunda yaşadıkları öfke düzeyinin işte öfke tarzında olması uygun bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Bu tür kişilerin öfkelerini içte besledikleri düşünülebilir.

Kullandığımız değişkenlerden SDÖÖ Ölçeği'nin alt boyutu olan Dışta Öfke ile EPQ Ölçeği'nin alt boyutu olan Nörotik ($r=0,40$) değişkeni arasındaki korelasyon

değerleri arasında ilişki olduğu bulunmuştur ($p < .05$). Nörotik bireylerin aksi yapılı insanlar olmaları dolayısıyla, dışta öfke düzeyi ile pozitif korelasyon göstermekte olması beklenir bir sonuç olarak değerlendirilmektedir.

Kullandığımız değişkenlerden SDÖÖ Ölçeği'nin alt boyutu olan Öfke Kontrol ile EPQ Ölçeği'nin alt boyutu olan Psikotik ($r = -0,36$) ve Dışa dönük ($r = 0,43$) değişkeni arasındaki korelasyon değerleri ilişkili bulunmuştur ($p < .05$). Öfke kontrol düzeyinin psikotiklik ile negatif korelasyon ilişkisi taşıması beklenen bir sonuçtur. Huzursuzluk yaşayan bireylerin öfkelerini kontrol edebilmeleri beklenmemektedir. Bu nedenle psikotikliğin artması ile öfke kontrolünün azalması durumu beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra, dışa dönüklük düzeyi yüksek bireylerin daha sosyal olmalarının ve insanlarla iletişimlerinin yüksek olması durumu ile kişilere karşı davranışların öğrenildiğini ve bu durumda öfke kontrolünün daha sağlanabilir olabileceği düşünülmektedir.

Kullandığımız değişkenlerden STAI ölçeği'nin alt boyutu olan Sürekli Kaygı ile olan Benton görsel algı ve dikkat ($r = 0,35$) değişkeni arasındaki korelasyon değerleri ilişkili bulunmuştur ($p < .05$). kaygı durumuna yatkınlık ve içinde bulunulan durumu sürekli olarak stresli ve kaygı verici olarak algılanması ile dikkatin azalmasına sebep olabileceği düşünülmekte iken buradaki pozitif korelasyon beklenmeyen bir sonuç olmuştur. Sürekli kaygı durumu yaşayan bireylerin hata yapmaktan korkma durumlarının mevcut olmasına bağlı olarak yaptıkları işe daha fazla dikkat yoğunlaştırma çabası olabileceği ve bu ilişkinin buna bağlı olarak oluşmuş olabileceği düşünülmektedir.

İş kazası geçirmeyen grubun korelasyon durumuna bakıldığında; belirlenen değişkenlerden Beck Depresyon ile; SDÖÖ Ölçeğinin alt boyutlarından olan Sürekli Öfke ($r = 0,65$), İçte Öfke ($r = 0,65$), Dışta Öfke ($r = 0,70$) ve EPQ ölçeğinin alt boyutlarından olan Psikotik ($r = 0,42$), Nörotik ($r = 0,56$), değişkeni arasındaki

ilişkili bulunması normal karşılanabilir. Öfkeli bireylerin psikotik bireylerde olan huzursuzluk çıkartma ve diğer kişilerle problem yaratma durumunun ilişkili olması normal karşılanabilecek bir sonuç olduğu düşünülmektedir.

İş kazası geçirmiş olan bireylerin depresyon düzeylerinin yüksek ve görsel algı ve dikkat düzeylerinin kontrol grubuna oranla düşük olması beklenen bir sonuçtur. Bunun yanı sıra iş kazası geçirmemiş personellerin dışa dönük özellikler göstermesi de normal karşılanabilecek bir bulgudur. Konu ile ilgili literatürde kaynak oldukça azdır. Yapılan bu çalışmanın diğer yapılabilecek araştırmalar için kaynak oluşturabileceği düşünülmektedir.

Yapmış olduğumuz bu çalışmada genel yapılan değerlendirmeye göre görülmektedir ki demografik özellikler ve psikolojik özellikler bakımından iş kazası geçiren ve geçirmeyen gruplar arasında farklılıklar gözlenmiştir. Bu farklılıklarda yaş, cinsiyet, eğitim durumu, kıdem durumu, iş eğitimi ile iş sağlığı eğitimi gibi özelliklerde farklılıklar tespit edilmiştir.

Her alanda olduğu gibi iş kazaları alanında da eğitimin öneminin yüksek olduğu yapılan literatür taramalarında ve bu araştırma bulgularında görülmektedir. İş görenlerin gerek kendi iş alanları ile ilgili gerekse iş sağlığı ve güvenliği alanında aldıkları eğitimlerin artırılmasının iş kazalarının azalması konusunda önem arz ettiği görülmektedir. İşverenlerin bu konuya daha önemle eğilmelerinin gerekliliği yapılan bu araştırmada da görülmektedir.

İş yerlerinde bünyelerinde çalışan iş görenlerin eğitilmelerinin yanı sıra iş kazası geçirmiş kişilerin ve geçirilen iş kazası sıklıklarının araştırılması yerinde olacaktır. Bu şekilde kaza sebeplerinin belirlenerek kazaların önüne geçilmesi sağlanabilir. Araçların yanlış kullanımı, araç arızaları, çevresel faktörlerin uygun olmaması, çalışma saatlerinin ve çalışma koşullarının incelenmesi gerekliliği ön planda tutulmalıdır. İş görenlerin sektörel farklılıkları göz önünde bulundurularak

yapmakta oldukları iş doğrultusunda koruyucu malzeme kullanımlarının denetlenmesi ve zorunlu hale getirilmesi de iş kazalarının önlenmesinde etkili olacaktır.

İş görenlerin işe alımları esnasında doğru değerlendirilmeleri de önemli faktörlerden biri olarak düşünülmelidir. Tecrübesi az olan iş görenlerin kaza geçirme oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. Kişilerin tecrübesizlikleri, işe adaptasyon süreçleri bu konu üzerinde etkilidir. Yine eğitim konusu bu durumda da gündeme gelmektedir. İşe girişi yapılan ve özellikle tecrübesiz bireylerin bir süre oryantasyon eğitimine tabi tutulması kazaların oluşumunun aza indirilmesinde yardımcı olabilecektir. İş kazalarının işverenlerce önlenme çabaları, iş görenlerin uzun süreli zarar görmelerini engelleyebilecek ve hayat ve uzuv kayıplarını azaltabilecektir.

Makinelere bağlı oluşabilecek kazaların önlenmesi için işverenlere düşen bir diğer görev, makinelerin periyodik bakımlarını düzenli olarak yaptırmaktır. Bu şekilde makinelere bağlı kazaların ortadan kaldırılabilmesi bilinmektedir.

İş görenlerin zaman zaman performans düzeylerinin belirlenmesi de iş kazalarının önüne geçilmesi için etkili olabilecektir. Kişilerin performanslarının düşmesi dikkatlerinin bozulmasına ve iş kazalarının oluşumuna sebep olabilmektedir. Bu durumda, zaman kaybı olarak bile görünse personeller ile işverenin ya da yetkili kişilerin bu durumu değerlendirici mülakatlar yapmaları yerinde olabilir. Bu şekilde iş görenler önemsendiklerini düşünerek motivasyonlarını arttırabileceklerdir. Kişilere yönelik yapılacak olan performans ölçümlerinin yanı sıra iş-ünite, iş-görev ve organizasyon bazında performans ölçümleri de yapılmalıdır. Çünkü iş kazaları aslında genel organizasyon sorunu olarak görülmelidir. İSG standartları altında da proaktif ve reaktif ölçümler yapılmalıdır (Özdemir ve Topluoğlu, 2009).

KAYNAKLAR

Akay, E., (2006). *Türkiye’de iş sağlığı ve güvenliği, Avrupa birliği ülkeleri ile karşılaştırılması ve bir hizmet modeli önerisi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akın, L., (2001). *İş kazasından doğan maddi tazminat*. Ankara: Yetkin Yayınları.

Akkaş, Z.Z., (2006). *Türkiye’de yapı üretiminde işçi sağlığı ve iş güvenliği çalışmaları ve toplu konut sektörüne yönelik araştırma*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gebze İleri teknoloji Enstitüsü Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü.

Arıcı, K., (1999). *İşçi sağlığı ve iş güvenliği dersleri*. Ankara.

Arık, B., & Akçın, N. A., (2002). İş kazalarının önlenmesi ve iş güvenliği analiz tekniğinin uygulanması. *Türkiye 13. Kömür Kongresi Bildiriler Kitabı*, 29-31.

Ayanoğlu, C., (2007). İş yerinde ergonomi ve stres. *İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi*, 34(1), 29-36.

Beck A.T., Steer R.A., Garbin M.G., (1988). Psychometric properties of the Beck Depression Inventory: Twenty-five years of evaluation. *Clinical Psychology Review* 8: 77- 100.

Bülbül, H., (2006). *Ankara’nın bazı ilçelerinde tarım alet ve makinaları ile çalışmada gerçekleşen iş kazalarının incelenmesi üzerine bir araştırma*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Cartwright, S. & Cooper, C. L., (2009). *The Oxford handbook of organizationalwell-being*. New York: Oxford University Press.

Çopur, Z., Varlı, B., Avşar, M. ve Şenbaş, M., (2006). Ege üniversitesi hastanesinde çalışan ev idaresi personelinin iş kazası geçirme durumlarının incelenmesi. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 9(2),155-176.

Dabak, Ş., (1992). *Samsun ili sanayi bölgesinde iş kazası görülme sıklığı*. Yayınlanmış Doktora Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi.

Demirbilek, T., (2005). *İş güvenliği kültürü*. İzmir: Legal Yayınevi.

Demirbilek, S. & Pazarlıoğlu, M.V., (2007), “Türkiye’de İş Kazalarının Oluşumunda Etkili Olan Faktörler: Ampirik Bir Uygulama”, *Finans Politik&Ekonomik Yorumlar*, 44 (509), 81-91.

Deniz, D., (2007). *İş yerinde örgütsel yıldırmaya maruz kalan çalışanların kişilik yapıları ve kullandıkları ego savunma mekanizmaları*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dizdar, E. N., (2001). Kaza sebeplendirme yaklaşımları. *Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*.

Drenth, P. J. D., Thierry, H. & Wolff, D. J., (1998). *Handbook of work and organizational psychology: Work psychology*.UK: Psychology Press.

Eldeleklioğlu, J., (1988). *Bireysel psikolojik danışmanın ve bazı özlük niteliklerinin kürtaj öncesi durumluk kaygı düzeyine etkisi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Geçer, B. & Evcil, C., (2006). *Açıklama ve yargı kararları ile zenginleştirilmiş 4857 sayılı iş kanunu uygulama rehberi*. İstanbul: Datasist Eğitim Yayınları:1.

Goetsch, D.L., (1999). *Occupational safety and health for technologists, engineers and managers*. Ohio: Prentice Hall.

Gökçe, G., 2008, *Gebze'de Bulunan Metal ve Metal Ürünleri Sektörüne Ait İş Yerlerinde Çalışan İşçilerde; İş Kazaları, Travmatik Stres ve Depresif Belirtilerin İncelenmesi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Gülhan, B., (2008). *Bir ağır metal üretim fabrikasında çalışanların iş kazası geçirme sıklığı ve ilişkili etmenler*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Hatipoğlu, Ö., (2006). *İş sağlığı ve güvenliğinin mevcut durumu ve bir araştırma*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hendem, B., (2007). *İş sağlığı ve iş güvenliğinde kullanılan kişisel koruyucu donanımlar ve standartları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Hughes, P. & Ferrett, E., (2007). *Introduction to health and safety at work*.Slovenia: Butterworth-Heinemann Publications.

İzgi, A., (2006). *Kaynak endüstrisinde çalışanların genel profili ve iş kazaları üzerine bir inceleme*. Yayınlanmış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Katsakiori, P., Kavvathas, A., Athanassiou G., Goutsos S. & Manataki, E., (2010). Workplace and organizational accident causation factors in the manufacturing industry. *Human Factors and Ergonomics in Manufacturing & Service Industries* 20(1) 2-9.

Kaya, N., (2008). *Servis şoförlerinin trafikteki tutum ve davranışları ile psikolojik durumlarının trafik kazaları üzerine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Kılıç, L., (2006). *İşverenin iş sağlığı ve güvenliğini sağlama yükümlülüğü ve sorumluluğu*. Ankara: Yetkin Yayınları.

LeCompte A., Öner N., (1975). Durumluk - sürekli kaygı envanterinin Türkçe'ye adaptasyon ve standardizasyonu ile ilgili bir çalışma. *IX. Milli psikiyatri ve nörolojik bilimler kongresi çalışmaları* 457-462.

Önen, L., (1992). *İş kazası riski yüksek yerlerde çalışanlarla iş kazası riski az yerlerde çalışanlar arasındaki psikolojik özellikler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Özdemir, Ş. & Topçuoğlu, H., (2009). İş sağlığı ve güvenliği performans ölçümü ve izleme. *Mühendis ve Makine*, 50(592), 30-33.

Özkılıç, Ö., (2005). *İş sağlığı ve güvenliği, yönetim sistemleri risk değerlendirme metodolojileri*. Ankara: Tisk Yayınları.

Savaşır, I., (2004). *Anormal Psikolojisi: Duygudurum Bozuklukları*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Savaşır, I., & Şahin, N.H., (1997). *Bilişsel-Davranışçı terapilerde değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

SGK 2008 İstatistik Yıllığı.

<http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/340af50040d51bd08426af279764baf0/SG2008yillik.rar?MOD=AJPERES> adresinden indirilmiştir.

Shea, G. F. & Haasen, A., (2006). *The older worker advantage: Making the most of our aging workforce*. Connecticut London: Praeger Publication.

Sinici, E., (2009). *Trafik kazaları sonrasında gelişen akut stres bozukluğu: bir müdahale tekniğinin uygulanabilirliği*.Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Şimşek,C., (2000). İşyeri ve sağlık. *İşveren Dergisi*, Mayıs 2010.

http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=98&id=6 adresinden 06 Nisan 2010'da indirildi.

Stranks, J., (2007). *Human factors and behavioural safety*. UK: Elsever Butterworth-Heinemann Publications.

Stranks, J., (2005). *Stress at work:Management and prevention*. India: Elsever Butterworth-Heinemann Publications

Taha, A. Z., (2000). Knowledge and practice of preventive measures in small industries in Al-Khobar. *Saudi Medical Journal*, 21(8), 740-745.

Türk, M.H., (2006). *Trabzon arşin organize sanayi bölgesinde iş kazası sıklığı ve etkileyen risk faktörleri*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Yılmaz, G., (1999). İşçi sağlığı iş kazalarının maliyeti. *Çalışma Ortamı*, Mart-Nisan 1999 (43).

Yılmaz, G., (2003). İş sağlığı ve iş güvenliğinin tarihi gelişimi. 29 Kasım 2009'da <http://www.isguvenligi.net/index> adresinden indirildi.

Yiğit, A., (2008), *İş güvenliği ve sağlığı*. Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.

Yüksel, İ., Kurt, M. ve Dizdar, E.N., (2002). Atatürk barajı ve hidroelektrik santralinin yapımında meydana gelen iş kazalarının analizi. *Teknoloji Dergisi*, 5(3-4), 105-111.

EKLER

EK 1.

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

A.Sosyodemografik Bilgiler

Yaşınız (doğum tarihiniz):

Cinsiyetiniz : Bayan () Erkek ()

Medeni durumunuz : Evli () Bekar () Boşanmış-Dul ()

Çocuğunuz var mı? Evet () Hayır () Varsa kaç tane?

Eğitim durumunuz? Okur-yazar değil ()

Okur-yazar ()

İlkokul ()

Ortaokul ()

Lise ()

Yüksekokul/Üniversite ()

B. Mesleki Bilgiler

1- Göreviniz :.....

2- Kaç yıldır bu işi yapıyorsunuz?.....

3- Kaç yıldır bu iş yerinde çalışıyorsunuz?

5- Günlük çalışma şekliniz? Gündüz ()

Vardiya ()

6- Yaptığınız iş ile ilgili bir eğitiminiz oldu mu? Evet () Hayır ()

7- İş Sağlığı ve Güvenliği eğitimi aldınız mı? Evet () Hayır ()

8- Yaptığınız iş ile ilgili bir koruyucu kullanıyor musunuz?

Maske () Baret () Gözlük () Eldiven () Kulaklık () Koruyucu elbise ()

Diğer (Yazınız)

EK 2.

İŞ KAZASI SORGULAMA FORMU

Şimdiye kadar işiniz ile ilgili bir kaza geçirdiniz mi? Evet () Hayır ()

İş kazası geçirdiyseniz;

1- Kaç kez iş kazası geçirdiniz?.....

2- İş kazası tarihlerinizi belirtiniz.

3- En son iş kazasını ne zaman geçirdiniz?.....

4- Kaza sonucu hangi uzvunuz zarar gördü?

5- Kaza sonucunda nasıl yaralandınız?

Sıkışma () Burkulma () Yanma () Kesilme () Yara ()

Diğer (Yazınız).....

6- Kaza sonucunda kalıcı bir rahatsızlık oluştu mu? Evet () Hayır ()

Cevabınız **'evet'** ise ne tür bir rahatsızlık olduğunu belirtiniz.....

7- Kaza sonucunda istirahat aldınız mı? Evet () Hayır ()

Cevabınız **'evet'** ise kaç gün olduğunu belirtiniz.....

8- Geçirmiş olduğunuz iş kazasına bağlı olarak devam eden bir tedaviniz var mı? Evet () Hayır ()

9- Size göre kaza nedeni ne idi?

() Kullanılan araç ile ilgili teknik arıza

() İşgörene bağlı nedenler(hastalık, dikkatsizlik vb.)

() İşverene bağlı nedenler

() Hem işçiye hem işgörene bağlı nedenler

Diğer(yazınız).....

10- Geçirmiş olduğunuz ilk iş kazasından sonra işe yaklaşımınızda bir değişim gözlemlediniz mi?

() Evet, daha dikkatli oldum.

() Evet, daha korkarak iş yaptım.

() Hayır, aynı şekilde işimi yapmaya devam ettim.

EK 3.

BECK DEPRESYON ÖLÇEĞİ

1. (0) Kendimi üzüntülü ya da sıkıntılı hissetmiyorum.
 - (1) Kendimi üzüntülü ve sıkıntılı hissediyorum.
 - (2) Hep üzüntülü ve sıkıntılıyım. Bundan kurtulamıyorum.
 - (3) O kadar üzüntülü ve sıkıntılıyım ki artık dayanamıyorum.

2. (0) Gelecek hakkında umutsuz ve karamsar değilim
 - (1) Gelecek hakkında karamsarım.
 - (2) Gelecekte beklediğim hiçbir şey yok.
 - (3) Geleceğim hakkında umutsuzum ve sanki hiçbir şey düzelmeyecekmiş gibi geliyor.

3. (0) Kendimi başarısız bir insan olarak görüyorum.
 - (1) Çevremdeki birçok kişiden daha çok başarısızlıklarım olmuş gibi hissediyorum.
 - (2) Geçmişime baktığımda başarısızlıklarla dolu olduğunu görüyorum.
 - (3) Kendimi tümüyle başarısız bir kişi olarak görüyorum.

4. (0) Birçok şeyden eskisi kadar zevk alıyorum.
 - (1) Eskiden olduğu gibi herşeyden hoşlanmıyorum.
 - (2) Artık hiçbir şey bana tam anlamıyla zevk vermiyor.
 - (3) Her şeyden sıkılıyorum.

5. (0) Kendimi herhangi bir şekilde suçlu hissetmiyorum.
 - (1) Kendimi zaman zaman suçlu hissediyorum.
 - (2) Çoğu zaman kendimi suçlu hissediyorum.
 - (3) Kendimi her zaman suçlu hissediyorum.

6. (0) Kendimden memnunum.
(1) Kendi kendimden pek memnun değilim.
(2) Kendime çok kızıyorum.
(3) Kendimden nefret ediyorum.
7. (0) Başkalarından daha kötü olduğumu sanmıyorum.
(1) Zayıf yanlarım veya hatalarım için kendi kendimi eleştiririm.
(2) Hatalarımdan dolayı her zaman kendimi kabahatli bulurum.
(3) Her aksilik karşısında kendimi kabahatli bulurum.
8. (0) Kendimi öldürmek gibi düşüncelerim yok.
(1) Zaman zaman kendimi öldürmeyi düşündüğüm oluyor fakat yapmıyorum.
(2) Kendimi öldürmek isterdim.
(3) Fırsatını bulsam kendimi öldürürüm.
9. (0) Her zamankinden fazla içimden ağlamak gelmiyor.
(1) Zaman zaman içimden ağlamak geliyor.
(2) Çoğu zaman ağlıyorum.
(3) Eskiden ağlayabilirdim; şimdi istesem de ağlayamıyorum.
10. (0) Şimdi her zaman olduğumdan daha sinirli değilim.
(1) Eskisine kıyasla kolay kızıyor ya da sinirleniyorum.
(2) Şimdi hep sinirliyim.
(3) Bir zamanlar beni sinirlendiren şeyler, şimdi hiç sinirlendirmiyor.
11. (0) Başkaları ile görüşmek, konuşmak isteğimi kaybetmedim.
(1) Başkaları ile eskisinden daha az konuşmak, görüşmek istiyorum.
(2) Başkaları ile konuşma ve görüşme isteğimi kaybettim.
(3) Hiç kimseyle görüşüp konuşmak istemiyorum.

- 12.** (0) Eskiden olduğu kadar kolay karar verebiliyorum.
(1) Eskiden olduğu kadar kolay karar veremiyorum.
(2) Karar verirken eskisine kıyasla çok güçlük çekiyorum.
Artık hiç karar veremiyorum.
- 13.** (0) Aynada kendime baktığımda bir değişiklik görmüyorum.
(1) Daha yaşlanmışım ve çirkinleşmişim gibi geliyor.
(2) Görünüşümün çok değiştiğini ve daha çirkinleştiğimi hissediyorum.
(3) Kendimi çok çirkin buluyorum.
- 14.** (0) Eskisi kadar iyi çalışabiliyorum.
(1) Bir şeyler yapabilmek için gayret göstermek gerekiyor.
(2) Herhangi bir şeyi yapabilmek için kendimi çok zorlamam gerekiyor.
(3) Hiçbir şey yapamıyorum.
- 15.** (0) Her zamanki gibi uyuyabiliyorum.
(1) Eskiden olduğu gibi uyuyamıyorum.
(2) Her zamankinden 2-3 saat daha erken uyanıyorum ve tekrar uyuyamıyorum.
(3) Her zamankinden çok daha erken uyanıyorum ve tekrar uyuyamıyorum.
- 16.** (0) Her zamankinden daha çabuk yorulmuyorum.
(1) Her zamankinden daha çabuk yoruluyorum.
(2) Yaptığım hemen her şey beni yoruyor.
(3) Kendimi hiçbir şey yapamayacak kadar yorgun hissediyorum.
- 17.** (0) İştahım her zamanki gibi.
(1) İştahım eskisi kadar iyi değil.
(2) İştahım çok azaldı.
(3) Artık hiç iştahım yok.

18. (0) Son zamanlarda kilo vermedim.

(1) İki kilodan fazla kilo verdim.

(2) Dört kilodan fazla kilo verdim.

(3) Altı kilodan fazla kilo verdim.

Daha az yiyerek kilo vermeye çalışıyorum. Evet Hayır

19. (0) Sağlığım beni fazla endişelendirmiyor.

(1) Ağrı, sancı, mide bozukluğu veya kabızlık gibi rahatsızlıklar beni endişelendiriyor.

(2) Sağlığım beni endişelendirdiği için başka şeyleri düşünmek zorlaşıyor.

(3) Sağlığım hakkında o kadar endişeliyim ki başka hiçbir şey düşünemiyorum.

20. (0) Son zamanlarda cinsel konulara olan ilgimde bir değişme fark etmedim.

(1) Cinsel konularla eskisinden daha az ilgiliyim.

(2) Cinsel konularla şimdi çok daha az ilgiliyim.

(3) Cinsel konulara olan ilgimi tamamen kaybettim.

21. (0) Bana cezalandırılmışım gibi gelmiyor.

(1) Cezalandırılabileceğimi seziyorum.

(2) Cezalandırılmayı bekliyorum.

(3) Cezalandırıldığımı hissediyorum.

EK 4.

SPILBERGER SÜREKLİ - DURUMLULUK ÖFKE ÖLÇEĞİ

I. BÖLÜM

YÖNERGE: Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatırken kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonra da genel olarak nasıl hissettiğinizi düşünün ve ifadelerin sağ tarafındaki sayılar arasında sizi en iyi tanımlayanı seçerek üzerine (X) işareti koyun. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarf etmeksizin, genel olarak nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı işaretleyin.

	Sizi ne kadar tanımlıyor?			
	Hiç	Biraz	Oldukç	Tümüyle
1. Çabuk parlarım.	1	2	3	4
2. Kızgın mizaçlıyım.	1	2	3	4
3. Öfkesi burnumda bir insanım.	1	2	3	4
4. Başkalarının hataları, yaptığım işi yavaşlatınca kızarım.	1	2	3	4
5. Yaptığım iyi bir işten sonra takdir edilmemek canımı sıkar.	1	2	3	4
6. Öfkelenince kontrolümü kaybederim.	1	2	3	4
7. Öfkelenince ağzıma geleni söylerim.	1	2	3	4
8. Başkalarının önünde eleştirilmek beni çok hiddetlendirir.	1	2	3	4
9. Engellendiğimde içimden birilerine vurmak gelir.	1	2	3	4
10. Yaptığım iyi bir iş kötü değerlendirildiğinde çılına dönerim.	1	2	3	4

II. BÖLÜM

YÖNERGE: Herkes zaman zaman kızgınlık veya öfke duyabilir. Ancak, kişilerin öfke duyguları ile ilgili tepkileri farklıdır. Aşağıda, kişilerin öfke ve kızgınlık tepkilerini tanımlarken kullandıkları ifadeleri göreceksiniz. Her bir ifadeyi okuyun; öfke ve kızgınlık duyduğunuzda genelde ne yaptığınızı düşünerek, o ifadenin yanında sizi en iyi tanımlayan sayının üzerine (X) işareti koyarak belirtin. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarf etmeyin.

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...

Sizi ne kadar tanımlıyor?

	Hiç	Biraz	Oldukça	Tümüyle
11. Öfkemi kontrol ederim.	1	2	3	4
12. Kızgınlığımı gösteririm.	1	2	3	4
13. Öfkemi içime atarım.	1	2	3	4
14. Başkalarına karşı sabırlıyım.	1	2	3	4
15. Somurtur ya da surat asarım.	1	2	3	4

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...

Sizi ne kadar tanımlıyor?

	Hiç	Biraz	Oldukça	Tümüyle
16. İnsanlardan uzak dururum.	1	2	3	4
17. Başkalarına içneli sözler söylerim.	1	2	3	4
18. Soğukkanlılığımı korurum.	1	2	3	4
19. Kapıları çarpmak gibi şeyler yaparım.	1	2	3	4
20. İçin için köpürürüm ama göstermem.	1	2	3	4

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...

Sizi ne kadar tanımlıyor?

	Hiç	Biraz	Oldukça	Tümüyle
21. Davranışlarımı kontrol ederim.	1	2	3	4
22. Başkaları ile tartışırım.	1	2	3	4
23. İçimde, kimseye söylemediğim kinler beslerim.	1	2	3	4

24.	Beni çileden çıkaran her neyse saldırırım.	1	2	3	4
25.	Öfkem kontrolden çıkmadan kendimi durdurabilirim.	1	2	3	4

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...

Sizi ne kadar tanımlıyor?

	Hiç	Biraz	Oldukça	Tümüyle	
26.	Gizliden gizliye insanları epeyce eleştiririm.	1	2	3	4
27.	Belli ettiğimden daha öfkeliyimdir.	1	2	3	4
28.	Çoğu kimseye kıyasla daha çabuk sakinleşirim.	1	2	3	4
29.	Kötü şeyler söylerim.	1	2	3	4
30.	Hoşgörülü ve anlayışlı olmaya çalışırım.	1	2	3	4

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...

Sizi ne kadar tanımlıyor?

	Hiç	Biraz	Oldukça	Tümüyle	
31.	İçimden insanların fark ettiğinden daha fazla sinirlenirim.	1	2	3	4
32.	Sinirlerime hakim olamam.	1	2	3	4
33.	Beni sinirlendirene, ne hissettiğimi söylerim.	1	2	3	4
34.	Kızgınlık duygularımı kontrol ederim.	1	2	3	4

EK 5.**EYSENCK KİŞİLİK TESTİ (EPQ)**

Adı-Soyadı : **Tarih** : .../.../.....
Eğitim Düzeyi : **Yaş** :
Meslek : **Cinsiyet** :

YÖNERGE: Lütfen, her soruyu, sorunun bitiminde gördüğünüz EVET ya da HAYIR yanıtlarından birini yuvarlak içerisinde alarak cevaplayınız. Cevapların doğru ve yanlış olmadığı gibi, aldatmaca cevaplar da yoktur. Cevaplarınızı çabuk işaretleyin ve soruların anlamı üzerinde fazla düşünmeyin.

LÜTFEN HER SORUYU CEVAPLANDIRMAYI UNUTMAYIN!!

1. Çok değişik meraklarınız var mıdır?	EVET	HAYIR
2. Herhangi bir şeyi yapmadan durup enine boyuna düşünür müsünüz?	EVET	HAYIR
3. Ruh haliniz sık sık inişler çıkışlar gösterir mi?	EVET	HAYIR
4. Başkasının yaptığını bildiğiniz halde, hayatınızda hiçbir şey için övgü kazandığınız oldu mu?	EVET	HAYIR
5. Konuşkan bir insan mısınız?	EVET	HAYIR
6. Borç içinde olmak sizi endişelendirir mi?	EVET	HAYIR
7. Nedeni olmadığı halde, kendinizi "tam anlamıyla son derece mutsuz" hissettiğiniz olur mu?	EVET	HAYIR
8. Kendi payınızdan fazlasını almak için, hiç açgözlülük ettiğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
9. Geceleri evinizin kapısını, pencereleri dikkatli bir şekilde kilitler misiniz?	EVET	HAYIR
10. Oldukça canlı bir kişi misiniz?	EVET	HAYIR
11. Bir çocuğu veya bir hayvanı acı çekerken görmek sizi altüst eder mi?	EVET	HAYIR
12. Yapmamanız veya söylememeniz gereken şeyler olduğunda sık sık endişe duyar mısınız?	EVET	HAYIR
13. Bir şeyi yapacağınızı söylediğiniz zaman ortam ne kadar elverişsiz olsa da, verdiğiniz sözü tutar mısınız?	EVET	HAYIR
14. Paraşütle atlamaktan hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
15. Canlı bir toplantının havasına genellikle kendinizi kaptırır mısınız?	EVET	HAYIR

16. Tedirgin bir kimse misiniz?	EVET	HAYIR
17. Kendi suçunuz olduğunu bildiğiniz halde, bunu yapmaktan ötürü hiç başkasını suçladığınız oldu mu?	EVET	HAYIR
18. Yeni kimselerle tanışmaktan hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
19. Sigorta projelerinin iyi bir fikir olduğuna inanır mısınız?	EVET	HAYIR
20. Hisleriniz kolayca incinir mi?	EVET	HAYIR
21. Bütün alışkanlıklarınız iyi ve arzu edilir cinsten midir?	EVET	HAYIR
22. Sosyal olaylarda arka planda kalma eğiliminde misiniz?	EVET	HAYIR
23. Acayip veya tehlikeli etkileri olabilecek uyuşturucuları kullanabilir miydiniz?	EVET	HAYIR
24. Sık sık "tartıştığınızı" hisseder misiniz?	EVET	HAYIR
25. Bir toplu iğne veya düğme bile olsa, hiç başkasına ait bir şeyi aldığınız oldu mu?	EVET	HAYIR
26. Çok gezmeyi sever misiniz?	EVET	HAYIR
27. Sevdiğiniz kişileri incitmekten hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
28. Sık sık suçluluk duygusundan rahatsız olur musunuz?	EVET	HAYIR
29. Bazen hiçbir şey bilmediğiniz konularda konuşur musunuz?	EVET	HAYIR
30. Okumayı, insanlarla tanışmaya tercih eder misiniz?	EVET	HAYIR
31. Size kötülük etmek isteyen düşmanlarınız var mı?	EVET	HAYIR
32. Kendinize "sinirli bir kimse" der misiniz?	EVET	HAYIR
33. Kaba davrandığınız zaman daima özür diler misiniz?	EVET	HAYIR
34. Çok arkadaşınız var mı?	EVET	HAYIR
35. Bazen başkalarını gerçekten incitebilecek (zarar verecek) şakalar yapmaktan hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
36. Endişe eden biri misiniz?	EVET	HAYIR
37. Çocukluğunuzda size söyleneni hiç itiraz etmeden derhal yapar mıydınız?	EVET	HAYIR
38. Kendiniz için "kaygısız" diyebilir misiniz?	EVET	HAYIR
39. Terbiyeli ve temiz olmak, sizin için önemli midir?	EVET	HAYIR
40. "Dehşet verici şeyler olabilir" diye endişe eder misiniz?	EVET	HAYIR
41. Başkasına ait bir şeyi hiç kırdığınız ve kaybettiğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
42. Yeni dostlar edinmek için genellikle ilk adımı siz mi atarsınız?	EVET	HAYIR

43. İnsanlar size dertlerinden bahsettikleri zaman, ne hissettiklerini kolayca anlayabilir misiniz?	EVET	HAYIR
44. Kendinize “gergin” veya “sınırları son derece gerilmiş” bir insan diyebilir misiniz?	EVET	HAYIR
45. Etrafta el altında kağıt sepeti bulunmadığı zaman, gereksiz kağıtları yere atar mısınız?	EVET	HAYIR
46. Başkaları ile beraber olduğunuz zaman genellikle sessiz misinizdir?	EVET	HAYIR
47. Evliliğin modasının geçmiş olduğuna ve onsuza olunabileceğine inanır mısınız?	EVET	HAYIR
48. Zaman zaman kendinize acıma hissi duyar mısınız?	EVET	HAYIR
49. Bazen biraz böbürlenir misiniz?	EVET	HAYIR
50. Sönük bir toplantıya canlılık getirebilir misiniz?	EVET	HAYIR
51. Dikkatli araba kullanan insanlar sizi rahatsız eder mi?	EVET	HAYIR
52. Sağlığınız hakkında endişelenir misiniz?	EVET	HAYIR
53. Herhangi bir kimse hakkında hiç kötü veya yakışsız şeyler söylediğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
54. Arkadaşlarınızla şakalaşmaktan veya komik hikayeler anlatmaktan hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
55. Birçok şeyin tadı (lezzeti) size aynı gelir mi?	EVET	HAYIR
56. Bazen somurtur musunuz?	EVET	HAYIR
57. Çocukluğunuzda hiç anne ve babanıza karşı küstahlık ettiğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
58. İnsanlarla kaynaşmaktan hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
59. İşinizde hatalar olduğunu bilmek sizi endişelendirir mi?	EVET	HAYIR
60. Uykusuzluk çekmekten şikayetçi misiniz?	EVET	HAYIR
61. Yemekten önce daima temiz olmaya dikkat eder misiniz?	EVET	HAYIR
62. İnsanlar sizinle konuşurken hemen daima bir hazır cevabınız bulunur mu?	EVET	HAYIR
63. Sözleştiğiniz yerde vaktinden önce bulunmaktan hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
64. Sık sık sebepsiz yere kendinizi kayıtsız ve yorgun hissedersiniz mi?	EVET	HAYIR
65. Oyun oynarken hiç hile yaptınız mı?	EVET	HAYIR
66. Çabuk hareketi gerektiren şeylerden hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
67. Anneniz iyi bir kadın mıdır (mıydı)?	EVET	HAYIR

68. Sık sık hayatın çok sıkıcı ve donuk olduğu hissine kapılır mısınız?	EVET	HAYIR
69. Hiç kimseden yararlanmaya kalktığınız oldu mu?	EVET	HAYIR
70. Sık sık zamanınızın elverdiğinden daha çok faaliyetlere katılır mısınız?	EVET	HAYIR
71. Sizi aldatmaya çalışan pek çok insan var mıdır?	EVET	HAYIR
72. Görüşünüz için çok endişelenir misiniz?	EVET	HAYIR
73. Hoşlanmadığınız insanlara karşı bile daima terbiyeli ve nazik misiniz?	EVET	HAYIR
74. Sizce, insanlar geleceklerini güvence altına alabilmek için tasarruf ve sigorta ile çok mu zaman harcamaktadır?	EVET	HAYIR
75. Ölmüş olmayı hiç istediğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
76. Meydana çıkmayacağından kesinlikle emin olsanız, vergi öderken kaçamaklar yapar mıydınız?	EVET	HAYIR
77. Bir toplantıyı hareketlendirebilir misiniz?	EVET	HAYIR
78. İnsanlara karşı kabalık etmemeye çalışır mısınız?	EVET	HAYIR
79. Utandırıcı bir tecrübenin ardından uzun süre endişelenir misiniz?	EVET	HAYIR
80. Kendi bildiğinizi yapmak için hiç ısrar ettiğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
81. Trene ya da benzeri bir ulaşım aracına sık sık son dakika da mı yetişirsiniz?	EVET	HAYIR
82. "Asabi" olmaktan şikayetçi misiniz?	EVET	HAYIR
83. Birinin hislerini rencide etmek için kasıtlı olarak bir söz söylediğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
84. Birbirine zararsız şakalar yapan bir toplulukta bulunmaktan hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
85. Sizin kabahatiniz olmadığı halde, arkadaşlarınız kolayca bozular mı?	EVET	HAYIR
86. Sık sık kendinizi yalnız hisseder misiniz?	EVET	HAYIR
87. Başkalarına verdiğiniz öğüdü, kendiniz her zaman uygular mısınız?	EVET	HAYIR
88. Bazen hayvanları tedirgin etmekten hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
89. Sizde veya yaptığınız işte hata bulunursa kolayca kırılır mısınız?	EVET	HAYIR
90. Hiç tehlikesi olmayan bir hayat size çok mu sıkıcı gelir?	EVET	HAYIR
91. Bir randevunuza veya işinize çok geç kaldığınız oldu mu?	EVET	HAYIR

92.	Etrafta fazla telaş ve heyecan olmasından hoşlanırmısınız?	EVET	HAYIR
93.	Başkalarının sizden korkmalarından hoşlanırmısınız?	EVET	HAYIR
94.	Bazen etrafınıza enerji saçarken, bazen de son derece cansız ve yavaş hareket eder misiniz?	EVET	HAYIR
95.	Bazen bugün yapmanız gereken şeyi ertesi güne bırakırmısınız?	EVET	HAYIR
96.	Başkaları sizi çok canlı ve hareketli mi görür?	EVET	HAYIR
97.	İnsanlar size çok yalan söyler mi?	EVET	HAYIR
98.	Bazı şeylere karşı hassas mısınız?	EVET	HAYIR
99.	Yaptığınız hatayı daima kabul eder misiniz?	EVET	HAYIR
100	Tuzağa yakalanmış bir hayvan için daima üzüntü duyar mısınız?	EVET	HAYIR
101	Bu testi doldurmaktan rahatsız oldunuz mu?	EVET	HAYIR

EK 6.**SPILBERGER SÜREKLİ - DURUMLULUK KAYGI ÖLÇEĞİ****STAI FORM TX-1**

İsim:.....

Cinsiyet:

Yaş:..... Meslek:

Tarih: / /

YÖNERGE: Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatmada kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonra da o anda nasıl hissettiğinizi ifadelerin sağ tarafındaki parantezlerden uygun olanını işaretlemek suretiyle belirtin. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarfetmeksizin **anında** nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı işaretleyin.

	Hiç	Biraz	Çok	Tamamiyle
1. Şu anda sakinim	(1)	(2)	(3)	(4)
2. Kendimi emniyette hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
3. Su anda sinirlerim gergin	(1)	(2)	(3)	(4)
4. Pişmanlık duygusu içindeyim	(1)	(2)	(3)	(4)
5. Şu anda huzur içindeyim	(1)	(2)	(3)	(4)
6. Şu anda hiç keyfim yok	(1)	(2)	(3)	(4)
7. Başıma geleceklerden endişe ediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
8. Kendimi dinlenmiş hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
9. Şu anda kaygılıyım	(1)	(2)	(3)	(4)
10. Kendimi rahat hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
11. Kendime güvenim var	(1)	(2)	(3)	(4)
12. Şu anda asabım bozuk	(1)	(2)	(3)	(4)
13. Çok sinirliyim	(1)	(2)	(3)	(4)
14. Sinirlerimin çok gergin olduğunu hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
15. Kendimi rahatlamış hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
16. Şu anda halimden memnunum	(1)	(2)	(3)	(4)
17. Şu anda endişeliyim	(1)	(2)	(3)	(4)
18. Heyecandan kendimi şaşkına dönmüş hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
19. Şu anda sevinçliyim	(1)	(2)	(3)	(4)
20. Şu anda keyfim yerinde.	(1)	(2)	(3)	(4)

STAI FORM TX-2

YÖNERGE: Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatmada kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonra da o anda nasıl hissettiğinizi ifadelerin sağ tarafındaki parantezlerden uygun olanını işaretlemek suretiyle belirtin. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarfetmeksizin **anında** nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı işaretleyin.

		Hemen hemen hiçbir zaman	Bazen	Çok zaman	Hemen her zaman
21.	Genellikle keyfim yerindedir	(1)	(2)	(3)	(4)
22.	Genellikle çabuk yorulurum	(1)	(2)	(3)	(4)
23.	Genellikle kolay ağlarım	(1)	(2)	(3)	(4)
24.	Başkaları kadar mutlu olmak isterim	(1)	(2)	(3)	(4)
25.	Çabuk karar veremediğim için fırsatları kaçıırım	(1)	(2)	(3)	(4)
26.	Kendimi dinlenmiş hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
27.	Genellikle sakin, kendine hakim ve soğukkanlıyım	(1)	(2)	(3)	(4)
28.	Güçlüklerin yenemeyeceğim kadar biriktiğini hissederim	(1)	(2)	(3)	(4)
29.	Önemsiz şeyler hakkında endişelenirim	(1)	(2)	(3)	(4)
30.	Genellikle mutluyum	(1)	(2)	(3)	(4)
31.	Herşeyi ciddiye alır ve endişelenirim	(1)	(2)	(3)	(4)
32.	Genellikle kendime güvenim yoktur	(1)	(2)	(3)	(4)
33.	Genellikle kendimi emniyette hissederim	(1)	(2)	(3)	(4)
34.	Sıkıntılı ve güç durumlarla karşılaşmaktan kaçınırım	(1)	(2)	(3)	(4)
35.	Genellikle kendimi hüzünlü hissederim	(1)	(2)	(3)	(4)
36.	Genellikle hayatımdan memnunum	(1)	(2)	(3)	(4)
37.	Olur olmaz düşünceler beni rahatsız eder	(1)	(2)	(3)	(4)
38.	Hayal kırıklıklarını öylesine ciddiye alırım ki hiç unutamam	(1)	(2)	(3)	(4)
39.	Aklı başında ve kararlı bir insanım	(1)	(2)	(3)	(4)
40.	Son zamanlarda kafama takılan konular beni tedirgin ediyor	(1)	(2)	(3)	(4)

EK 7.

BENTON GÖRSEL ALGI VE DİKKAT TESTİ

